

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Кваліфікаційна робота

магістра

на тему «Забезпечення фінансової стійкості
АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК»

Виконала: студентка 2 курсу групи 8.0721-з
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та
страхування, освітня програма фінанси і кредит

П.К. Сисоєва

Керівник к.е.н., доцент Линенко А.В.

Рецензент д.е.н., професор Крилов Д.В.

Запоріжжя – 2022

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економічний
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування
Освітній рівень магістр
Спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування
Освітня програма фінанси і кредит

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____ А.П. Кущик

«_____» _____ 2022 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Сисоєвій Поліні Костянтинівні

1. Тема роботи: «Забезпечення фінансової стійкості АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК»
керівник роботи: Линенко Андрій Володимирович, к.е.н., доцент
затверджені наказом ЗНУ від 9 червня 2022 р. № 641-с.
2. Строк подання студентом роботи: 14 листопада 2022 р.
3. Вихідні дані до роботи: дані фінансової звітності АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК», інформація Національного банку України та Державної служби статистики України, а також монографічні дослідження та статті вітчизняних і зарубіжних авторів.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): з'ясувати сутність і значення фінансової стійкості банку; дослідити основні чинники забезпечення фінансової стійкості банківської установи; опрацювати сучасні методичні підходи до оцінювання фінансової стійкості банку; вивчити організаційно-економічні аспекти функціонування банку та проаналізувати його фінансово-економічні показники; здійснити оцінювання фінансової стійкості АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК»; розробити механізм управління фінансовою стійкістю АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК»; обґрунтувати напрями вирішення проблем і визначити можливості підвищення фінансової стійкості АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК».

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): кваліфікаційна робота містить 16 рис. і 19 табл.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Линенко А. В., доцент	8.08.2022 р.	8.08.2022 р.
2	Линенко А. В., доцент	13.09.2022 р.	13.09.2022 р.
3	Линенко А. В., доцент	04.10.2022 р.	04.10.2022 р.

7. Дата видачі завдання: 20 червня 2022 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Складання бібліографії та вивчення літературних джерел	20.06.2022 р. – 30.07.2022 р.	виконано
2.	Виконання вступу	1.08.2022 р. – 07.08.2022 р.	виконано
3.	Виконання розділу 1	08.08.2022 р. – 12.09.2022 р.	виконано
4.	Виконання розділу 2	13.09.2022 р. – 3.10.2022 р.	виконано
5.	Виконання розділу 3	4.10.2022 р. – 17.10.2022 р.	виконано
6.	Формулювання висновків	18.10.2022 р. – 1.11.2022 р.	виконано
7.	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії	1.11.2022 р. – 13.11.2022 р.	виконано
8.	Подання роботи на кафедру	14.11.2022 р.	виконано

Студент _____ П.К. Сисоєва
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____ А.В. Линенко
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ І.Ю. Кисільова
(підпис) (ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 120 с., 16 рис., 19 табл., 72 джерела, 2 додатки.

Об'єктом дослідження механізм управління фінансовою стійкістю банку.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні проблеми і можливості підвищення фінансової стійкості АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК».

Метою кваліфікаційної роботи є оцінювання фінансової стійкості банку, а також виявлення проблем і визначення можливостей підвищення фінансової стійкості АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК».

Завдання: з'ясувати сутність і значення фінансової стійкості банку; дослідити основні чинники забезпечення фінансової стійкості банківської установи; опрацювати сучасні методичні підходи до оцінювання фінансової стійкості банку; вивчити організаційно-економічні аспекти функціонування банку та проаналізувати його фінансово-економічні показники; здійснити оцінювання фінансової стійкості АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК»; розробити механізм управління фінансовою стійкістю АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК»; обґрунтувати напрями вирішення проблем і визначити можливості підвищення фінансової стійкості АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК».

Наукова новизна дослідження: вдосконалений механізм управління фінансовою стійкістю банку; набуло подальшого розвитку визначення фінансової стійкості банку.

Практичне значення мають розробки з обґрунтування напрямів вирішення проблем і підвищення фінансової стійкості АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК».

БАНКІВСЬКА БЕЗПЕКА, ДОСТАТНІСТЬ КАПІТАЛУ, МЕХАНІЗМ, СТАБІЛЬНІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ, ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ БАНКУ, ФІНАНСОВІ РИЗИКИ.

SUMMARY

Qualifying work: 120 p., 16 fig., 19 tab., 2 annex, 72 references.

The object of the study is the mechanism of managing the financial stability of the bank. The subject of the study is the theoretical, methodical and practical problems and possibilities of increasing the financial stability of JSC "RAIFFEISEN BANK".

The purpose of the qualification work is to assess the financial stability of the bank, as well as to identify problems and determine opportunities to improve the financial stability of JSC "RAIFFEISEN BANK".

The task: to find out the essence and meaning of the bank's financial stability; to investigate the main factors of ensuring the financial stability of a banking institution; develop modern methodical approaches to assessing the bank's financial stability; study the organizational and economic aspects of the bank's functioning and analyze its financial and economic indicators; carry out an assessment of the financial stability of JSC "RAIFFEISEN BANK"; to develop a mechanism for managing the financial stability of JSC "RAIFFEISEN BANK"; justify directions for solving problems and determine opportunities for increasing the financial stability of JSC "RAIFFEISEN BANK".

The scientific novelty of the research: an improved mechanism for managing the financial stability of the bank, which includes, in particular, a targeted impact on the adequacy of bank capital, borrowed and borrowed financial resources, the quality and structure of bank assets, bank liquidity and solvency, business activity and positioning of the bank on the financial market, profitability of banking business, banking risks; the definition of the bank's financial stability has gained further development - it is a complex and dynamic characteristic that determines the bank's efficiency and is determined by the adequacy of the bank's capital, the high quality of its assets, profitability and liquidity, as well as acceptable financial risks, which enables the bank to function stably and compete with other banks institutions.

Developments on substantiating directions for solving problems and increasing the financial stability of JSC "RAIFFEISEN BANK" are of practical importance.

BANKING SECURITY, CAPITAL ADEQUACY, MECHANISM, STABILITY OF THE BANKING SYSTEM, FINANCIAL STABILITY OF THE BANK, FINANCIAL RISKS.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКУ	11
1.1 Сутність і значення фінансової стійкості банку	11
1.2 Основні чинники забезпечення фінансової стійкості банку	20
1.3 Методичні підходи до оцінювання фінансової стійкості банку	30
2 ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК»	43
2.1 Організаційно-економічна характеристика АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК».....	43
2.2 Аналіз фінансово-економічних показників діяльності банку.....	55
2.3 Оцінювання рівня фінансової стійкості АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК».....	71
3 ВИЯВЛЕННЯ ПРОБЛЕМ ТА ВИЗНАЧЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК».....	82
3.1 Розробка механізму управління фінансовою стійкістю АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК».....	82
3.2 Прогнозування фінансової стійкості АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» за базовим і несприятливим макроекономічними сценаріями	92
3.3 Напрями вирішення проблем і визначення можливостей підвищення фінансової стійкості АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК»	99
ВИСНОВКИ	110
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	114
ДОДАТКИ	121

ВСТУП

Вплив кризових явищ і радикальні регуляторні дії неоднозначно позначилися на функціонуванні банківського сектору економіки України. Тому проблеми забезпечення фінансової стійкості банків і фінансової стабільності банківської системи сьогодні лише актуалізувалися.

В процесі дослідження було обґрунтовано, що фінансова стійкість банку є інтегральною динамічною характеристикою, яка передбачає сталий розвиток банківської установи в обраному стратегічному напрямі та здатність у короткі строки повернутися до рівноважного (або близького до нього) фінансового стану після виходу з нього під впливом несприятливих факторів. Отже, тема кваліфікаційної роботи магістра є сьогодні актуальною.

Зазначена проблема вже достатньо досліджена. Втім, сучасні досить складні для банківського бізнесу економічні процеси ставлять перед банками нові питання, пов'язані з комплексним управлінням фінансовою стійкістю.

Метою кваліфікаційної роботи магістра є оцінювання фінансової стійкості банку, а також виявлення проблем і визначення можливостей підвищення фінансової стійкості АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК».

Виходячи з цієї мети, були розроблені такі завдання дослідження:

- з'ясовані сутність і значення фінансової стійкості банку;
- досліджені основні чинники забезпечення фінансової стійкості банківської установи;
- опрацьовані сучасні методичні підходи до оцінювання фінансової стійкості банку;
- вивчені організаційно-економічні аспекти функціонування банку та проведений аналіз фінансово-економічних показників АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК»;
- здійснене оцінювання фінансової стійкості АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК»;

- розроблений комплексний механізм управління фінансовою стійкістю АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК»;

- обґрунтовані напрями вирішення проблем і визначені можливості підвищення фінансової стійкості АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК».

Об'єктом дослідження є механізм управління фінансовою стійкістю банку.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні проблеми і можливості підвищення фінансової стійкості АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК».

При виконанні кваліфікаційної роботи магістра використані такі методи економічних досліджень: абстрактно-логічний, економіко-статистичний, монографічний, аналізу, синтезу та ін.

Інформаційну базу дослідження складають показники фінансової звітності АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК», дані Національного банку України, а також монографічні дослідження та статті вітчизняних і зарубіжних авторів.

Наукова новизна отриманих результатів визначається такими основними положеннями:

- вдосконалений механізм управління фінансовою стійкістю банку, що передбачає зокрема цілеспрямований вплив на достатність банківського капіталу, залучені та позикові фінансові ресурси, якість і структуру активів банку, банківську ліквідність та платоспроможність, ділову активність та позиціонування банку на фінансовому ринку, рентабельність банківського бізнесу, банківські ризики;

- набуло подальшого розвитку визначення фінансової стійкості банку – це комплексна та динамічна характеристика, яка зумовлює ефективність банку та визначається достатністю банківського капіталу, високою якістю його активів, прибутковістю та ліквідністю, а також прийнятними фінансовими ризиками, що дає змогу банку стабільно функціонувати та конкурувати з іншими банківськими установами.

Практичне значення мають розробки з обґрунтування напрямів

вирішення проблем і підвищення фінансової стійкості АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК», а саме: забезпечення прибутковості банківської діяльності та сталого зростання чистого прибутку банку; підвищення капіталізації банку й оптимізація власного та регулятивного капіталу з метою забезпечення достатності капіталу з урахуванням вимог НБУ і міжнародних стандартів; обґрунтоване підвищення ліквідності активів банку з огляду на пропорції «ліквідність – ризик – прибутковість»; оптимізація структури активів і пасивів банку за рахунок удосконалення системи збалансованого управління банківськими активами та пасивами; розвиток ризик-менеджменту банку з метою комплексного управління та мінімізації всіх фінансових ризиків банківської установи; впровадження сучасних інноваційних банківських технологій із метою більш повного та якісного обслуговування існуючих клієнтів і залучення нових; розвиток банківського маркетингу з метою позиціонування банку як стійкої фінансової установи з доброю репутацією та позитивним іміджем.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати кваліфікаційного дослідження пройшли апробацію на Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки» (м. Рівне, 2022 р.) [1].

Публікації. Подано до друку статтю «Визначення основних компонентів фінансової стійкості банку» в збірник наукових праць «Нова економіка» (2022 р.).

1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКУ

1.1 Сутність і значення фінансової стійкості банку

Банківська діяльність завжди супроводжується впливом різноманітних ризиків, а гонитва банків за надприбутками значно посилює негативний вплив цього явища, що разом з іншими чинниками ускладнює процес забезпечення фінансової стійкості сучасних банків.

У Положенні про плани відновлення діяльності банків України та банківських груп, затвердженому Постановою Правління НБУ, узагальнені підходи до регулювання банківської діяльності, що спрямовані на забезпечення фінансової стійкості банків і банківських груп, мінімізацію ризиків можливих втрат у разі настання стресових ситуацій та відповідно негативного впливу на банківську систему України в цілому. В додатку до цього нормативно-правового акту регулятором наведені приклади заходів щодо відновлення фінансової стійкості банку, які зводяться до таких основних дій: управління банківськими активами та капіталом, підтримка ліквідності банку, мінімізація витрат, заходи з реорганізації банку та його реструктуризації, оптимізація бізнес-напрямів банківської діяльності [2].

Слід зазначити, що забезпечення фінансової стійкості банку в сучасних умовах залишається однією з найбільш складних і невирішених проблем, не розроблених як у теоретичному і методологічному, так і в методичному та практичному аспектах. Тому, щоб якомога повніше та детальніше дослідити механізм забезпечення фінансової стійкості банку, методика її оцінки та зміцнення, необхідно в першу чергу з'ясувати сутність цієї економічної категорії. Важливо також, зважаючи на посилення викликів банківській безпеці, дослідити суть фінансової стійкості банку в контексті її впливу на фінансовий стан банківської установи.

Зусиллями зарубіжних науковців визначені ключові показники та критерії, способи і форми регулювання фінансової стійкості банківських установ, а також обґрунтоване її місце у фінансовому менеджменті та взаємозв'язок із загрозою банківській безпеці [3]. Так, особлива увага зараз приділяється новим загрозам, пов'язаним із розвитком дистанційного обслуговування банківських клієнтів, інформатизацією банківського бізнесу та потребою забезпечення належного фінансового моніторингу.

Разом із тим слід зауважити, що у вітчизняній економічній літературі відсутнє чітке визначення поняття фінансової стійкості, а це, в свою чергу, зумовлює потребу розробки дієвої методики її оцінювання, аналізу та прогнозування на перспективу з метою забезпечення ефективної діяльності банків.

Багатьма авторами визначена така формула абсолютної фінансової стійкості банку: залучені кошти < власних коштів. Однак, вона певне була запозичена з реального сектору економіки, а для фінансових установ не адаптована. Крім того, для банків України ця формула не спрацьовує, оскільки акціонери можуть взяти значні суми кредиту під внески до статутного капіталу, а залучені кошти залишаться незахищеними, як це буває в більшості проблемних банків [4].

За визначенням І. Я. Карчевої, банк вважається стійким, якщо він платоспроможний, має достатній капітал, ліквідний баланс і задовольняє ряд вимог щодо якості капіталу [5]. Р. В. Михайлюк і ряд інших відомих вітчизняних учених, одним із напрямів проблематики науково-дослідницької спеціалізації яких є фінансова стійкість банків, також характеризують поняття фінансової стійкості з точки зору ключових фінансових показників діяльності банку [6].

Як бачимо, наведене вищезгаданими авторами визначення фінансової стійкості банків є неповним, оскільки в ньому відсутні вимоги щодо прибуткової діяльності банку та якості його активів, що є однією з необхідних умов фінансової стійкості банку.

Це надзвичайно актуально для українських банків, оскільки навіть найбільші з них і до цього часу достатньо фінансово стійкі банки за результатами діяльності низки років мали негативний фінансовий результат, який є наслідком їх агресивної ризикової політики та великої частки неякісних активів [7].

Цілком справедливою у зв'язку з цим є позиція В. Ю. Біляєвої [8], яка вважає, що рівень фінансової стійкості визначають прибутковість банку та його здатність платити дивіденди за акціями. Проте, це положення є також дещо обмеженим, адже для забезпечення фінансової стійкості важливо, за рахунок яких джерел отриманий прибуток і на які потреби використовується банком. Для вітчизняних банків завжди існує небезпека порушити баланс між виплатою дивідендів і капіталізацією прибутку.

Необґрунтовано високі дивідендні виплати скорочують частку прибутку, необхідного банку для створення фондів і страхових резервів, тобто для забезпечення достатності капіталу як однієї з важливих умов зміцнення його фінансової стійкості. Разом з тим високі дивіденди, як і високі ставки за строковими депозитами, обіцяють проблемні банки з метою залучення якомога більшої кількості потенційних інвесторів. Така практика може призвести до погіршення фінансового стану банку і навіть до банкрутства.

На думку Б. В. Самородова, своєрідним відображенням стійкого перевищення доходів над витратами і є фінансова стійкість, що, як головний компонент загальної стабільності, відповідає такому станові фінансових ресурсів, розподілу та використанню їх, який задовольняє вимоги ринку та забезпечує розвиток будь-якого суб'єкта бізнесу, в тому числі і банку, на основі зростання прибутку (норми накопичення) та раціоналізації структури капіталу за умови збереження платоспроможності в умовах допустимого рівня ризику [9].

Конфлікт між надійністю, ліквідністю та прибутковістю банку можна вважати центральною проблемою, успішне розв'язання якої при

раціональному розміщенні коштів банку забезпечить його фінансову стійкість. Згідно з теорією оптимального управління для розв'язання цієї суперечності (прибутковість банку – його надійність та ліквідність) можна запропонувати два основних підходи.

При першому підході ведуть пошук середнього (компромісного) варіанта, який у даному випадку буде характеризуватися підвищенням рівня прибутковості (норми прибутку) за деякого допустимого рівня надійності та ліквідності.

Другий підхід до оцінки рівня фінансової надійності банку ґрунтується на виборі показника, який максимізують (прибутковість регулятивного та основного (статутного) капіталу забезпечують запас фінансової стабільності комерційного банку), а на оціночні показники надійності та ліквідності (достатність капіталу, ліквідність балансу тощо) накладають обмеження, визначені нормативами НБУ.

Втім, виходячи із суті банківських операцій і з математичної точки зору, визначені завдання таким чином реалізувати на практиці дуже складно. При розробці оптимізаційної моделі практично неможливо формалізувати внутрішні та зовнішні фактори фінансової стійкості банків. Як бачимо, поряд із поняттям фінансової стійкості використовують і поняття надійності банку. Слід зазначити, що під надійністю банку розуміють його здатність правильно розподіляти активи на умовах повернення. Ці два поняття «фінансова стійкість» і «надійність» банку пов'язані, з одного боку, з ризиком, а з іншого – з його прибутковістю [10].

Зважаючи на те, що фінансова стійкість банку потребує кількісного обґрунтування, її сутність можна визначати за допомогою системи показників, але лише за двох важливих умов:

- по-перше, з метою досягнення об'єктивної оцінки різносторонньої діяльності банків перелік показників має бути оптимальним;
- по-друге, система показників має бути формалізованою за єдиною обґрунтованою методикою, яка до цього часу відсутня.

В своєму спільному дослідженні І. М. Чмутова та В. Ю. Біляєва визначають фінансову стійкість банку як своєрідну якісну характеристику спроможності банку здійснювати повноцінну трансформацію ресурсів і ризиків, витримуючи вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. Кількісний вираз зазначеної характеристики є основою для визначення рівня фінансової стійкості комерційного банку та прийняття за необхідності термінових управлінських заходів щодо попередження банкрутства. Це дещо абстрактне визначення фінансової стійкості банку, оскільки автори не пояснюють, у чому полягає суть процесу «повноцінної трансформації ресурсів і ризиків» і не пропонують методики, за якою можна було б виміряти її кількісно [11].

Близьке за змістом визначення фінансової стійкості комерційного банку наводять Н. В. Геселева, Н. В. Мельник та Ю. І. Клименко: фінансова стійкість – це стан рівноваги банку, який зберігається, незважаючи на вплив зовнішніх і внутрішніх факторів, які мають дестабілізуючий вплив на його функціонування. Таке визначення фінансової стійкості банку, як правило, застосовують до технічних систем. До того ж воно настільки узагальнене, що не враховує специфіку ризикової діяльності комерційного банку на фінансовому ринку і його можна застосувати до фінансової стійкості будь-якого суб'єкта господарювання [12].

Регулятор для визначення фінансової стійкості банків запровадив досить широкий перелік відповідних індикаторів, лише до основних можна віднести такі:

- співвідношення регулятивного капіталу до зважених за ризиком активів;
- регулятивного капіталу 1 рівня до зважених за ризиком активів;
- недіючих кредитів без урахування резервів до капіталу;
- недіючих кредитів до сукупних валових кредитів;
- кредитів за секторами економіки до сукупних валових кредитів;
- норму прибутку на активи;

- норму прибутку на капітал;
- співвідношення процентної маржі до валового доходу;
- непроцентних витрат до валового доходу;
- ліквідних активів до сукупних активів;
- ліквідних активів до короткострокових зобов'язань;
- чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу [13].

Перелік додаткових (рекомендованих) індикаторів фінансової стійкості набагато більший, отже для фінансових установ саме поняття фінансової стійкості є набагато ширшим, ніж для підприємств реального сектору економіки.

Тому останнім часом широко використовується поняття стійкості комерційного банку, що включає цілу низку його компонентів. При цьому визначальною є фінансова стійкість комерційного банку, яку можна розглядати як узагальнюючу характеристику всіх інших стійкостей (капітальна, комерційна, організаційна, функціональна та інші), що виступають як факторні ознаки, а фінансова стійкість як результативна ознака [14].

Капітальна стійкість банку вважається першою лінією захисту його фінансової стійкості. Так, акціонерний капітал є джерелом фінансування розвитку банку, подолання негативних ситуацій, підвищення його конкурентоспроможності тощо.

Комерційна стійкість банку включає: рівень зв'язку банку з іншими суб'єктами ринкової інфраструктури; розвинутість і міцність взаємовідносин із державою; інтегрованість у систему міжбанківських відносин; залежність банківської системи від стану економіки в цілому та інші.

Організаційна стійкість банку має відповідати як реалізації основної функції фінансово-кредитної установи, так і конкретному асортименту банківських послуг і продуктів, що лежать в основі тактики і стратегії банку. Організаційна стійкість банку визначається, перш за все, рівнем і якістю функціонально-технологічної документації, що регламентує всі аспекти його

діяльності, які стосуються організаційної структури та специфічних банківських операцій.

Функціональна стійкість, по-перше, залежить від рівня спеціалізації банку, що дає змогу банку раціональніше й ефективніше управляти власним і залученим капіталом. По-друге, універсалізація банку також веде до підвищення функціональної стійкості. І перший, і другий аспекти мають свої позитиви і негативи.

Враховуючи, що фінансова стійкість банку, яка залежить від капітальної, комерційної, організаційної та функціональної фінансової стійкості, Ю. Р. Примак визначає фінансову стійкість комерційного банку як узагальнюючу результативність усіх складових його стійкості, що вимірюється системою показників, насамперед, обсягом і структурою власних ресурсів, рівнем прибутковості, нормою прибутку на власний капітал, встановленими показниками ліквідності, мультиплікативною ефективністю власного капіталу й обсягом створеної доданої вартості [15].

Узагальнивши зазначені наукові підходи, в рамках дослідження проблеми забезпечення фінансової стійкості банків використовуються такі поняття, як «фінансова стійкість», «фінансова рівновага», «фінансова надійність» і «фінансова стабільність». При цьому необхідно обов'язково уточнити, що:

– поняття рівноваги й стійкості одночасно широко використовуються в багатьох галузях науки для характеристики різномітних систем, у яких, незважаючи на безперервні внутрішні і зовнішні зміни, визначальні параметри залишаються стабільними. Тому ці два поняття використовуються як тотожні;

– термін «фінансова надійність» використовується у зв'язку з тим, що банки, згідно з теорією оптимального управління, повинні постійно розв'язувати суперечність: прибутковість – надійність – ліквідність. Таким чином, ці два поняття пов'язані, з одного боку – з ризиком, з іншого – з прибутковістю, тому вони також використовуються паралельно;

– фінансова стабільність – це поняття використовується у зарубіжній літературі та практиці, тому його деякі науковці вважають ідентичним поняттю «фінансова стійкість». Однак, це поняття є рівнозначним лише в частині фінансової стійкості банку на поточний момент, але не враховує перспективу розвитку банку.

Проведений критичний аналіз існуючих визначень фінансової стійкості банку свідчить про те, що на сьогодні залишаються недостатньо обґрунтованими теоретичні основи цього поняття, що не дає можливості ефективно управляти фінансовою стійкістю як на рівні окремого банку, так і на вищому рівні – наглядовими органами (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Узагальнення основних підходів до визначення сутності фінансової стійкості банку

Трактування фінансової стійкості банку	Автори та джерела
Інтегральна динамічна характеристика, що передбачає сталий розвиток банку в обраному стратегічному напрямі та його здатність в короткі строки повернутися до рівноважного (або близького до нього) фінансового стану після виходу з нього під впливом несприятливих факторів	С. П. Вольська
Стан рівноваги банку, який зберігається, незважаючи на вплив зовнішніх і внутрішніх факторів, які мають дестабілізуючий вплив на його функціонування	Н. В. Геселева, Н. В. Мельник, Ю. І. Клименко
Характеристика фінансового стану банку, що відзначається достатністю, збалансованістю та оптимальним співвідношенням фінансових ресурсів і активів за умов підтримання на достатньому рівні ліквідності й платоспроможності, зростання прибутку та мінімізації ризиків, а також здатністю витримати непередбачені втрати та зберегти стан ефективного функціонування	Л. А. Зверук, С. К. Боева
Узагальнююча результативність усіх складових його стійкості, що вимірюється системою показників, насамперед, обсягом і структурою власних ресурсів, рівнем прибутковості, нормою прибутку на власний капітал, встановленими показниками ліквідності, мультиплікативною ефективністю власного капіталу й обсягом створеної доданої вартості	Ю. Р. Примак
Якісна характеристика спроможності банку здійснювати повноцінну трансформацію ресурсів і ризиків, витримуючи вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. Кількісний вираз зазначеної характеристики є основою для визначення рівня фінансової стійкості комерційного банку та прийняття за необхідності термінових управлінських заходів щодо попередження банкрутства	І. М. Чмутова, В. Ю. Біляєва

Узагальнивши наукові підходи щодо з'ясування сутності фінансової стійкості банків, можна дійти висновку, що деякі з авторів вважають банк фінансово стійким, якщо результати його діяльності відповідають критеріальним значенням певної системи показників. Інші вважають, що фінансової стійкості можна досягти за умови ефективного фінансового менеджменту банку з урахуванням дії чинників зовнішнього середовища. У зв'язку з цим цілком слушною є класифікація існуючих підходів щодо трактування сутності поняття фінансової стійкості, яка передбачає їх поділ на ті, що розглядають фінансовому стійкість окремо у кількісному, й окремо у функціональному аспектах.

Виходячи з того, що банк – це складна динамічна система, яка постійно розвивається відповідно до вимог ринкового конкурентного середовища, та враховуючи результати аналізу наукових підходів щодо з'ясування сутності фінансової стійкості банку, зміст цього поняття необхідно розглядати у двох аспектах:

1) перший аспект – це «статична фінансова стійкість» як дотримання параметрів діяльності банку (капітал, ліквідність, платоспроможність, прибутковість, рівень проблемних активів тощо) в допустимих межах;

2) другий аспект – «динамічна фінансова стійкість» як врівноважене і збалансоване зростання позитивних та зниження негативних параметрів діяльності банку в межах допустимого ризику відповідно до визначеної системи стратегічних і поточних цілей його функціонування, що виключає можливість виникнення невірноважених станів у системі показників діяльності банку.

При цьому дотримання статичної фінансової стійкості є необхідною, але недостатньою умовою забезпечення динамічної фінансової стійкості банку. До того ж, фінансова стійкість як статична, так і динамічна – це якісне системне поняття, яке передбачає одночасне виконання банком необхідних умов щодо капіталізації, ліквідності, платоспроможності, резервування, зростання якісних активів, дотримання валютної позиції, сумарного ризику

тощо. Фінансовий стан банку не може бути стійким, якщо хоча б в одній із його підсистем порушена рівновага. Стійкість банку збільшується, якщо збільшується хоча б одна з окремих його складових, від яких вона залежить, при цьому жодна з інших не знижується.

Для ефективного управління фінансовою стійкістю банків необхідно розрізняти поняття поточної (тактичної) та динамічної (стратегічної) фінансової стійкості. Стратегічні аспекти забезпечення фінансової стійкості банків пов'язані із завоюванням нових ринків збуту банківських продуктів, залученням нових клієнтів, спеціалізації чи універсалізації діяльності банків, реструктуризації, реорганізації банків.

Забезпечення поточної фінансової стійкості банків перш за все пов'язано з концепцією гнучкого управління активами і пасивами та підтримання рентабельності банківських операцій на необхідному рівні.

Аналіз існуючих підходів до трактування фінансової стійкості дав можливість сформулювати таке визначення: фінансова стійкість банку – це комплексна та динамічна характеристика, яка зумовлює ефективність банку та визначається достатністю банківського капіталу, високою якістю його активів, прибутковістю та ліквідністю, а також прийнятними фінансовими ризиками, що дає змогу банку стабільно функціонувати та конкурувати з іншими банківськими установами. Отже, процес забезпечення фінансової стійкості банку є безперервним і зумовлює необхідність постійного регулювання діяльності банку, що має бути адаптоване до реалій сучасного стану вітчизняної економіки, забезпечуючи належну ефективність банку.

1.2 Основні чинники забезпечення фінансової стійкості банку

Розвиток економіки України та функціонування ринкового механізму зумовлює необхідність трансформації та вдосконалення банківської системи. В цьому аспекті головним завданням є забезпечення фінансової стійкості

банківських установ, що обслуговують економічні процеси в країні. При визначенні фінансової стійкості банку необхідно враховувати як внутрішні (ендогенні), так і зовнішні (екзогенні) чинники забезпечення фінансової стійкості банківської установи (рис. 1.1).

Рисунок 1.1 – Основні зовнішні та внутрішні чинники забезпечення фінансової стійкості банку

До зовнішніх належать чинники, зумовлені впливом зовнішнього середовища на банк, тобто чинники, що визначають стан фінансового ринку, національної й світової економіки, політичний клімат у країні, а також форс-мажорні обставини. Якщо ж вплив зовнішнього середовища відносно

стабільний, то положення банку визначається внутрішніми (ендогенними) чинниками. До внутрішніх належать чинники, зумовлені професійним рівнем персоналу та якістю менеджменту, а також: стратегія банку, забезпеченість власним капіталом, внутрішня політика банку [16].

Крім того до внутрішніх чинників фінансової стійкості банку належать фінансова звітність (точніше її якість), склад акціонерів банку, розмір та масштаби діяльності банку, консервативність, прозорість і публічна активність. Звісно, перше, на що зазвичай звертають увагу, це фінансові показники діяльності установи. Проте, клієнтів банку не дуже цікавить величина прибутків банку та її динаміка, вони хочуть бути впевненими в збереженні своїх вкладень, оперативності здійснення перерахувань, можливості отримання якісної консультації та достовірної інформації. Саме тому, лише на основі результатів аналізу фінансової звітності неможливо зробити висновок про надійність, на відміну від фінансової стійкості [17].

Спочатку розглянемо зовнішні чинники фінансової стійкості банку. Так, стан фінансового ринку в цілому та банківської системи зокрема безпосередньо позначаються на рівні стійкості окремих банків. Структурні зрушення, притаманні сучасному етапу розвитку економічної та політичної сфер в Україні, найбільше відобразилися на її банківській системі. Скорочення виробництва, інфляційний тиск на економіку та зниження інвестиційної активності ускладнили функціонування всієї банківської системи.

Як наслідок сьогодні банківська система має проблеми з виконанням свого основного завдання, оскільки майже не фінансує і не кредитує реальний сектор економіки [18].

Наступним зовнішнім чинником є політична стабільність та загальні економічні умови в Україні. Внаслідок політичної нестабільності та через кризові явища в економіці вітчизняні банки зазнають негативного впливу макроекономічних факторів [19].

Нормативно-правове поле банківської діяльності в Україні відповідає

вимогам, однак існують проблеми щодо дотримання чинного законодавства всіма учасниками чи суб'єктами банківської діяльності. Тому регулятор має вживати відповідних заходів впливу з метою забезпечення законності в сфері банківництва.

Застосування регулятором пруденційного нагляду також може суттєво підвищити фінансову стійкість як окремого банку, та і стабільність банківської системи в цілому. Тому основними чинниками ефективності банківського нагляду є: відповідність Основним принципам згідно з вимогами Базельського комітету та інших міжнародних нормоутворюючих установ; наявність структури органів з відповідними мандатами; адекватність використовуваних інструментів для здійснення циклу нагляду на макро- та мікрорівнях.

Для країн із нестійкими економіками, які переходять до запровадження міжнародних стандартів нагляду, варто здійснювати більш точне оцінювання ефективності наглядових процедур, для чого розроблено методичний підхід для визначення дотримання регулятором принципів ефективного банківського нагляду Базельського комітету на основі розрахунку індексів функціональної та операційної відповідності. Втім надмірне посилення наглядових процедур та концентрація регуляторних повноважень можуть вплинути на уповільнення темпів економічного зростання та негативно позначитися на рівні стійкості банків. Посилення ефективності виконання НБУ наглядових та регуляторних цілей потребують уточнення повноважень органів нагляду у межах функціонально-орієнтованої структури та диференціації рівнів регулювання [20].

Дієвість фінансового моніторингу НБУ визначає довіру світового співтовариства до банків України. НБУ є суб'єктом державного фінансового моніторингу, що здійснює державне регулювання і нагляд у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення щодо небанківських фінансових

установ-резидентів, які є платіжними організаціями та/або членами чи учасниками платіжних систем у частині надання ними фінансової послуги щодо переказу коштів на підставі відповідних ліцензій, зокрема НБУ (крім операторів поштового зв'язку в частині здійснення ними переказу коштів), філій іноземних банків, банків [21].

Заходи НБУ з підтримки ліквідності банків спрямовані на забезпечення стабільного функціонування банківської системи. Так, НБУ розширив інструменти підтримки ліквідності банків. По-перше, введена можливість використання механізму ролловер – надання банку кредиту для виконання раніше взятих зобов'язань. Ролловер можна буде застосовувати для погашення кредитів рефінансування та овернайт, заставою за якими були державні облігації та депозитні сертифікати НБУ.

По-друге, розширено перелік цінних паперів, які НБУ приймає в якості застави за кредитами овернайт та операцій прямого репо. Досі в цій якості за кредитами овернайт використовувалися лише облігації внутрішньої державної позики, депозитні сертифікати НБУ, а за операціями прямого репо – тільки ОВДП.

По-третє, надана можливість збільшувати, зменшувати або проводити заміну застави за кредитами рефінансування [22].

Сьогодні доступність фінансових ресурсів для банків розширюється. Про це може свідчити зменшення НБУ облікової ставки. Рівень довіри населення та бізнесу до банків у сучасних умовах не сприяє підвищенню фінансової стійкості банків України. Так, проблема довіри є центральною у розвитку банківського сектору. На жаль, довіра вкладників була значною мірою зруйнована. Як наслідок, втрачено важливий ресурс кредитування за умови браку інвестицій. Як підтверджують окремі соціологічні дослідження, рівень довіри до банківської системи, у даний час, становить лише 15% [23].

Як слушно зазначають Н. М. Шмиголь і М. А. Касянок у системі управління фінансової стійкості банку повинні бути враховані всі можливі її взаємозв'язки, як зовнішні, так і внутрішні, в динаміці [14]. Тому на цю

систему впливає безліч різних чинників. В якості зовнішніх чинників впливу на фінансову стійкість банку можна виділити:

- стан фінансового ринку (динаміка процентних ставок, стан банківської системи, рівень конкуренції банківських послуг, міра розвитку платіжної системи, ступінь взаємної довіри учасників на ринку, система страхування вкладів, пропозиції грошової маси, політика НБУ, законодавча база, механізм реалізації законодавчих актів, грошова емісія, рівень інфляції, вартість обслуговування державного боргу, рівень інфляційних очікувань);
- стан світової фінансової системи;
- стан національної економіки (стабільність, рівень розвитку виробництва, конкурентоспроможність вітчизняних товаровиробників, платоспроможність підприємств, можливості міжгалузевого переливання капіталу, інвестиційний клімат, сальдо платіжного балансу країни);
- соціально-політична ситуація;
- форс-мажорні обставини.

До позитивних чинників фінансової стійкості банку відносяться: створення системи страхування вкладів, зростання прозорості банківського бізнесу і його інформаційної відкритості, створення позитивного іміджу і ділової репутації банку, високий рейтинг, лідерство на банківському ринку, участь в роботі органів, що приймають рішення, зростання затребуваності банківських продуктів, стандарти якості, розвиток персональних відносин із клієнтами, підвищення професійного рівня співробітників банку, сприятливий стан банківського середовища.

Негативну динаміку рівня фінансової стійкості банку зумовлюють такі внутрішні чинники, як: низька культура обслуговування, асортимент продуктів не відповідний вимогам клієнтів, черга обслуговування тощо.

В сучасних умовах більше можливостей вижити мають ті банки, які завдяки своєму, вже створеному потенціалу, можуть пом'якшити дію негативних чинників і зазнати мінімальних втрат в існуючому середовищі.

Досліджуючи процес забезпечення фінансової стійкості банку,

О. Л. Малахова та Р. В. Михайлюк найбільш важливими внутрішніми чинниками, які необхідно враховувати при визначенні стійкості банку, вважають такі [24].

Першим внутрішнім чинником фінансової стійкості банку є розмір активів банку. Вважається, що чим більші активи банку, тим вища його стійкість. З одного боку, це справді так, але вищим показником є не тільки розмір активів, але й кількість філій, відділень, банкоматів, пунктів надання споживчих кредитів тощо, що безпосередньо цікавить пересічного споживача.

Наступним внутрішнім чинником фінансової стійкості банку є розмір регулятивного капіталу, що є своєрідною «подушкою безпеки» для покриття непередбачуваних витрат. Обираючи банк, якому можна довірити свої гроші, слід звернути увагу на розмір та адекватність регулятивного капіталу, які, по суті, є критеріями стійкості та платоспроможності банку. Адекватність регулятивного капіталу відображає спроможність банку своєчасно та в повному обсязі розраховуватися з клієнтами за свої борги. Чим вище значення цього показника, тим стійкішим є банк.

Третім внутрішнім чинником фінансової стійкості банку є структура залучених коштів, яка відображає джерела формування банком своїх ресурсів. У світовій практиці виділяють роздрібні банки, які спеціалізуються на обслуговуванні дрібних клієнтів, та корпоративні банки. Оптимальним з точки зору співвідношення високої дохідності та прийняттого рівня ризику є роздрібний банк, діяльність якого буде спрямована на обслуговування сотень тисяч дрібних клієнтів. Це забезпечить зниження ризику та значного відтоку коштів. Окремо хотілося б звернути увагу на ощадні банки. Цей статус надається банку, якщо більш ніж 50% його залучених коштів – це вклади фізичних осіб, та передбачає, що до такого банку, як гаранта вкладів фізичних осіб, НБУ ставить жорсткіші вимоги, ніж до універсальних фінансових організацій.

Четвертий внутрішній чинник – це розміщення ресурсів. В ідеалі у

банку не повинно бути інших видів бізнесу, крім безпосередньо банківського. Оскільки додатковий і до того ж не властивий йому бізнес означає додаткові ризики. Для недопущення великого обсягу ризикованих операцій з інвестиціями НБУ обмежив максимальну загальну суму інвестування в цінні папери на рівні 60% від активів. Вчасне повернення кредитів банку є гарантією вчасного розрахунку із вкладниками та виконання банком своїх зобов'язань.

Розвиток карткового бізнесу та ринок електронних переказів є п'ятим внутрішнім чинником фінансової стійкості банку. Високий рівень таких послуг є додатковим чинником зниження банківських ризиків та свідченням про надання банком максимально широкого спектра банківських послуг роздрібному клієнтові. Водночас хотілося б зазначити, що картковий бізнес та система електронних переказів коштують дуже дорого, у зв'язку з цим розвивати ці напрями можуть дозволити собі тільки великі, надійні та високодохідні банки, які працюють на перспективу та піклуються про своїх клієнтів.

Не менш важливою є також дохідність банку – шостий внутрішній чинник фінансової стійкості банку. Дохідність банку виявляється у показнику фінансового результату. Оскільки кредити корпоративним клієнтам видаються з меншою маржою, ніж фізичним особам, то перевага останніх у кредитному портфелі означає для банку більший рівень дохідності. А від цього напряму залежать стійкість і потенціал для подальшого розвитку та посилення позицій на ринку.

Не останнє місце посідає сьомий чинник фінансової стійкості банку – імідж та репутація банку, які є підтвердженням того, що протягом багатьох років банк успішно розвивається.

При виборі банку, також, рекомендовано ознайомитись з офіційними даними НБУ про дотримання економічних нормативів, порівнюючи дані обраного банку із середнім значенням по системі. Але і фінансові показники – не єдиний критерій його стійкості. Необхідно приділити увагу ще й такій

інформації: як банк пережив так звану «велику чистку» банківської системи України, чи не з'являлась у ньому тимчасова адміністрація, порівняти пропозиції щодо депозитних ставок із середніми по ринку, дізнатися хто є власником банку, перевірити рейтинг банку на сайтах рейтингових агентств та чи є банк учасником Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, поцікавитись на форумах відгуками вкладників, перевірити наскільки «відкритим» є даний банк – чи регулярно він повідомляє показники своєї діяльності.

Ще одним внутрішнім чинником визначення фінансової стійкості банку вважають його прозорість і публічну активність. Позитивно, коли про існування та головні напрями діяльності певного банку відомо переважній більшості, але це зовсім не гарантує його стійкості.

Основними характеристиками фінансової стійкості банку є:

- міцність і безпека, тобто стійкість фінансового стану банку в поточному періоді;
- певна постійність існування банку на ринку, тобто збереження фінансової стійкості в довгостроковому періоді;
- довіра з боку контрагентів, упевненість клієнтів банку в його фінансовій стійкості, тобто наявність репутації стійкого банку [25].

Кожен із критеріїв фінансової стійкості банків визначається складною системою чинників. Джерелом безпеки банку є достатній капітал, який дає йому можливість і в ситуації кризи продовжувати операції та залишатися платоспроможним. Рівень і якісний стан капіталу банку багато в чому залежить від величини прибутку, яка безпосередньо визначає функціонування банку протягом довгого періоду, забезпечуючи відтворення банківської діяльності (розширення обсягів і якості послуг, що надаються).

Зберігати стабільність банку також дає змогу ліквідність, що полягає в його здатності забезпечити своєчасне виконання в грошовій формі своїх зобов'язань по пасивах. Ефективність роботи банку і, отже, тривалість його діяльності багато в чому визначає якість активів.

Репутація, що дає банку можливість успішно функціонувати на постійній основі, може скластися лише за наявності у банку стратегії надійної поведінки, що припускає чіткий курс і адекватну модель дій для управління кожною складовою банку. Якість банківського менеджменту представляється найбільш значущим чинником внутрішньої стійкості банку. Якість менеджменту визначається якістю планування, управління активами і пасивами, управління капітальною стійкістю, управління організаційною структурою банку та управління персоналом.

Звідси, оцінка фінансової стійкості банку здійснюється за такими напрямками:

- 1) аналіз достатності та адекватності капіталу, тобто капітальної стійкості як умови міцності банку;
- 2) аналіз структури, якості та вартості активів, що визначає ефективність роботи банку;
- 3) аналіз прибутковості та рентабельності банківської діяльності як необхідної умови орієнтації банку на довгостроковий період існування;
- 4) аналіз ліквідності як однієї з умов постійності банку;
- 5) аналіз якості управління банком, що визначає дієвість і взаємозв'язок усіх перерахованих елементів банківської діяльності [26].

Фінансова стійкість банку визначається багатьма чинниками, єдиної класифікації яких не існує. Наприклад, обираючи банк для вкладу коштів, отримати кредит чи іншу банківську послугу, необхідно, перш за все поцікавитися акціонерами банку, проглянути його фінансові показники. Саме НБУ є головним регулятором при оцінюванні стійкості банків. Завдяки запровадженню нормативно-правовим актам, нормам та нормативам забезпечується ліквідність банківської діяльності.

Також при виборі стійкого банку рекомендовано ознайомитися з інформацією про дотримання нормативів НБУ, порівнюючи дані обраного банку із середнім значенням по системі, перевірити рейтинг банку на сайтах рейтингових агентств, перевірити наскільки «відкритим» є даний банк – чи

регулярно він повідомляє показники своєї діяльності. Для визначення фінансово стійкого банку необхідно враховувати як зовнішні (пов'язані із загальним економічним та політичним станом в країні), так і внутрішні чинники (ендогенні), що пов'язані з економічними процесами та відносинами всередині банківської установи.

1.3 Методичні підходи до оцінювання фінансової стійкості банку

Динамічні перетворення в розвитку світової та вітчизняної економік провокують ряд актуальних і важливих завдань, що потребують ретельного дослідження та вирішення. Одним із таких є забезпечення стабільного функціонування та розвитку банківської системи України, що є основою для трансформації та руху грошових потоків. У рамках цього питання виникає необхідність постійного моніторингу діяльності банків, удосконалення існуючих та пошуку нових підходів до оцінювання їх ліквідності, платоспроможності, надійності, конкурентоспроможності, прибутковості та ризикованості операцій, а отже, фінансової стійкості банків.

Розмаїття різних підходів, критеріїв і методів, які були запропоновані вітчизняними і зарубіжними авторами для аналізу та оцінювання фінансової стійкості банків, свідчить про важливість даного завдання. Однак практичне застосування існуючого світового досвіду з урахуванням українських реалій наштовхується на ряд проблем [27].

По-перше, оцінка фінансової стійкості банку в контексті конкретної прикладної задачі вимагає вибору оптимального інструментарію, що неможливо без уніфікації та класифікації існуючих розрізнених методів на основі єдиної теоретичної концепції, яка б надавала чітке визначення поняття оцінювання фінансової стійкості банку.

По-друге, як правило, за межами досліджень залишається питання адекватності методик швидкоплинним умовам економічного середовища, що

особливо актуально в умовах нестабільного економічного розвитку, глобалізації та інтеграції української економіки до світової.

По-третє, існуючі методики, як правило, мають інформаційний характер, орієнтовані в більшій частині на виявлення та констатацію поточних проблем у банків і не виконують важливого прогностного призначення.

По-четверте, не приділяється належної уваги залежності фінансової стійкості окремих банків від фінансової стабільності банківської системи в цілому.

І нарешті, по-п'яте, існуючі методики, як правило, неадекватні ризикам, на які нашоухуються банки в своїй діяльності, і які викликані як зовнішніми, так і внутрішніми факторами [28].

Вагомою перешкодою для розвитку інструментарію аналізу та оцінки фінансової стійкості банку є відсутність належного концептуального опрацювання самого поняття «оцінювання фінансової стійкості». Така ситуація призводить до неминучої плутанини в методології і до суперечливості висновків, отриманих на їх основі. Поняття оцінювання фінансової стійкості банку вимагає уточнення і чіткого визначення, причому різним аспектам банківського аналізу можуть бути властиві різні визначення оцінювання стійкості. При дослідженні методики оцінки фінансової стійкості банку необхідно чітко розуміти її теоретичну сутність і те, які підходи та інструментарій можуть бути використані для отримання її кількісних та інших формалізованих оцінок.

Під оцінюванням фінансової стійкості банку варто розуміти визначення узагальненої характеристики за певною ознакою, що дає змогу групувати банки в певній послідовності за ступенем зменшення (або збільшення) даної ознаки. Ознака (критерій) класифікації може відображати окремих бік діяльності банку (прибутковість, ліквідність, платоспроможність) чи діяльність банку в цілому (обсяг операцій, імідж).

На основі отриманих оцінок за певними ознаками визначається

узагальнюючий показник, який дає інтегровану оцінку фінансової стійкості банківської установи. В усіх випадках повинна бути зазначена ознака оцінки діяльності банків [29].

Основними підходами до оцінювання фінансової стійкості банку є такі.

1) Класичний підхід до оцінювання фінансової стійкості банків полягає в конструюванні та розрахунку різних показників фінансового стану банків на основі даних його фінансової звітності, які дають змогу отримати уявлення про основні аспекти діяльності банку. Підсумкові результати такого аналізу мають словесно-описову форму.

2) Використання міжнародних експертних рейтингів, зокрема розроблених фахівцями провідних рейтингових агентств (Standard & Poor's, Moody's, Fitch Ratings), а також банківськими регуляторами.

Глобальні міжнародні рейтингові агентства, найбільшими з яких є «велика трійка» – Fitch Ratings із центральними офісами у Великобританії та Сполучених Штатах Америки, Moody's Investors Service – США, Standard & Poor's – США, регулярно публікують так звану «статистику дефолтів». Вона формується в результаті обробки значних обсягів накопичених статистичних даних щодо погашення (або не погашення) в часі боргових зобов'язань позичальниками в розрізі їх кредитних рейтингів. Ці дослідження відносять до актуарних методів, які серед професіоналів фінансового ринку отримали назву «аналіз виживання». Зазначимо, що даний аналіз дає змогу розрахувати статистичні оцінки ймовірності (частоти) дефолтів для кожного з рівнів кредитного рейтингу [30].

В Україні з 1997 р. система CAMEL (згодом – CAMELS і CAMELSO) використовується органами банківського нагляду для виявлення стану комерційних банків на підставі єдиних критеріїв, результати оцінювання є конфіденційними. Як зазначають фахівці НБУ, система рейтингової оцінки передбачає ретельний аналіз стану банку, повну перевірку активів та операцій банку, достовірності відповідної документації, дає можливість оцінити всі фактори, за якими визначається якість управління, фінансовий

стан та якість виконання банківських операцій» [31].

Недоліки рейтингів, що встановлюються міжнародними агентствами, полягають у недостатній вибірці аналізованих українських банків. Як правило – це банки з групи найбільших, які займаються залученням коштів на міжнародних ринках капіталу. При цьому міжнародні агентства при встановленні індивідуального рейтингу банку орієнтуються на суверенний рейтинг України, пониження якого автоматично призводить до зниження рейтингу окремих банків. Як наслідок, банки, що не мають даного рейтингу, отримують необґрунтовану перевагу відносно банків, що співпрацюють із цими агентствами. Періодична поява негативної інформації про зниження кредитних рейтингів і різке скорочення можливості залучення коштів нерезидентів, урешті-решт, змусила значну частку великих українських банків припинити співпрацю з міжнародними рейтинговими агентствами [32].

3) Важливу групу методів оцінювання стійкості банків становлять підходи, засновані на різних алгоритмах дискримінантного аналізу.

Дискримінантний метод передбачає аналіз множинних дискримінант, коли за допомогою математично-статистичних методів будують функцію та розраховують інтегральний показник, на підставі якого можна з достатньою ймовірністю прогнозувати рівень фінансової стійкості банку [33].

4) Останнім часом особливо популярними стали моделі оцінки стійкості банків, засновані на теорії марковських процесів. Цьому присвячені роботи Е. Альтмана, Д. Као і фахівців рейтингового агентства Standard & Poor's. Модель Г. Марковіца враховує два важливих чинники – дохідність і ризик, а також аналогічні характеристики портфеля активів [34].

На сучасному етапі портфельний підхід передбачає побудову банківського портфеля та управління ним за допомогою динамічної економіко-математичної моделі щодо оптимізації залучення і розміщення грошових ресурсів банку. В основі побудови моделі банку з використанням портфельних обмежень лежать такі принципи:

- прогноз ціни фінансового інструменту за будь-якою потенційною активною чи пасивною операцією банку;
- специфіка обігу фінансового інструмента (термін операції, оподаткування, зовнішні і внутрішні обмеження на конкретний фінансовий інструмент);
- портфельні обмеження, які включають в себе узгодження щодо термінів, обсягів і вартості операцій залучення і розміщення ресурсів банку;
- розмах (рівень) мультиплікатора капіталу, що забезпечує максимальний мультиплікативний ефект при заданих портфельних обмеженнях.

Оцінювання фінансової стійкості банку на основі портфельних обмежень дає можливість виробляти варіантні розрахунки оптимальних прогнозних (планових) стратегій банку при різних припущеннях відповідно до цієї та майбутньої (можливої) кон'юнктури фінансового ринку та виробити, таким чином, найбільш сприятливу стратегію діяльності банку, за допомогою якої можна управляти банківською установою. Основне обмеження при реалізації даного підходу пов'язано зі складністю математичного апарату, який являє собою задачу квадратичної оптимізації при лінійних обмеженнях. При цьому оцінювачу необхідно володіти сучасними інформаційними технологіями, щоб провести необхідні розрахунки [35].

5) Суттєву теоретичну і практичну цінність представляють опціонні та структурні моделі оцінки стійкості банків. В основі структурних моделей лежить ідея про те, що вартість акцій банку з опціоном Call на активи фінансової установи з ціною угоди, рівній вартості її зобов'язань [2].

6) Особливий інтерес представляє методика оцінки сукупного кредитного ризику позичкового портфеля CreditRisk+ (авторські права – CSFB), де в якості показника стійкості (у тому числі банків) пропонується використовувати випадкову ймовірність дефолту. В даній методиці була зроблена перша спроба подолання проблем, пов'язаних з отриманням оцінок

довгострокової фінансової стійкості банків [36].

7) Оцінювання фінансової стійкості банку за допомогою нейронної мережевої моделі кластеризації – картами Кохонена (СОК). Для визначення рейтингу банків з урахуванням усіх показників об'єктів, що входять до системи, користуються нейронними мережами – Картами Кохонена (Self-organizing map). За допомогою процесу, що іменується самоорганізацією, СОК утворюється топологічне представлення даних про фінансовий стан банку у вигляді спеціальної карти. СОК відноситься до загального класу нейромережевих методів, що використовують нелінійну регресію. Її можна навчити дізнаватися або знаходити взаємозв'язки між входами і виходами або організовувати дані так, щоб виявляти в них досі невідомі образи або структури.

На початковому етапі дослідження для аналізу та побудови моделі на підставі визначених показників розраховано близько 20 найсуттєвіших, незалежних між собою. Для забезпечення коректного їх порівняння прийнято рішення перейти від абсолютних значень до відносних, які характеризують структуру активів, зобов'язань, капіталу та прибутку банку. Встановлено, що абсолютні показники обсягів операцій значно впливають на масштабність (кількісний рівень) і приховують якісні особливості банків.

Перелік показників, вибраних для дослідження в рамках моделі рейтингування: коефіцієнт рентабельності активів (ROA); коефіцієнт рентабельності власного капіталу (ROE); накопичений прибуток/активи; нараховані доходи/активи; статутний капітал/капітал; власні акції викуплені акціонерами/капітал; високоліквідні активи/активи; відрахування до резервів/активи; відрахування до резервів; адекватність капіталу; процентна позиція; міжбанківські кредити/зобов'язання; процентні активи/активи; кредити/активи; цінні папери/активи; процентні зобов'язання/зобов'язання; переоцінка портфеля цінних паперів/капітал; процентна маржа; чистий комісійний дохід/активи; результат торговельних операцій/активи.

У процесі побудови карти Кохонена за визначеними показниками

будується система кластерів, що характеризують структурні відмінності банків і їх спеціалізацію на ринку [37].

8) Методика оцінки фінансової стійкості банків Центру наукових досліджень НБУ. Центром наукових досліджень НБУ була розроблена методика оцінки фінансової стійкості банку згідно з Концепцією щодо створення системи рейтингової оцінки регіонів, галузей національної економіки та суб'єктів господарської діяльності [38].

9) Методики приватних рейтингових агентств та організацій («Експерт-Україна», «Кредит-рейтинг», «Рейтинг», «Експерт-Рейтинг»), Національного рейтингового агентства «Рюрік», Комісії банківського аналізу Українського товариства фінансових аналітиків, результати яких не завжди публікуються в пресі. У зв'язку з цим користувачі банківських послуг не завжди мають доступ до показників, що засвідчують фінансової стійкості банку [39].

На зарубіжних методичних підходах до оцінки фінансової стійкості базується складання банківських рейтингів Комісією банківського аналізу Українського товариства фінансових аналітиків. При цьому під фінансової стійкості банку розуміється його здатність протистояти негативним чинникам. Рівень опірності банку залежить від ряду показників: достатності капіталу, якості активів, ліквідності, рентабельності, ступеня диверсифікації клієнтської бази тощо. Всі ці показники повністю піддаються кількісному та якісному аналізу за динамічними та публічними даними. Проте труднощі у використанні даної методики полягають у необхідності проведення експертної оцінки мінімально допустимих (рекомендованих) значень коефіцієнтів з метою уточнення кордону рейтингу банків з мінімальною стійкістю [40].

Вихідним пунктом в оцінюванні фінансової стійкості банків є вибір методики та системи показників, які представляють у комплексі інструментарій дослідження. Економічні явища, особливо в банківській практиці, досить складні, тому їх не можна відобразити за допомогою одного

окремо взятого показника. У таких випадках необхідно застосувати систему, яку можна подати як сукупність взаємозалежних показників, що мають багаторівневу структуру й націлені на вирішення конкретного завдання.

Згідно з основними характеристиками фінансової стійкості банку була структурована система показників, для оцінки фінансової стійкості банків, із виокремленням відповідних блоків (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Комплексна система показників оцінювання фінансової стійкості банку

Групи показників	Перелік показників у межах кожної групи
Ліквідність балансу банку	Коефіцієнт миттєвої ліквідності
	Коефіцієнт загальної ліквідності
	Коефіцієнт співвідношення високоліквідних активів до робочих
	Коефіцієнт ресурсної ліквідності зобов'язань
	Коефіцієнт ліквідного співвідношення виданих кредитів і залучених депозитів (для вивчення незбалансованої ліквідності)
	Коефіцієнт генеральної ліквідності зобов'язань
Дохідність активних операцій	Чистий спред
	Чиста процентна маржа
Ефективність діяльності банку	Норма прибутку на капітал (рентабельність капіталу) – ROE
	Рентабельність активів – ROA
	Рентабельність витрат
	Рівень іншого операційного доходу
Надійність банку	Коефіцієнт достатності капіталу
	Коефіцієнт надійності
	Коефіцієнт фінансового важеля
	Достатність капіталу
	Коефіцієнт захищеності власного капіталу
	Коефіцієнт захищеності дохідних активів
Мультиплікатор капіталу	

Важливим аспектом комплексного аналізу та оцінювання фінансової стійкості банку є визначення інтегральних оцінок з метою подальшого встановлення рейтингу банку та утворення якісно відмінних груп.

Встановлено, що в сучасних умовах найбільш адекватною є рейтингова система оцінювання, яка передбачає формування системи показників (індикаторів), розробку методики «згортки» цих показників у єдину інтегральну оцінку, визначення вагових функцій, а також встановлення рейтингів банків, їх розподіл на групи залежно від інтегральних оцінок та надання якісних характеристик кожній з них.

На основі проведеного аналізу сформульовано вимоги, яким має відповідати сучасний методичний підхід до оцінювання фінансової стійкості банку:

- ґрунтуватися на офіційній фінансовій звітності банків, даних фінансової звітності, що публікується НБУ;
- забезпечувати можливість отримання узагальнюючої оцінки фінансової стійкості банку чи групи банків;
- враховувати тенденції розвитку на основі застосування показників динаміки статей балансу;
- має бути розроблена гнучка ієрархічна система правил, за якими здійснюється оцінка показників фінансової стійкості банку.

Більшість розглянутих методик оцінки фінансового стану банківської установи можуть ефективно використовуватися залежно від цілей, завдань та специфіки оцінювання. Однак, якщо йдеться про оцінку фінансової стійкості банку в тривалій перспективі, то доцільнішим та ефективнішим є використання методики, яка більшу увагу надає не доходності та ліквідності банку, що власне свідчать про спроможність банку ефективно управляти поточними зобов'язаннями та чинниками, а саме фінансовій стійкості у тривалій перспективі, що характеризується показниками стійкості та захищеності капіталом. Такою є методика В. С. Кромонава, в основі якої лежить розрахунок інтегрального коефіцієнта фінансової стійкості банку.

Відповідно до вказаної методики коефіцієнт фінансової стійкості банківської установи розраховується як сума шести показників, кожному з яких присвоєно власний ваговий коефіцієнт, а саме:

- K_1 – генеральний коефіцієнт стійкості з вагою 45;
- K_2 – коефіцієнт миттєвої ліквідності з коефіцієнтом 20;
- K_3 – крос-коефіцієнт з вагою 10;
- K_4 – генеральний коефіцієнт ліквідності з вагою 15;
- K_5 – коефіцієнт захищеності капіталу та K_6 – коефіцієнт фондової капіталізації прибутку, обидва з вагою 5.

$$K_{\Phi C} = 45 \times K_1 + 20 \times K_2 + 10 \times K_3 / 3 + 15 \times K_4 + 5 \times K_5 + 5 \times K_6 / 3. \quad (1.1)$$

Таким чином, окрім показників надійності, що характеризують здатність банку керувати своїми зобов'язаннями у середньостроковій перспективі, коефіцієнт фінансової стійкості за В. С. Кромоновим також враховує зможу банку розраховуватися за поточними та короткостроковими зобов'язаннями, що оцінюється за допомогою коефіцієнтів ліквідності, а також загальну ефективність діяльності банківської установи, що характеризується коефіцієнтом фондової капіталізації.

Інтегральний коефіцієнт, що розраховується як сума вказаних показників, зважених на відповідні ним вагові коефіцієнти, показує загальну ступінь фінансової стійкості банківської установи. При цьому оптимально стійким банком вважається банк, у якого вказані коефіцієнти набувають значень: $K_1 = 1$, $K_2 = 1$, $K_3 = 3$, $K_4 = 1$, $K_5 = 1$, $K_6 = 3$, а інтегральний коефіцієнт фінансової стійкості $K_{\Phi C}$ дорівнює 100 (табл. 1.3).

Таблиця 1.3 – Критерії коефіцієнта фінансової стійкості банку за адаптованою методикою В. С. Кроморова

Оптимальні значення показників фінансової стійкості банку						
Генеральний коефіцієнт стійкості	Коефіцієнт миттєвої ліквідності	Крос-коефіцієнт	Генеральний коефіцієнт ліквідності	Коефіцієнт захищеності капіталу	Коефіцієнт фондової капіталізації прибутку	Інтегральне значення стійкості банку
$K_1 = 1$	$K_2 = 1$	$K_3 = 3$	$K_4 = 1$	$K_5 = 1$	$K_6 = 3$	$K_{\Phi C} = 100$

Ці оптимальні нормативні значення фактично означають, що: доходні активи оптимального банку на 100% захищені власним капіталом; його зобов'язання за поточними рахунками покрито ліквідними активами у повному обсязі; сукупні зобов'язання у три рази перевищують доходні активи; ліквідні та капіталізовані активи покривають усі зобов'язання; вкладення у капіталізовані активи дорівнюють розміру власного капіталу; власний капітал у три рази перевищує акціонерний капітал (табл. 1.4).

Таблиця 1.4 – Розподіл банків за рівнями стійкості відповідно до значень інтегрального коефіцієнта за методикою В. С. Кромонава

Інтервал	Рівень фінансової стійкості банку
90-100	Високий
70-89	Достатній
50-69	Задовільний
30-49	Граничний
менше 30	Незадовільний

Зрозуміло, що ці припущення щодо оптимальної діяльності є доволі дискусійними як у частині нормативних значень критеріїв, так і їхніх вагових коефіцієнтів. Проте дана методика на відміну від інших характеризується простотою, достовірністю, відсутністю суб'єктивних оцінок якості окремих показників, а отже, дає змогу оцінити відносний рівень фінансової стійкості окремих банківських установ та їхніх груп.

Таким чином, за результатами дослідження виділено основні підходи до оцінювання фінансової стійкості банку. Серед них: класичний підхід, що ґрунтується на аналізі основних показників діяльності банку і передбачає формування висновків у словесно-описовій формі; оцінювання стійкості банку за допомогою рейтингових методик; підходи засновані на проведенні дискримінантного аналізу; модель, основою якої є співвідношення «доходність – ризик»; опціонні та структурні моделі; оцінювання «ймовірності дефолту» банку; підхід до оцінювання, на основі використання нейронних мереж.

Кожен із підходів має свої особливості та передбачає отримання результатів у різних формах (описова загальна характеристика установи, узагальнююча оцінка, ймовірнісний прогноз тощо).

Вагомим недоліком більшості методик є обмеженість і недоступність результатів оцінювання для окремих суб'єктів-споживачів, зокрема, клієнтів банку. Пошук нових підходів до оцінювання стійкості банків має базуватися на забезпеченні прозорості та транспарентності результатів діяльності банків. Результати використання таких методик мають відображати достовірну якісну характеристику банківської установи, що дасть можливість визначити рівень її фінансової стійкості.

Висновки до розділу 1

У результаті проведеного теоретичного дослідження з компаративним аналізом набуло подальшого розвитку визначення фінансової стійкості банку – це комплексна та динамічна характеристика, яка зумовлює ефективність банку та визначається достатністю банківського капіталу, високою якістю його активів, прибутковістю та ліквідністю, а також прийнятними фінансовими ризиками, що дає змогу банку стабільно функціонувати та конкурувати з іншими банківськими установами. Це поняття на відміну від існуючих характеризує фінансову стійкість як основну умову забезпечення ефективності банку.

При визначенні фінансової стійкості банку необхідно враховувати як внутрішні (ендогенні), так і зовнішні (екзогенні) чинники забезпечення фінансової стійкості банківської установи. Так, основними зовнішніми чинниками забезпечення фінансової стійкості банку є: стан фінансового ринку та банківської системи; політична стабільність та економічні умови в Україні; нормативно-правове поле банківської діяльності; застосування регулятором пруденційного нагляду; дієвість фінансового моніторингу НБУ; заходи регулятора з підтримки ліквідності банків; доступність фінансових

ресурсів для банків; рівень довіри населення та бізнесу до банків.

Основними внутрішніми чинниками забезпечення фінансової стійкості банку є такі: розмір, склад і структура, динаміка та якість активів; достатність регулятивного капіталу банку; структура залучених і позикових коштів банку; ефективність системи управління ризиками; розвиток операцій із банківськими платіжними інструментами; дохідність (рентабельність) активних операцій банку; імідж і репутація банку як надійної фінансової установи; доступність і прозорість інформації про банк.

У сучасних умовах уже напрацьований досить потужний методичний інструментарій для оцінювання фінансової стійкості банківських установ, тому його подальший розвиток можливий із ширшим використанням економіко-математичного моделювання та прогнозування. Крім того, як не дивно, для ужиткових цілей клієнтів банку варто запропонувати досить просту й зрозумілу методику, що давала б можливість робити висновки про його фінансову стійкість. Таким вимогам відповідає методичний підхід до оцінювання фінансової стійкості банку В. С. Кромонава, в основі якого лежить розрахунок інтегрального коефіцієнта фінансової стійкості. Відповідно до вказаної методики коефіцієнт фінансової стійкості банківської установи розраховується як сума шести показників, кожному з яких присвоєно власний ваговий коефіцієнт.

2 ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК»

2.1 Організаційно-економічна характеристика АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК»

Починаючи з жовтня 2005 року, Райффайзен Банк є частиною банківської групи «Райффайзен Банк Інтернаціональ АГ», Австрія. Банк пропонує широкий перелік стандартних та новітніх банківських послуг, якими користуються понад 2,5 млн клієнтів.

Райффайзен Банк залишається лідером із якості обслуговування в українському банківському секторі. За оцінкою компанії GfK-Україна, яка спеціалізується на дослідженні ринків, репутація Райффайзен Банку перевищує середньоринкову.

Банк прагне й надалі підвищувати якість обслуговування клієнтів, використовуючи власний досвід та досвід інших дочірніх банків групи «Райффайзен Банк Інтернаціональ», а також новітні технології. Банк за типом є акціонерним товариством і входить до складу банківської системи України. АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» функціонує як банк з іноземним капіталом [41].

Місія – банк є надійним фінансовим партнером для своїх клієнтів і привабливим роботодавцем для працівників. Завдяки спеціалізації та концентрації ресурсів банк прагне досягти і підтримувати довгострокову стабільність свого бізнесу, забезпечуючи рентабельність інвестицій акціонерів. Бачення банку: ефективний і безпечний банк, що забезпечує зростання вартості для акціонерів. Цінності банку: надійність, задоволеність клієнтів, постійне вдосконалення та підприємливість. Стратегія спрямована на те, щоб бути банком, який керується істотними потребами своїх клієнтів пропонує їм сучасні фінансові рішення.

Використовуючи переваги професійності працівників і всебічної підтримки потужного акціонера, зосереджується увага на обслуговуванні

роздрібних клієнтів і підприємств малого та середнього бізнесу. Метою АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» є місце в ТОП-7 банків у роздрібному кредитуванні, забезпечення цільового рівня віддачі на капітал та підтримка темпів зростання, які вдвічі вищі за середні у банківському секторі. Банк розраховує на довгострокову співпрацю та взаємну лояльність у відносинах із клієнтами та працівниками [42].

Кредитний рейтинг АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» за національною шкалою (табл. 2.1) визначають відоме вітчизняне рейтингове агентство «Експерт-Рейтинг» (м. Київ, Україна) та спеціалізоване рейтингове агентство «Стандарт-Рейтинг» (м. Київ, Україна) [43].

Таблиця 2.1 – Рейтинги АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» станом на травень 2022 р.

Рейтингове агентство «Експерт-Рейтинг»	
Кредитний рейтинг за національною шкалою	uaAAA
Прогноз	Позитивний
Кредитний рейтинг облігацій АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» серій, А та В (500 млн грн) за національною шкалою	uaAAA
Рейтингове агентство «Стандарт-Рейтинг»	
Довгостроковий кредитний рейтинг за національною шкалою	uaAAA
Короткостроковий кредитний рейтинг за національною шкалою	uaK1
Рейтинг депозитів за національною шкалою	ua1
Прогноз	Стабільний
Рейтинг депозитів за національною шкалою	ua1
Кредитний рейтинг облігацій АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» серій, А та В (500 млн грн) за національною шкалою	uaAAA

Отриманий банком рейтинг за національною шкалою (uaAAA) означає, що банківська установа характеризується найвищою кредитоспроможністю порівняно з іншими українськими позичальниками та відповідає інвестиційному рівню, а отже забезпечує дотримання вимог законодавчих актів України щодо розміщення коштів страхових резервів страховими компаніями й активів пенсійних фондів лише у банківських установах, кредитний рейтинг яких відповідає інвестиційному рівню за національною

шкалою [44].

В табл. 2.2 наведена інформація щодо кількості відділень, забезпеченості банку персоналом, а також дані про динаміку фонду оплати праці АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК».

Таблиця 2.2 – Динаміка кількості відділень, чисельності персоналу та фонду оплати праці банку

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення 2021 р. від 2019 р.	
				+ -	%
Кількість відділень банку	111	102	93	-18	-16,22
Середньооблікова чисельність штатних працівників, осіб	1815	1900	1874	59	3,25
Середня чисельність зовнішніх сумісників, осіб	3	4	6	3	100,00
Середня кількість працівників, які працювали за цивільно-правовими договорами, осіб	37	34	39	2	5,41
Фонд оплати праці, тис. грн	230926	296097	360966	130040	56,31

Кількість відділень банку щороку зменшується, проте це не є негативною тенденцією, а радше загальним трендом, який зумовлений розвитком інформаційних технологій і розширенням дистанційних каналів обслуговування клієнтів банку (рис. 2.1).

Філії, відділення та представництва АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» здійснюють діяльність від імені банку в межах прав, передбачених відповідними положеннями, затвердженими уповноваженим органом банку. Станом на кінець 2021 р. організаційна структура банку включала головний банк та 93 відділення, протягом 2021 р. було відкрито 3 відділення, припинили діяльність 12 відділень, змінили юридичну адресу 2 відділення [41].

Головний банк виконує функції центру стратегічного управління, що формує політику АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК», зокрема щодо: стратегії банку; фінансового та операційного планування; пропозиції продуктів і

послуг, пристосованих до потреб клієнтів; впровадження нових технологій; відповідності організаційних структур; обмеження ризику і забезпечення безпеки банку; організації внутрішнього контролю; кадрової політики і розробки внутрішніх нормативних документів; а також реалізує окремі операційні завдання.

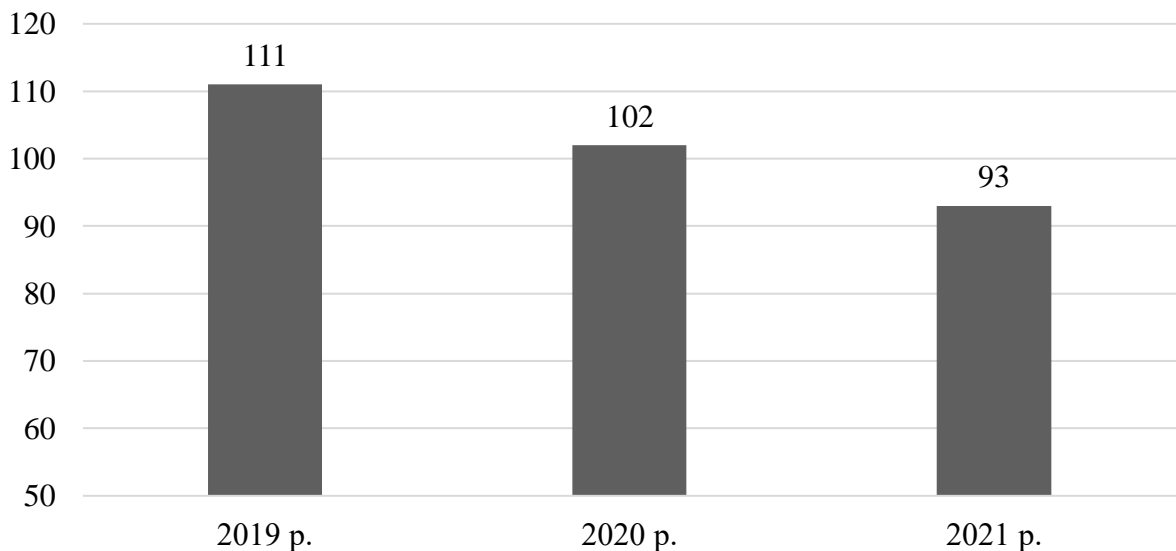

Рисунок 2.1 – Тенденція до зменшення кількості відділень банку

Організаційну структуру головного банку АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» описує положення про організацію головного банку, що визначає завдання його структурних підрозділів, взаємовідносини між ними та керівництво структурними підрозділами. Структура головного банку станом на кінець 2021 р. включала 43 самостійних департаментів та центрів, об'єднаних у 5 вертикалей, що підпорядковані окремим членам правління:

- 1) вертикаль загальнобанківського менеджменту, фінансів та ІТ;
- 2) вертикаль продажу;
- 3) вертикаль ризиків;
- 4) вертикаль операцій;
- 5) вертикаль фінансового моніторингу.

Відділення є відокремленими підрозділами АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК», операції яких відображаються на балансі банку. Відділення

організуюють та здійснюють продаж банківських продуктів і послуг, забезпечуючи належну якість обслуговування клієнтів та очікувану ефективність діяльності.

Додатковими каналами продажу АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» є мережа власних банкоматів, що включає понад 270 одиниць, та понад 100 терміналів самообслуговування, а також сучасні системи дистанційного обслуговування клієнтів за допомогою мережі Інтернет і телефону.

Варто зазначити, що за проаналізований період чисельність персоналу зросла, також збільшився фонд оплати праці, що свідчить про належні умови праці персоналу в банку (рис. 2.2).

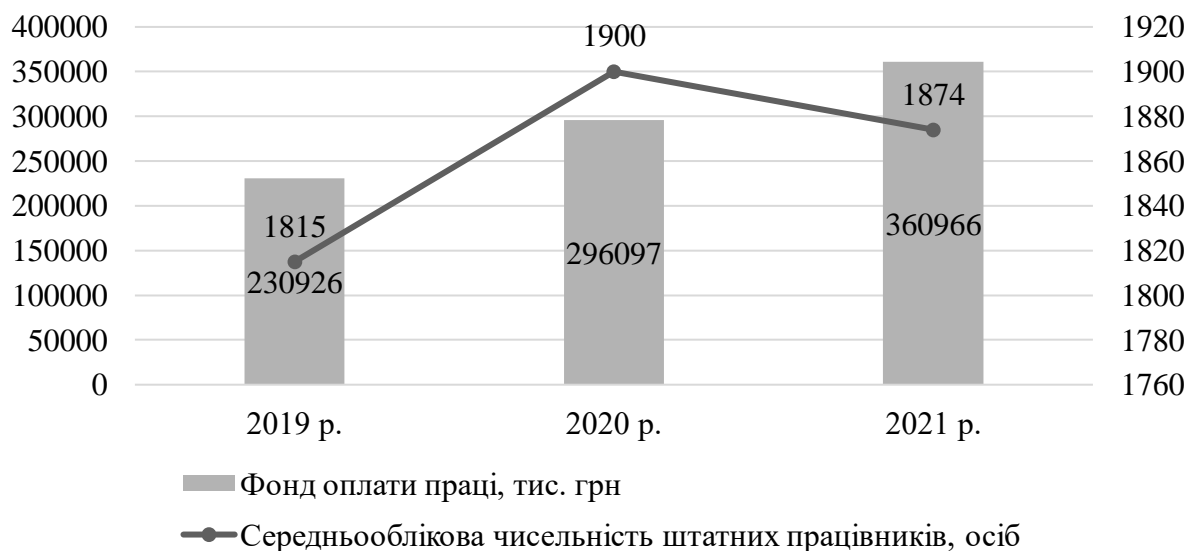

Рисунок 2.2 – Динаміка середньооблікової чисельності працівників і фонду оплати праці АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК»

Кадрова програма АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» спрямована на покращення ефективності праці, підвищення кваліфікації та забезпечення відповідного рівня кадрів для реалізації стратегічних цілей банку. Основні принципи навчання персоналу банку: спрямування (націленість) навчального процесу на реалізацію стратегічних цілей і підвищення результативності кожного працівника, структурного підрозділу і банку в цілому; висока якість навчальних програм; адресність навчальних програм (направленість на

конкретні цільові групи); доступність для всіх працівників банку.

Органами управління АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» є:

- загальні збори акціонерів (вищий орган управління);
- спостережна рада банку (представляє інтереси акціонерів в перерві між проведенням загальних зборів і в межах компетенції, визначеної статутом банку, контролює і регулює діяльність правління банку, здійснює захист прав вкладників, інших кредиторів та акціонерів банку);
- правління банку (колегіальний виконавчий орган, що здійснює поточне управління).

Органами контролю за діяльністю АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» є:

- ревізійна комісія;
- служба внутрішнього аудиту.

Управління ризиками є однією з ключових функцій стратегічного управління в сфері банківських операцій, за допомогою якої банк ідентифікує, оцінює та здійснює моніторинг і контроль рівня ризику [4].

Основні норми управління ризиками в банку визначає Стратегія управління банківським ризиком в АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК». Стратегія передбачає безперервний аналіз існуючих та виявлення можливих у майбутньому ризиків, їх оцінку, своєчасне ухвалення рішень щодо їх мінімізації або уникнення, а також контроль над дотриманням встановлених обмежень, процедур та процесів.

Виконання поставлених цілей та завдань стосовно управління ризиками досягається за рахунок застосування широкого набору методів та інструментів, що використовуються для управління всіма видами ризиків в банку – зокрема кредитним ризиком, ризиком ліквідності, ризиком зміни процентної ставки, валютним ризиком, а також операційним ризиком.

З метою визначення максимально рівня ризику, який банк готовий прийняти, на рівні наглядової ради банку було встановлено стратегічні ліміти толерантності до ризику.

Управління ризиками в АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» відбувається в

усіх структурних підрозділах за трьома незалежними лініями: управління ризиком у межах операційної діяльності, в межах встановлених лімітів і на підставі внутрішніх нормативних документів банку, які мають вбудовані механізми контролю ризику, внутрішній контроль та відповідність заходів вимогам чинного законодавства України, вимірювання, моніторинг, здійснення контролю і звітування, інформування про виявлені загрози і невідповідності, формування внутрішніх нормативних документів, які визначають принципи, методи, інструменти та процедури управління ризиком, а також оцінку ефективності заходів, незалежний аудит ключових елементів управління ризиком та контрольних функцій в діяльності банку.

Організаційна структура системи управління ризиками ґрунтується на розподілі обов'язків між підрозділами банку із застосуванням моделі трьох ліній захисту: 1) перша лінія – на рівні бізнес-підрозділів банку та підрозділів підтримки діяльності банку (ці підрозділи приймають ризики та несуть відповідальність за них і подають звіти щодо поточного управління такими ризиками); 2) друга лінія – на рівні підрозділу з управління ризиками та підрозділу контролю за дотриманням норм (комплаєнс); 3) третя лінія – на рівні підрозділу внутрішнього аудиту щодо перевірки та оцінки ефективності функціонування системи управління ризиками.

Суб'єктами системи управління ризиками банку є:

- рада банку;
- правління банку;
- комітет управління активами і пасивами та тарифів;
- малий кредитний комітет;
- кредитний комітет;
- комітет у справах реструктуризації;
- малий комітет у справах реструктуризації;
- комітет з питань операційного ризику та інформаційної безпеки;
- комітет з питань контролю витрат та проведення тендерів;
- комітет управління змінами;

- департамент внутрішнього аудиту;
- підрозділи з управління ризиками;
- підрозділ контролю за дотриманням норм (комплаєнс);
- підрозділи першої лінії захисту [42].

Рада банку несе повну відповідальність за створення комплексної, адекватної та ефективної системи управління ризиками, на які наражається банк у своїй діяльності. Рада банку створила постійно діючий підрозділ з управління ризиками та підрозділ контролю за дотриманням норм (комплаєнс) і забезпечує незалежність цих підрозділів.

Правління банку забезпечує виконання завдань, рішень ради банку щодо впровадження системи управління ризиками, включаючи стратегію та політику управління ризиками, культуру управління ризиками, процедури, методи та інші заходи ефективного управління ризиками. Правління АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» є активним учасником процесу управління ризиком у банку, приймаючи рішення щодо операцій, які несуть підвищений ризик, на основі регулярної інформації щодо профілю та рівня ризику, а також рівня лімітів стратегічних лімітів толерантності. Стратегічні ліміти толерантності до банківського ризику визначають максимальний рівень ризику, який банк готовий прийняти.

Підрозділ (підрозділи) з управління ризиками з метою забезпечення ефективності функціонування системи управління ризиками виконує функції з управління ризиками визначені в Положенні про організацію головного банку. Заступник голови правління/CRO очолює вертикаль ризиків, яка об'єднує всі підрозділи з управління ризиками, несе відповідальність за діяльність цих підрозділів та має право бути присутнім на засіданнях правління та комітетів правління банку, а також має право накладення заборони (вето) у випадках та у порядку, визначеному радою.

Підрозділ контролю за дотриманням норм (комплаєнс) з метою забезпечення ефективності функціонування системи управління ризиками виконує функції контролю за дотриманням банком норм законодавства та

внутрішніх нормативних документів, виконує завдання, пов'язані зі ефективним функціонуванням системи управління комплаєнс-ризиком. Керівник підрозділу контролю за дотриманням норм (комплаєнс) (ССО) несе відповідальність за діяльність цього підрозділу та має право бути присутнім на засіданнях правління та комітетів правління банку, а також має право накладення заборони (вето) у випадках та у порядку, визначеному радою.

У банку особлива увага приділяється кредитному ризику та управлінню кредитною заборгованістю. Стратегія банку щодо управління кредитним ризиком викладена в Кредитній політиці АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК», яку затверджує наглядова рада АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» відповідно до своєї компетенції.

Основною метою процесу управління кредитним ризиком в банку є забезпечення стабільного розвитку кредитування з урахуванням усіх істотних ризиків, пов'язаних з цією діяльністю. Процес управління кредитним ризиком зорієнтований на вчасну ідентифікацію ризиків, опрацювання оптимальних принципів та процесів оцінки ризику також нагляд, контроль, звітування та застосування попереджуючих заходів в межах здійснюваної кредитної діяльності [45].

Банк акцентує увагу на впровадженні нових механізмів управління та контролю кредитного ризику, удосконалення кредитної діяльності, удосконалення системи управлінської інформації у сфері кредитного ризику, метою яких є забезпечення відповідного рівня рентабельності та якості кредитного портфелю банку.

Банком проводиться активна діяльність в напрямку розвитку та вдосконалення програмних засобів оцінки кредитного ризику, обслуговування процесу прийняття кредитних рішень, з метою забезпечення швидкого прийняття кредитних рішень з одночасно мінімальним рівнем кредитного ризику, також особлива увага приділяється автоматизації процесів моніторингу, вдосконаленню системи раннього попередження загроз.

Важливими показниками, що засвідчують успішність реалізації банком обраної стратегії, є зростання ринкової частки та посилення ринкових позицій АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК». Цьому сприяла як вища бізнес-активність банку, скерована на реалізацію обраної стратегії, так і висока довіра клієнтів.

Хоча у 2021 р. активність банків-конкурентів значно посилилась, особливо в роздрібному кредитуванні, але за підсумками звітного року в цілому динаміка основних бізнес-показників АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» була вищою за динаміку більшості конкурентів. Це дало змогу досягнути зростання ринкової частки банку за всіма основними показниками (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 – Зростання ринкової частки АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» за основними показниками, %

Показники	2020 р.	2021 р.	Відхилення, +/-
Чисті активи	1,07	1,23	0,16
Кредити юридичним особам	0,58	0,64	0,06
Кредити фізичним особам (брутто)	2,14	2,21	0,07
Кредити фізичним особам (нетто)	3,45	3,51	0,06
Кошти юридичних осіб	1,29	1,39	0,10
Кошти фізичних осіб	1,03	1,13	0,10
Статутний капітал	0,46	0,48	0,02
Балансовий капітал	0,92	1,32	0,40

Висока динаміка розвитку бізнесу дала можливість АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» посилити свої рейтингові позиції в секторі. Банк міцно закріпився в ТОП-16 провідних українських банків за всіма основними бізнес-показниками (крім кредитів корпоративним клієнтам, за якими піднявся з 23-ї на 22-гу позицію).

Зокрема, АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» займає 16-ту позицію за активами, 9-ту позицію за портфелем роздрібних кредитів (нетто), 13-ту позицію за роздрібними депозитами, 14-ту позицію за депозитами юридичних осіб, 16-ту позицію за операційним доходом та 13-ту позицію за чистим прибутком серед 77-ми банків в секторі (рис. 2.3).

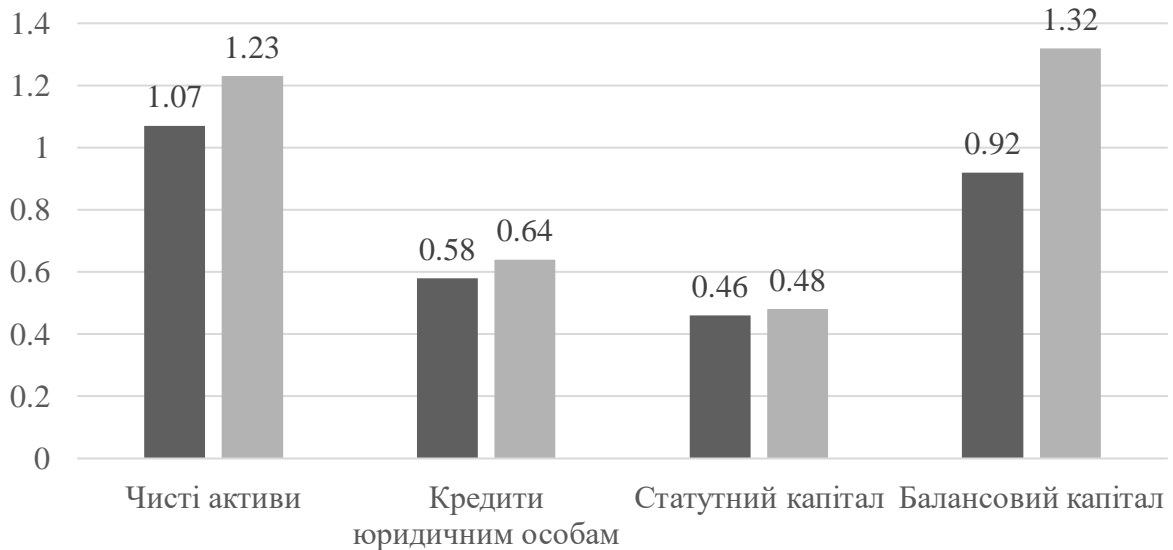

Рисунок 2.3 – Ринкові частки АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» за основними показниками банківської діяльності в 2020-2021 рр., %

Варто наголосити, що АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» здійснює свою діяльність як універсальний комерційний банк, що надає послуги як фізичним особам, так і корпоративним клієнтам та підприємствам малого та середнього бізнесу. Бізнес-лініями та продуктами, які АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» вважає ключовими для генерації доходів як у звітному періоді, так і у середньостроковій перспективі є такі напрями:

1) роздрібний бізнес: споживчі кредити, кредити на придбання транспортних засобів (автокредити), іпотечні кредити, пакети для фізичних осіб;

2) мікро-, малий та середній бізнес (МСБ): обігові кредити, овердрафти, інвестиційні кредити, агрокредитування, лізинг, пакети для МСБ, обслуговування зовнішньоекономічної діяльності;

3) корпоративний бізнес: обігові кредити, інвестиційні кредити, овердрафти, агрокредитування, лізинг, пакети для корпоративних клієнтів, обслуговування зовнішньоекономічної діяльності;

4) казначейські операції: інвестиції в інструменти внутрішнього державного боргу [48].

Банк застосовує різні методи конкуренції з огляду на специфіку

окремих продуктових ринків та сегментних груп клієнтів – пропонуючи клієнтам гарантії надійності їх коштів як учасник, розробляючи зручні продукти, які відповідають потребам клієнтів за конкурентною ціною та забезпечуючи відповідну якість сервісу. Сезонний фактор не має значного впливу на діяльність АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК». Діяльності банку притаманні ті самі сезонні коливання, що й усій українській економіці, та індивідуальні істотні ознаки сезонності або циклічності бізнесу АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» відсутні.

Враховуючи наявність у АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» стратегічного іноземного капіталу, основними його конкурентами є інші банки з іноземним капіталом, стратегічними пріоритетом яких визначено розвиток роздрібного бізнесу та обслуговування малого та середнього бізнесу. Згідно з даними, опублікованими НБУ, ринкова частка АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» (розрахована як відсоток від загального показника банківського сектору України) становила станом на кінець 2021 р. 1,23% за активами, 0,91% за кредитами та 1,22% за депозитами.

Здійснюючи свою діяльність на території 22 областей України та м. Києва, АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» в той же час залишається одним із регіональних лідерів на території Львівської області та Західної України. Зокрема, за даними НБУ на ринку західної України ринкова частка АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» становить 6% за залученими коштами клієнтів та 6% за наданими кредитами, а на «домашньому» ринку Львівської області – 12% за депозитами та 8% за кредитами.

Отже, АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» планує у 2019-2020 рр. продовжувати розвиток усіх напрямів свого бізнесу, активно залучати нових клієнтів та досягти темпів зростання основних показників вище середньоринкового рівня.

Так, АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» приділятиме пріоритетну увагу якості банківського сервісу, продовжуватиме удосконалення цифрових технологій обслуговування клієнтів та розвиток ІТ-систем, забезпечуючи

реалізацію очікувань клієнтів та ефективний баланс між надійністю та зручністю.

Посилення «діджиталізації» банку як один із стратегічних пріоритетів має на меті підвищення рівня самообслуговування та зниження витратності операцій, підвищення ефективності клієнтських пропозицій при належній безпеці активів клієнтів і банку в цілому.

2.2 Аналіз фінансово-економічних показників діяльності банку

Згідно із Законом України «Про банки і банківську діяльність» капітал банку – це залишкова вартість активів після вирахування всіх його зобов'язань [49]. Власний капітал охоплює такі складові: статутний капітал, резервний фонд, спеціальні фонди, нерозподілений прибуток минулих років, прибуток поточного року, субординований борг.

Для подальшого аналізу були використані дані з окремих звітів про фінансовий стан банку (додаток А). В табл. 2.4 проаналізовано склад власного капіталу АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» у динаміці за 2019-2021 рр.

Таблиця 2.4 – Аналіз власного капіталу АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК», тис. грн

Показники	Станом на 31 грудня			Відхилення 2021 р. від 2019 р.	
	2019 р.	2020 р.	2021 р.	+ -	%
Статутний капітал	2248969	2248969	2248969	0	0,00
Накопичений дефіцит	-1296841	-879573	-395134	901707	-69,53
Резерв переоцінки основних засобів	125624	110536	108275	-17349	-13,81
Резерв переоцінки інвестиційних цінних паперів, які оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	10123	23563	76169	66046	652,44
Всього капіталу	1087875	1503495	2038279	950404	87,36

Основним фінансовим ресурсом АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК», що забезпечує його фінансову стійкість та дає можливість залучати на ринку додаткові фінансові ресурси, є капітал внесений акціонерами. За проаналізований період статутний капітал банку залишався незмінним.

Накопичений дефіцит АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» щороку зменшувався, щоправда, також зменшилися і резерви переоцінки основних засобів – на 17349 тис. грн або 13,81%. Інші резерви зросли більше ніж у 7 разів. У результаті загальна величина власного капіталу банку збільшилася на 950404 тис. грн або на 87,36%. Це наочно демонструє рис. 2.4.

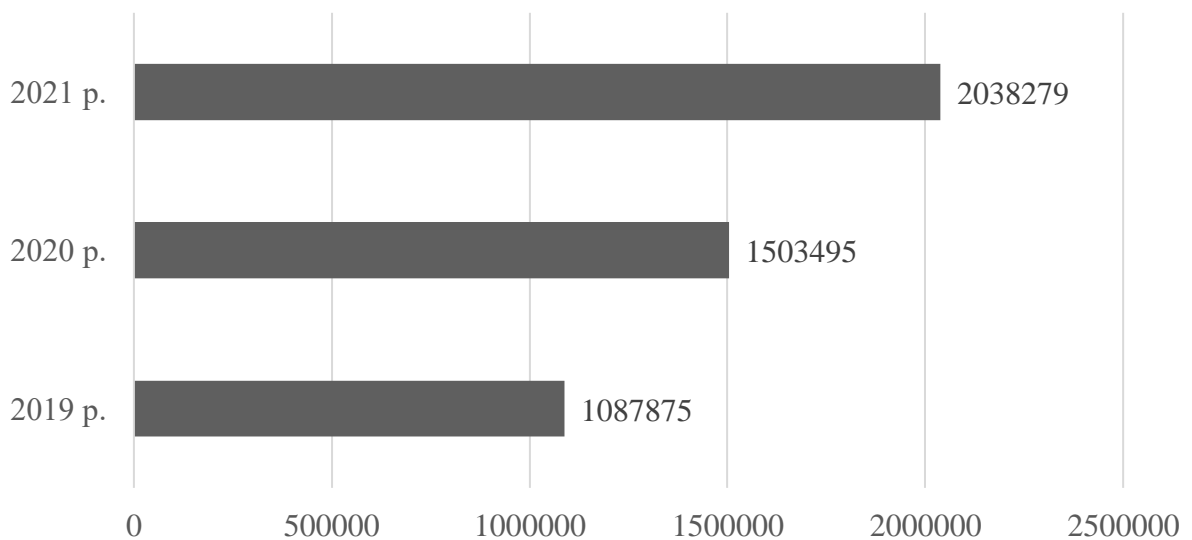

Рисунок 2.4 – Зростання загальної величини власного капіталу банку з 2019 р. по 2021 р., тис. грн

Банківські активи є ресурсами банку та коштами, що класифікуються за напрямками їх розміщення та використання з метою одержання прибутку. Також активи банку визначаються як ресурси, контрольовані банком у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, призведе до збільшення економічної вигоди у майбутньому. Вони відображаються в активі балансу банку та включають: кошти в касі банку, кошти на кореспондентських рахунках, кошти в резервних фондах банку, надані кредити юридичним і фізичним особам, надані міжбанківські кредити,

державні облігації, цінні папери, вкладення у факторингові та лізингові операції, дебітори, кошти, вкладені у спільну господарську діяльність тощо [50].

Горизонтальний аналіз активів банку проведено в табл. 2.5.

Таблиця 2.5 – Аналіз активів АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» у динаміці за період з 2019 р. по 2021 р., тис. грн

Показники	Станом на 31 грудня			Відхилення 2021 р. від 2019 р.	
	2019 р.	2020 р.	2021 р.	+ -	%
Грошові кошти та їх еквіваленти	1379352	2322054	2157346	777994	56,40
Заборгованість інших банків	41934	15370	8436	-33498	-79,88
Кредити та аванси клієнтам	5594596	7856641	9624870	4030274	72,04
Інвестиційні цінні папери	3148727	3109690	3783284	634557	20,15
Передоплата з поточного податку на прибуток	7509	1018	150	-7359	-98,00
Відстрочений актив з податку на прибуток	26593	19734	30496	3903	14,68
Інвестиційна нерухомість	10711	14592	22170	11459	106,98
Нематеріальні активи	61329	84555	103281	41952	68,40
Приміщення, вдосконалення орендованого майна та обладнання	599129	748956	871152	272023	45,40
Інші фінансові активи	30111	34688	49384	19273	64,01
Інші нефінансові активи	104601	100369	121281	16680	15,95
Всього активів	11004592	14307667	16771850	5767258	52,41

За весь період аналізу суттєво зменшилася заборгованість інших банків – на 33498 тис. грн або на 79,88%, отже АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» обмежив свої активні операції на ринку міжбанківського кредитування. Також майже повністю була ліквідована передоплата з поточного податку на прибуток, адже зменшення становило 7359 тис. грн або 98,00%.

Решта елементів активів зростали, найбільше в процентному вираженні – інвестиційна нерухомість, яка зросла більше ніж удвічі. Загальна величина валюти балансу банку збільшилася на 5767258 тис. грн або 52,41%.

Порівнюючи цю пропорцію з темпами збільшення власного капіталу є

підстави говорити про певне зміцнення фінансової стійкості банку.

На рис. 2.5 зображена динаміка основних компонентів активів банку, що мають у структурі найбільшу питому вагу.

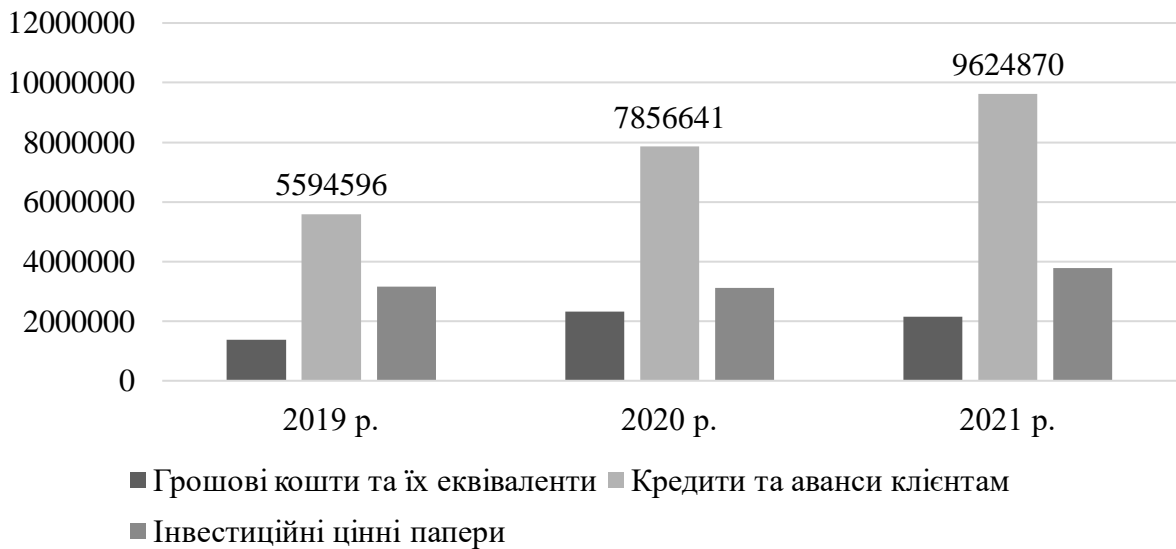

Рисунок 2.5 – Динаміка складових активів АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» за 2019-2021 рр., тис. грн

На діаграмі чітко простежується, що грошові кошти та їх еквіваленти суттєво зросли в 2020 р., але в 2021 р. відбулося певне зменшення їх величини, проте в цілому за період аналізу вони збільшилися на 56,40%. Кредити та аванси клієнтам зростали щороку, тоді як інвестиційні цінні папери банку в 2020 р. дещо зменшилися, однак у 2021 р. відбулося їх досить суттєве зростання.

Банківські зобов'язання – це заборгованість банку, яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої, як очікується, призведе до зменшення ресурсів банку, що втілюють у собі економічні вигоди. В загальному обсязі ресурсів, якими володіє комерційний банк, переважають зобов'язання банку.

Під зобов'язаннями банку слід розуміти вимоги до активів банківської установи, що зобов'язують її сплатити фіксовану суму коштів у визначений час у майбутньому. У бухгалтерському обліку до зобов'язань включають

кошти на поточних рахунках клієнтів; кредиторську заборгованість, заборгованість за нарахованими процентами та відстрочену дебіторську заборгованість за доходами, але не включають доходи, прибуток та внутрішньобанківські розрахунки [51].

В наступній табл. 2.6 проведено аналіз зобов'язань АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» у динаміці за період з 2019 р. по 2021 р.

Таблиця 2.6 – Аналіз складу та динаміки зобов'язань банку за 2019-2021 рр., тис. грн

Показники	Станом на 31 грудня			Відхилення 2021 р. від 2019 р.	
	2019 р.	2020 р.	2021 р.	+ -	%
Заборгованість перед іншими банками	1045976	1624499	2021544	975568	93,27
Кошти клієнтів	8172964	10894390	11955187	3782223	46,28
Кошти інших фінансових організацій	0	102465	160511	160511	×
Випущені боргові цінні папери	0	4759	304076	304076	×
Зобов'язання з поточного податку на прибуток	0	20313	12900	12900	×
Інші фінансові зобов'язання	44952	55101	141587	96635	214,97
Інші нефінансові зобов'язання	94921	102645	137766	42845	45,14
Субординований борг	557904	0	0	-557904	-100,00
Всього зобов'язань	9916717	12804172	14733571	4816854	48,57

З аналізу даних табл. 2.6 видно, що склад зобов'язань банку в 2019 р. був менш диверсифікованим, а вже починаючи з 2020 р. АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» почав використовувати кошти інших фінансових організацій, випущені боргові цінні папери, а також з'явилися зобов'язання з поточного податку на прибуток. Однак у 2019 р. банк сплатив субординований борг і з 2020 р. не використовував цієї складової банківських зобов'язань.

За період аналізу найбільше зросли інші фінансові зобов'язання – на 96635 тис. грн, або більше ніж утричі. Також суттєво зросла заборгованість перед іншими банками – на 975568 тис. грн або на 93,27%, депозити збільшилися на 3782223 тис. грн або на 46,28%.

У цілому банківські зобов'язання зросли на 4816854 тис. грн або на 48,57%, тобто не так суттєво як валюта балансу банку, що можна вважати позитивною тенденцією (рис. 2.6).

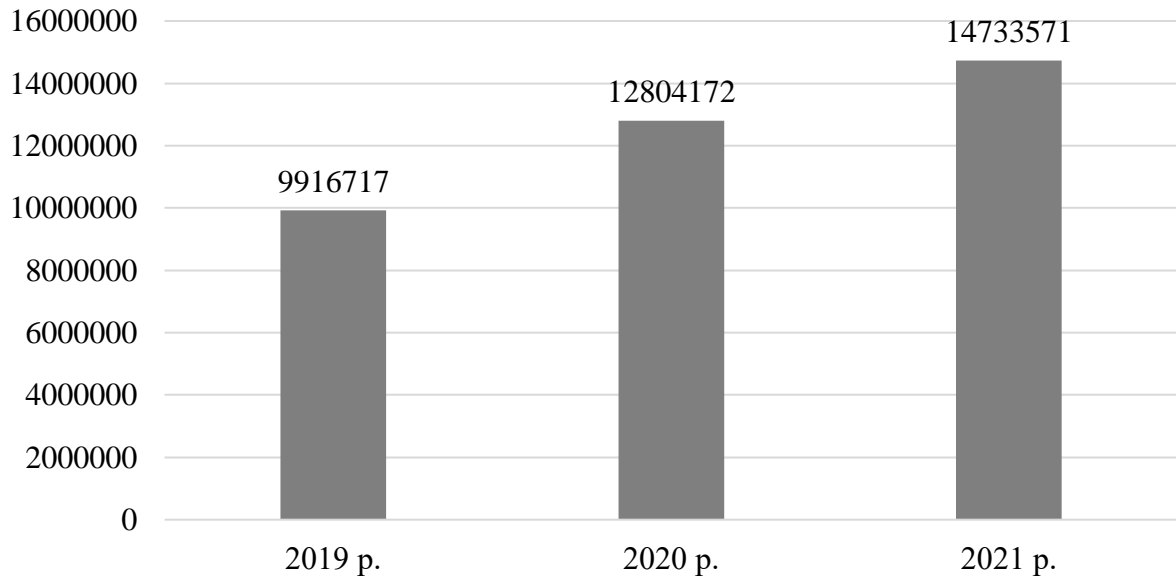

Рисунок 2.6 – Динаміка сукупних зобов'язань АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» за 2019-2021 рр., тис. грн

Далі більш детально проаналізовані депозитні зобов'язання банку.

Вкладна (депозитна) операція – це операція банку із залучення грошових коштів або банківських металів від вкладників на їх рахунки в банку на договірних засадах або депонування грошових коштів вкладниками з оформленням їх ощадними (депозитними) сертифікатами [28].

Сьогодні вітчизняні банки пропонують своїм клієнтам різні умови залучення коштів на депозити, внаслідок чого кожний вкладник може вибрати депозит, який задовольнить його індивідуальні потреби стосовно термінів депозитів, виду валюти і банківського металу, можливості поповнення вкладу та дострокового отримання коштів [52].

У табл. 2.7 проаналізовані кошти клієнтів з їх розподілом на фізичних і юридичних осіб, а також строкові депозити та кошти на поточних рахунках (депозити до запитання).

Таблиця 2.7 – Аналіз депозитних зобов'язань АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» за 2019-2021 рр., тис. грн

Показники	Станом на 31 грудня			Відхилення 2021 р. від 2019 р.	
	2019 р.	2020 р.	2021 р.	+ -	%
Кошти юридичних осіб, у т.ч.:	4291302	5919261	6157554	1866252	43,49
– на поточних/розрахункових рахунках	3046271	4077775	4283274	1237003	40,61
– строкові депозити	1245031	1841486	1874280	629249	50,54
Кошти фізичних осіб, у т.ч.:	3881662	4975129	5797633	1915971	49,36
– на поточних/розрахункових рахунках	1107119	1683617	2106679	999560	90,28
– строкові депозити	2774543	3291512	3690954	916411	33,03
Всього коштів клієнтів	8172964	10894390	11955187	3782223	46,28

За період аналізу з 2019 р. по 2021 р. зростали всі депозитні зобов'язання АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК», однак найбільшими темпами – кошти фізичних осіб на поточних/розрахункових рахунках, а найменшими – також кошти фізичних осіб, однак розміщені як строкові депозити. Це свідчить про зростання потреби банку в більш довгострокових зобов'язаннях.

Якщо проаналізувати співвідношення коштів юридичних і фізичних осіб, то вони розподілені майже порівну із незначною перевагою коштів, залучених від юридичних осіб (рис. 2.7).

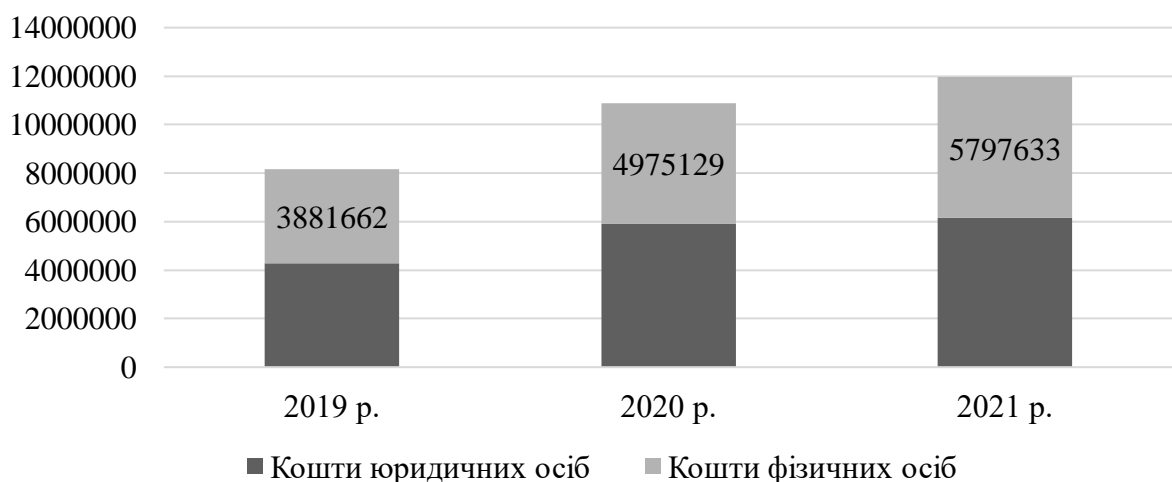

Рисунок 2.7 – Динаміка депозитних зобов'язань АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» з 2019 р. по 2021 р., тис. грн

Для узагальнення результатів проведеного аналізу балансу банку необхідно звести активи, зобов'язання та власний капітал і дослідити їх зміни у співставленні (табл. 2.8).

Таблиця 2.8 – Аналіз активів, зобов'язань і власного капіталу АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» за 2019-2021 рр., тис. грн

Показники	Станом на 31 грудня			Відхилення 2021 р. від 2019 р.	
	2019 р.	2020 р.	2021 р.	+ -	%
Сукупні активи	11004592	14307667	16771850	5767258	52,41
Зобов'язання банку	9916717	12804172	14733571	4816854	48,57
Власний капітал	1087875	1503495	2038279	950404	87,36

З проведеного аналізу даних табл. 2.8 видно, що АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» забезпечив прийнятні пропорції зростання складових активів і пасивів. Так, найбільшими темпами зростає власний капітал банку, а найменшими – його зобов'язання.

Рис. 2.8 демонструє динаміку валюти балансу банку, його власного капіталу та банківських зобов'язань за період з 2019 р. по 2021 р., що підтверджує сформульовані висновки.

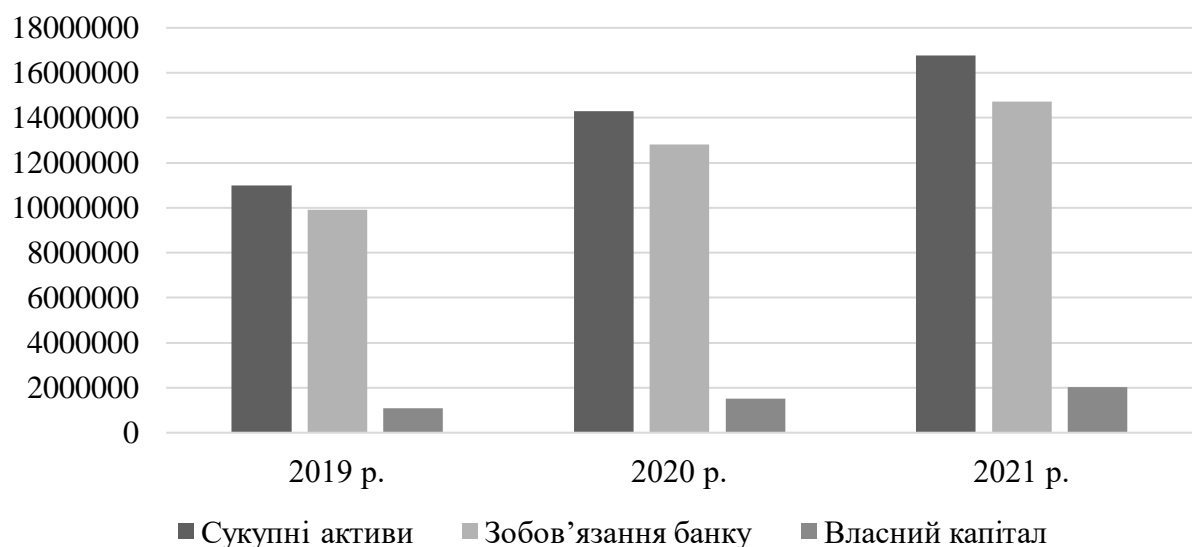

Рисунок 2.8 – Динаміка сукупних активів, власного капіталу та зобов'язань АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК», тис. грн

Отже, банк демонструє зростання валюти балансу, збільшуються як власний капітал, так і зобов'язання банку, втім капітал зростає більшими темпами, що забезпечує фінансову стійкість АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК».

Мета АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» при управлінні капіталом полягає у забезпеченні, по-перше, дотримання вимог до капіталу, встановлених Національним банком України, по-друге, спроможності банку функціонувати як безперервно діюча фінансова установа. На думку керівництва, загальна сума капіталу, управління яким здійснює банк, дорівнює сумі капіталу, показаного у звіті про фінансовий стан. Сума капіталу, управління яким здійснює банк станом на 31 грудня 2021 р., складає 2038279 тис. грн (на 31 грудня 2020 р. – 1503495 тис. грн).

Контроль за дотриманням нормативу достатності капіталу банку, встановленого Національним банком України, здійснюється щодавно. Інші цілі управління капіталом оцінюються щорічно [53].

Відповідно до чинного законодавства України банки зобов'язані формувати резервний фонд на покриття непередбачених збитків по всіх статтях активів та позабалансових зобов'язаннях. Розмір резервного фонду має складати 25% розміру регулятивного капіталу банку, але не менше ніж 25% зареєстрованого статутного капіталу банку.

Станом на 31 грудня 2021 р. резервний фонд банку складає 80394 тис. грн (31 грудня 2020 р. – 40176 тис. грн). У листопаді 2020 р. відбулось повне погашення субординованої позики перед РКО ВР SA, яка враховувалась до додаткового капіталу АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК».

Відповідно до існуючих вимог до капіталу, встановлених Національним банком України, банки повинні утримувати відношення регулятивного капіталу до активів, зважених з урахуванням ризику («норматив достатності регулятивного капіталу»), на рівні, що є вищим за обов'язкове мінімальне значення. Нижче в табл. 2.9 показаний регулятивний капітал на підставі звітів банку, підготовлених відповідно до вимог НБУ, який складається з таких компонентів.

Таблиця 2.9 – Динаміка складових регулятивного капіталу банку за 2019-2021 рр., тис. грн

Показники	Станом на 31 грудня			Відхилення 2021 р., +/-	
	2019 р.	2020 р.	2021 р.	від 2020 р.	від 2019 р.
Основний капітал	624978	879995	1238745	358750	613767
Додатковий капітал	619815	530552	567430	36878	-52385
Відвернення	0	-10	-10	0	-10
Всього регулятивного капіталу	1244793	1410537	1806165	395628	561372
Норматив достатності регулятивного капіталу (Н2), %	14,98	15,71	16,88	1,17	1,90

Регулятивний капітал АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» станом на кінець 2021 р. складає 1 806,2 млн грн, він зріс за рік на 395,6 млн грн або на 28%. Це забезпечило підвищення значення нормативу адекватності регулятивного капіталу (Н2) з 15,71% на кінець 2020 р. до 16,88% на кінець звітного періоду. Таким чином, АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» був добре забезпечений регулятивним капіталом протягом всього звітного періоду. В структурі регулятивного капіталу за станом на 31 грудня 2021 р. на основний капітал припадає 69%, а 31% – на додатковий капітал.

На рис. 2.9 наведено динаміку регулятивного капіталу (ліва шкала) та дотримання банком нормативу достатності капіталу (права шкала).

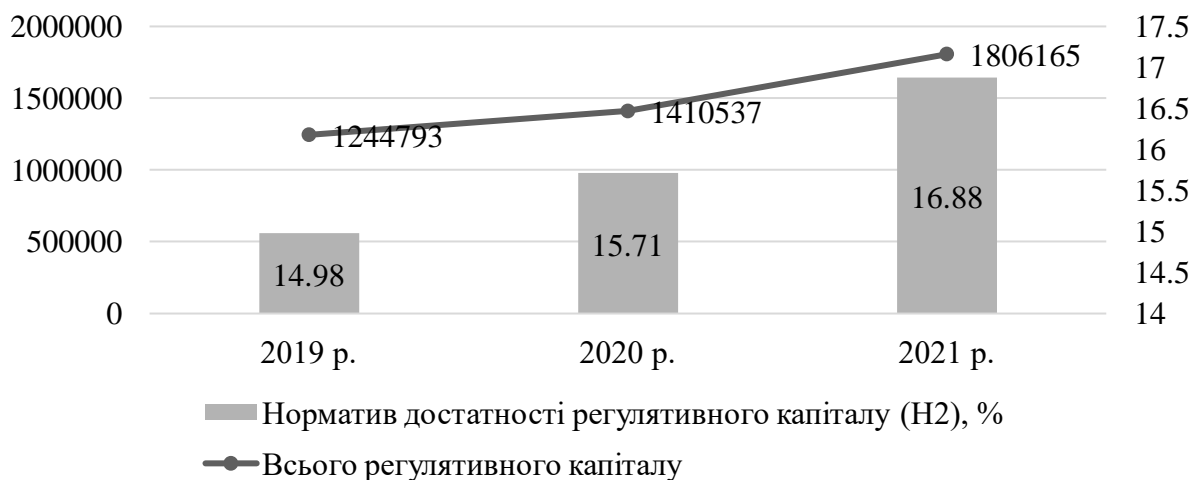

Рисунок 2.9 – Динаміка основних показників достатності банківського капіталу АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» за 2019-2021 рр.

Ризик ліквідності – це ризик того, що банківська установа зіштовхнеться з труднощами при виконанні фінансових зобов’язань. Банк щодня зіштовхується з цим ризиком у зв’язку з вимогами щодо використання його вільних грошових коштів за депозитами «овернайт», поточними рахунками, депозитами, строк погашення яких настає незабаром, наданням кредитів, гарантіями та у зв’язку з процентною маржею та іншими вимогами щодо похідних інструментів, розрахунків за якими здійснюється грошовими коштами. Банк не володіє грошовими ресурсами, достатніми для покриття всіх цих потреб, оскільки досвід показує, що мінімальний рівень реінвестування коштів, строк погашення яких настає, можна передбачити з високою ймовірністю [54].

Управління ризиком ліквідності здійснює комітет з управління активами та пасивами АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК». Банк прагне підтримувати стабільну базу фінансування, щоб мати можливість оперативно та безперешкодно виконати непередбачувані вимоги щодо ліквідності.

Управління ліквідністю банку вимагає проведення аналізу рівня ліквідних активів, необхідного для врегулювання зобов’язань при настанні строку їх погашення, забезпечення доступу до різних джерел фінансування, наявності планів у випадку виникнення проблем з фінансуванням та здійснення контролю за відповідністю балансових нормативів ліквідності нормативним вимогам (табл. 2.10).

Таблиця 2.10 – Дотримання банком економічних нормативів ліквідності, встановлених НБУ, %

Показники	Станом на 31 грудня			Відхилення 2021 р., +/-	
	2019 р.	2020 р.	2021 р.	від 2020 р.	від 2019 р.
Норматив миттєвої ліквідності (Н4)	28	29	41	12	13
Норматив поточної ліквідності (Н5)	55	48	52	4	-3
Норматив короткострокової ліквідності (Н6)	72	69	70	1	-2

Норматив миттєвої ліквідності (Н4), який розраховується як співвідношення високоліквідних активів до поточних зобов'язань банку. Станом на 31 грудня 2021 р. цей норматив склав 41%, при мінімальному значенні нормативу не менше 20% (значення нормативу станом на 31 грудня 2020 р. становило 29%, при мінімальному значенні 20%).

Норматив поточної ліквідності (Н5), який розраховується як співвідношення ліквідних активів до зобов'язань зі строком погашення, який не перевищує 31 календарний день. Станом на 31 грудня 2021 р. цей норматив склав 52%, при мінімальному значенні нормативу не менше 40% (значення нормативу станом на 31 грудня 2020 р. становило 48%, при мінімальному значенні 40%).

Норматив короткострокової ліквідності (Н6), який розраховується як відношення ліквідних активів до зобов'язань зі строком погашення до одного року. Станом на 31 грудня 2021 р. цей норматив склав 70%, при мінімальному значенні нормативу не менше 60% (значення нормативу станом на 31 грудня 2020 р. становило 69%, при мінімальному значенні нормативу не менше 60%). Динаміка цих показників АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» наведена на рис. 2.10.

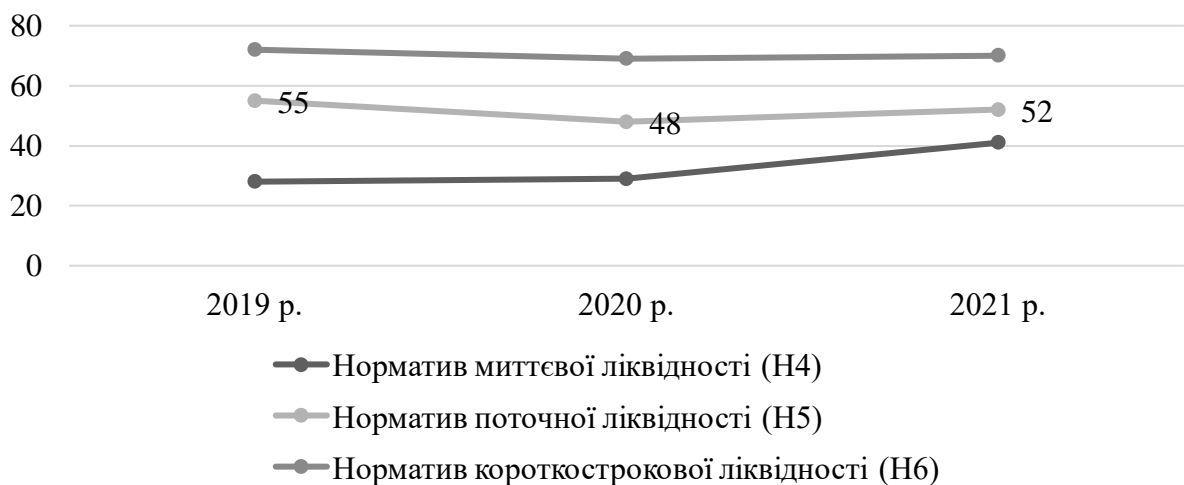

Рисунок 2.10 – Дотримання АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» економічних нормативів ліквідності, %

У 2021 р. Національний Банк України впровадив новий пруденційний норматив для українських банків – коефіцієнт покриття ліквідністю або LCR (англ. Liquidity Coverage Ratio).

Станом за 31 грудня 2021 р. банком було порушено фактичне середньоарифметичне значення коефіцієнта покриття ліквідності (LCR) в іноземній валюті та коефіцієнт покриття ліквідності (LCR) у іноземній валюті на кінець 2021 р., яке становило 38,3% та 42,92% відповідно, при нормативному значенні не менше 50%.

У зв'язку з недотриманням нормативних значень показника LCR у іноземній валюті та на запит Національного Банку України – банк розробив план заходів для досягнення нормативного значення відповідних показників.

Банк комунікував до НБУ, що починаючи з 9 січня 2019 р. банк на щоденній основі дотримується показника LCR у іноземній валюті на рівні більше 50% і з 24 січня – середньоарифметичного значення показника за 30 днів. Інформацію про позицію ліквідності фінансових активів та зобов'язань отримує департамент казначейства. Департамент казначейства забезпечує наявність достатнього портфелю короткострокових ліквідних активів, який переважно складається з ліквідних цінних паперів, депозитів у банках та інших міжбанківських інструментів, для підтримки достатнього рівня ліквідності.

Зростання бізнес-показників АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» було забезпечено як за рахунок розширення співпраці з існуючою клієнтською базою, перехресного продажу (крос-селлінгу) додаткових банківських продуктів наявним клієнтам, так і за рахунок залучення на обслуговування нових клієнтів з усіх ключових сегментів. Незважаючи на фактичне припинення впливу у 2021 р. такого чинника зростання клієнтської бази як виведення з ринку неплатоспроможних банків, кількість клієнтів-суб'єктів підприємницької діяльності в АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» зросла на 2,0 тис. осіб до 53,5 тис. осіб. У роздрібному сегменті кількість клієнтів АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» у 2021 р. зросла на 11% до 514 тис. осіб.

Дохід АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» за підсумками 2021 р. помітно перевищив показник аналогічного періоду минулого року. Зростання операційного доходу відбувся за рахунок зростання чистого процентного доходу на 20% р/р та зростання чистого комісійного доходу на 12%. Чистий прибуток банку за підсумками 2021 р. склав 509,8 млн грн, що на 27% перевищує прибуток, зароблений банком у 2020 р. (табл. 2.11).

Таблиця 2.11 – Аналіз фінансових результатів АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» за період з 2019 р. по 2021 р., тис. грн

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення 2021 р.	
				від 2020 р.	від 2019 р.
1	2	3	4	5	6
Процентні доходи, розраховані з використанням методу ефективного відсотка	1265559	1494303	1768374	274071	502815
Інші процентні доходи	21017	29114	74363	45249	53346
Процентні витрати	-408511	-441964	-541203	-99239	-132692
Чистий процентний дохід	878065	1081453	1301534	220081	423469
Комісійні доходи	346126	479896	575511	95615	229385
Комісійні витрати	-62808	-91297	-139066	-47769	-76258
Результат від торгових операцій з іноземною валютою	59989	60119	25164	-34955	-34825
Результат від переоцінки іноземної валюти	-306	-8263	13987	22250	14293
Результат від припинення визнання інвестиційних цінних паперів, які оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	1513	1430	3713	2283	2200
Результат від припинення визнання фінансових активів, що оцінюються за амортизованою собівартістю	6572	0	-3840	-3840	-10412
Результат оцінки очікуваних кредитних збитків	-189953	-173018	-60770	112248	129183
Резерв за іншими нефінансовими активами	-5379	2522	-3833	-6355	1546
Резерв за зобов'язаннями	-2739	-8520	-15819	-7299	-13080
Інші операційні доходи	13119	31231	23655	-7576	10536
Витрати на виплати працівникам	-292267	-362844	-435560	-72716	-143293

Продовження таблиці 2.11

1	2	3	4	5	6
Витрати на знос та амортизацію	-83907	-110465	-170027	-59562	-86120
Адміністративні та інші операційні витрати	-329121	-407601	-494673	-87072	-165552
Прибуток до оподаткування	338904	494643	619976	125333	281072
Витрати з податку на прибуток за рік	-75133	-92463	-110176	-17713	-35043
Прибуток за рік	263771	402180	509800	107620	246029
Інший сукупний дохід за рік	-5852	13440	28104	14664	33956
Всього сукупний дохід за рік	257919	415620	537904	122284	279985

За рахунок перевиконання планових показників за чистим прибутком АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» досягнув істотного зменшення непокритих збитків минулих періодів, що створює передумови для досягнення стратегічної цілі на рік раніше, ніж передбачено у стратегії. На рис. 2.11 наведено зміни чистого прибутку та сукупного доходу банку за 2019-2021 рр.

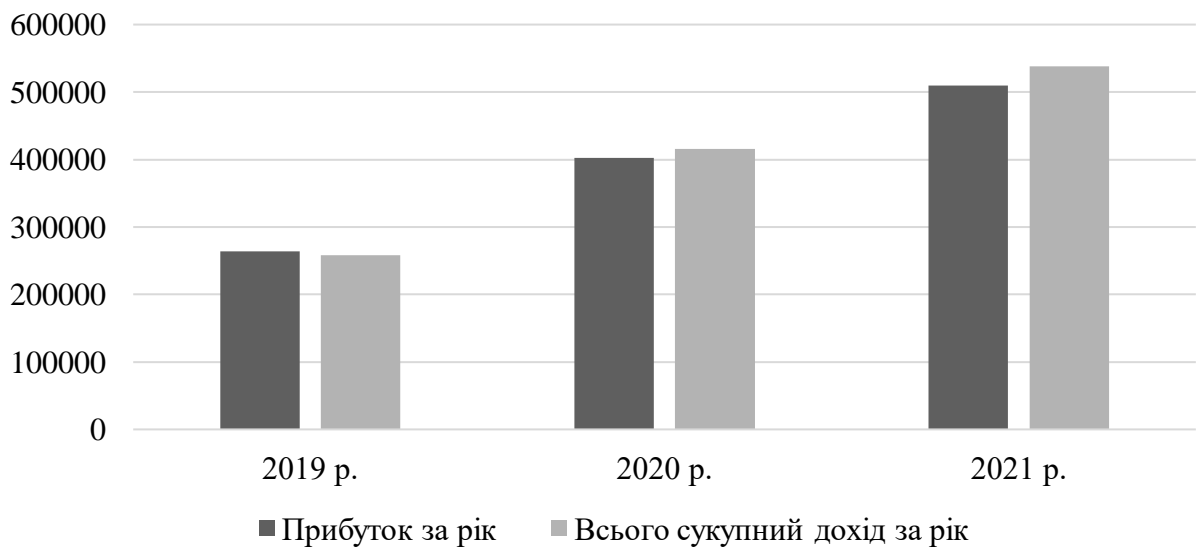

Рисунок 2.11 – Динаміка чистого прибутку та сукупного доходу банку з 2019 р. по 2021 р., тис. грн

Ключовим показником ефективності діяльності АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» для керівництва та акціонера банку є рівень віддачі на капітал (ROE), інвестований акціонером. За підсумками 2021 р. значення показника ROE

згідно обраної методики підрахунку склало 25%, що та засвідчує високу ефективність діяльності (табл. 2.12).

Таблиця 2.12 – Оцінка ефективності АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» за період з 2019 р. по 2021 р., %

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення 2021 р.	
				від 2020 р.	від 2019 р.
Рентабельність активів	2,40	2,81	3,04	0,23	0,64
Рентабельність власного капіталу	24,25	26,75	25,01	-1,74	0,76
Чистий спред	18,88	15,94	15,47	-0,47	-3,41
Чиста процентна маржа	8,87	8,40	8,62	0,22	-0,25

За показниками рентабельності активів і капіталу ефективність банку збільшилася, проте показники чистого спреду та чистої процентної маржі демонструють певне зниження економічної ефективності, тому АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» необхідно звернути на ці показники увагу (рис. 2.12).

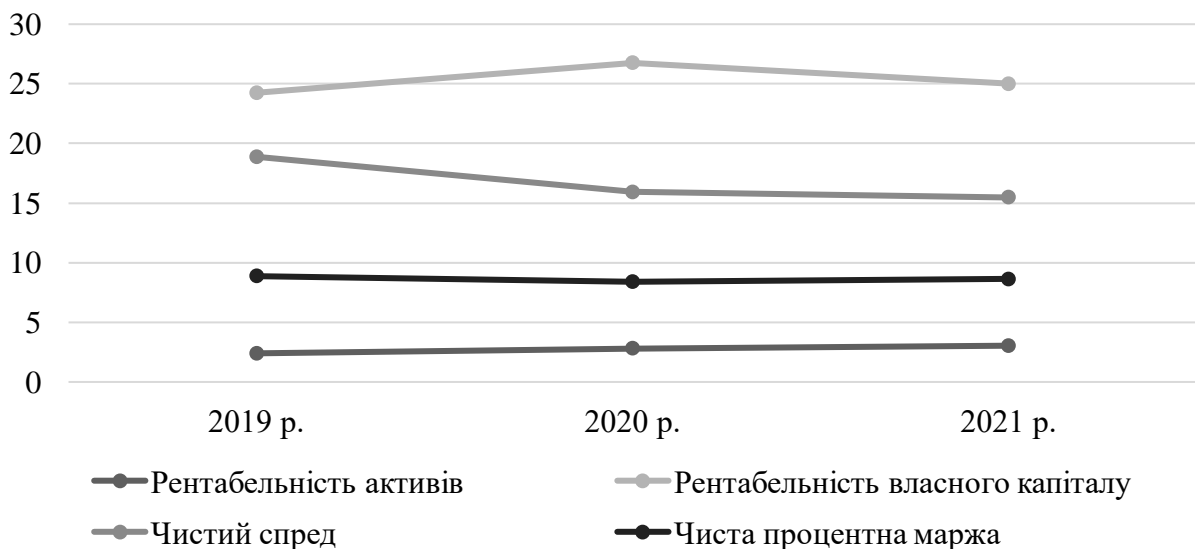

Рисунок 2.12 – Динаміка основних показників ефективності банку, %

За значенням показника віддачі на капітал займає 12-ту позицію серед 77-ми українських банків. Таким чином, АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» за

підсумками 2021 р. забезпечив перевиконання основного цільового показника ефективності, передбаченого стратегією, – очікуваного акціонерами рівня віддачі на капітал на рівні понад 20%.

2.3 Оцінювання рівня фінансової стійкості АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК»

Проведений аналіз фінансово-економічних показників засвідчив зміцнення позицій АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК», однак для однозначного висновку необхідно провести оцінювання його фінансової стійкості як основної умови забезпечення ефективності банку.

З цією метою був застосований адаптований підхід регулятора, для чого з основних індикаторів фінансової стійкості, запропонованих НБУ [55], обрано 11. Індикатори обиралися за принципом комплексного відображення всіх складових фінансової стійкості банку, а також зважаючи на можливість розрахунку з використанням офіційно оприлюднених фінансових даних про банківську діяльність АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК». Отже, до основних індикаторів фінансової стійкості банку були віднесені такі:

- 1) співвідношення регулятивного капіталу до зважених за ризиком активів;
- 2) відношення регулятивного капіталу 1 рівня до зважених за ризиком активів;
- 3) недіючих кредитів без урахування резервів до капіталу;
- 4) недіючих кредитів до сукупних валових кредитів;
- 5) норми прибутку на активи;
- 6) норми прибутку на капітал;
- 7) співвідношення процентної маржі до валового доходу;
- 8) непроцентних витрат до валового доходу;
- 9) ліквідних активів до сукупних активів;
- 10) ліквідних активів до короткострокових зобов'язань;

11) чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу.

Перш ніж здійснити практичне оцінювання фінансової стійкості банку, необхідно більш детально охарактеризувати кожен основний індикатор із обґрунтуванням його впливу також і на ефективність діяльності банківської установи.

Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу відображає здатність банку своєчасно і в повному обсязі розрахуватися за своїми зобов'язаннями, що випливають із торговельних, кредитних або інших операцій грошового характеру. Чим вище значення показника достатності (адекватності) регулятивного капіталу, тим більша частка ризику, що її беруть на себе власники банку; і навпаки, чим нижче значення показника, тим більша частка ризику, що її приймають на себе кредитори/вкладники банку.

Банку забороняється виплачувати дивіденди чи розподіляти капітал банку в будь-якій формі, якщо така виплата чи розподіл призведе до порушення нормативу достатності (адекватності) регулятивного капіталу.

Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу встановлюється для запобігання надмірному перекладанню банком кредитного ризику та ризику неповернення банківських активів на кредиторів/вкладників банку.

Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу банку визначається як співвідношення регулятивного капіталу до сумарної балансової вартості активів і позабалансових зобов'язань, зважених за ступенем кредитного ризику після їх зменшення на суму відвернень. Нормативне значення нормативу адекватності діючих банків має бути не менше ніж 10 відсотків.

Норматив достатності основного капіталу визначається як співвідношення основного капіталу до суми активів та позабалансових зобов'язань, зважених на відповідні коефіцієнти кредитного ризику. Нормативне значення нормативу достатності основного капіталу має бути не

менше ніж 7 відсотків [56].

На даний час визначення непрацюючих експозицій (проблемних активів) залежить від декількох аспектів: системи бухгалтерського обліку, позиції самого банку або банківського нагляду. На рівні окремого банку визначення недіючих експозицій тісно пов'язане з кредитним процесом. З бухгалтерської точки зору МСФЗ не враховували аспект поступок кредитора. Крім того, визначення американськими стандартами проблемних кредитів (реструктуризація проблемної заборгованості, кредити, що обліковані з нарахуванням процентів, та кредити, які прострочені на 90 днів або більше) відрізняється від МСФЗ [57].

Українські банки обтяжені проблемними активами, при цьому тлумачення «проблемності» залишається неоднорідним у банківській спільноті. Це призводить до непорозуміння та помилок у постановці стратегічних завдань оздоровлення банківської системи.

Проблемні або недіючі кредити – один із найголовніших фінансових показників банку. Згідно з визначенням НБУ, це сумнівні і безнадійні до повернення кредити. Згідно з рекомендаціями МВФ, кредити вважають нечинними, якщо сплата основної суми і відсотків по них прострочені: на три місяці або більше; менш ніж на 90 днів, однак відповідно до національних норм нагляду вважається, що обслуговування такого кредиту є «слабким» або «незадовільним».

Поки проблемні кредити знаходяться на балансах банків, банки повинні тримати величезні резерви для їх покриття. Це не дає їм змоги вести повноцінну діяльність і направляти кошти на кредитування [58].

Прибуток є основним внутрішнім джерелом формування фінансових ресурсів банку, який дає можливість вирішувати такі важливі задачі, як: збільшення обсягу власного капіталу, поповнення резервних фондів, фінансування капітальних вкладень, підтримку іміджу, забезпечення платоспроможності, часткове забезпечення розвитку банківської діяльності.

Прибуток банківської установи також є важливим джерелом

задоволення її соціально-економічних потреб, проте головне його призначення полягає у тому, що достатній рівень прибутковості банку захищає його від загрози банкрутства, свідчить про фінансову стійкість і належний рівень ефективності.

Для акціонерів банку найважливішим показником є рентабельність капіталу, тобто їх цікавить, скільки вони отримають з інвестованої ними однієї гривні у фінансово-економічну діяльність банку, тому акціонери, як правило, ставлять завдання перед вищим керівництвом банківської установи щодо досягнення необхідного рівня прибутковості власного капіталу.

Можна показати залежність між прибутковістю капіталу, прибутковістю активів та мультиплікатором капіталу, що дає змогу швидко визначати, який рівень прибутковості активів банку повинні забезпечити менеджери, щоб акціонери отримали бажаний рівень прибутковості їх акціонерного капіталу.

Таким чином, необхідно підкреслити, що ефективний механізм управління прибутковістю банку дає можливість у повному обсязі реалізувати цілі та завдання, що стоять перед банком, та сприяє результативному здійсненню фінансово-економічної діяльності банківської установи.

Прибуток синтезує всі найважливіші аспекти фінансово-економічної роботи банку, а для зростання його суми банківським установам необхідно: розширювати спектр банківських продуктів та асортимент фінансових послуг, орієнтуючись на потреби ринку; впроваджувати заходи щодо підвищення результативності управлінських фінансових рішень; ефективно використовувати фінансово-економічний потенціал банку; мінімізувати ризики при встановленні договірних відносин з клієнтами; оптимально розміщувати чистий прибуток з метою досягнення максимальних фінансово-економічних результатів у майбутньому [59].

Маржа є важливим показником, що використовується в банківській практиці. Маржа має такі значення:

– різниця між двома значеннями вартості одного й того ж активу (фінансового інструменту), що використовується з метою одержання прибутку. Наприклад, різниця між ціною покупця та продавця, відсотковими ставками, цінами товарів, курсами валют, котируваннями цінних паперів тощо. Синонімом терміну маржа є термін «спред»;

– мінімальна частка власних коштів інвестора при купівлі цінних паперів на умовах надання йому брокерського кредиту через маржинальний рахунок (мінімальний відсоток від вартості цінних паперів, який відповідає сумі, що її повинен мати інвестор на власному рахунку при купівлі цінних паперів за кошти, одержані в кредит);

– гарантійний внесок, що забезпечує виконання зобов'язань за біржовою угодою при торгівлі ф'ючерсними та опціонними контрактами. Розрізняють: а) початкову (операційну – performance margin) маржу у вигляді сплаченої застави при відкритті позиції на ринку ф'ючерсних контрактів у розмірі кількох відсотків від вартості контракту, яка повертається після закриття позиції на ринку; б) змінну (варіаційну – variation margin) маржу – різниця між розрахунковими цінами біржі за даним ф'ючерсним контрактом поточного та попереднього дня, яка розраховується для відкритої позиції, що переходить на наступний торговий день;

– різниця між ставками відсотків за кредитами та депозитами, між відсотковими ставками для окремих позичальників або кредиторів, між відсотковими ставками за активними та пасивними операціями. Чиста процентна маржа – показник прибутковості банку – різниця між середньою відсотковою ставкою, яку одержує банк за кредитами та інвестиціями, та середньою ставкою, сплаченою за зобов'язаннями та капіталом;

– показник, що відображає (у процентах) відношення суми чистого процентного доходу банку до середньої суми активів, на які нарахований процентний дохід [60].

Ліквідність банку означає його можливість вчасно й у повному обсязі забезпечувати виконання своїх боргових та фінансових зобов'язань перед

усіма контрагентами, визначається наявністю достатнього власного капіталу банку, величиною та оптимальним розміщенням коштів за статтями активу та пасиву балансу з урахуванням відповідних строків.

Ліквідність тісно пов'язана (а іноді й змішується) з поняттям платоспроможності, яке тлумачиться як здатність банку своєчасно та в повному обсязі відповідати за своїми зобов'язаннями. Ліквідність банку значною мірою визначає його платоспроможність, яка залежить і від ряду інших чинників, таких як розмір капіталу, спеціалізація та диверсифікація банківських послуг, загальний рівень ризикованості діяльності банку, співвідношення власних і залучених коштів. Сутність проблеми ліквідності полягає в тому, що попит на ліквідні засоби рідко дорівнює їх пропозиції в будь-який момент часу, тому банк постійно має справу або з дефіцитом ліквідних коштів, або з їх надлишком.

Дефіцит ліквідних засобів призводить до порушення нормативних вимог центральних банків, штрафних санкцій і, що найнебезпечніше для банку – до втрати депозитів. Система управління ризиком ліквідності в українських банках найчастіше передбачає існування трьох рівнів фінансового менеджменту:

- стратегічне управління ліквідністю здійснюється шляхом розробки фінансового плану на поточний рік у частині структури депозитної бази та рівня дохідних активів;

- тактичне управління ліквідністю, що здійснюється комітетом з управління активами та пасивами. На нарадах якого аналізується поточний стан ліквідності банку, структура активів та пасивів за строками до погашення, сталість залишків на поточних рахунках клієнтів, ситуація на фінансових ринках та її вплив на ліквідність банку;

- оперативний менеджмент ліквідності здійснюється щоденно управлінням ризиків шляхом приведення у відповідність поточних виплат та надходжень банку, визначення щоденної потреби в ліквідних коштах та вибір раціональних джерел їх поповнення для прийняття обґрунтованих

управлінських рішень [61].

Валютна позиція визначається співвідношенням між сумою активів і позабалансових вимог у певній іноземній валюті та сумою балансових і позабалансових зобов'язань у тій самій валюті та розраховується окремо за кожною іноземною валютою, що входить до мультивалютного портфеля банку.

За фактором схильності до валютного ризику виділяють закриту й відкриту валютні позиції. Остання, у свою чергу, поділяється на коротку та довгу валютні позиції.

Закрита загальна валютна позиція виникає в ситуації, коли сума активів і позабалансових вимог у визначеній іноземній валюті дорівнює сумі балансових та позабалансових зобов'язань у тій же валюті.

Відкрита валютна позиція виникає, коли сума активів і позабалансових вимог у визначеній іноземній валюті не збігається із сумою балансових та позабалансових зобов'язань в тій же валюті.

Довга відкрита валютна позиція – це ситуація, коли сума активів у визначеній іноземній валюті перевищує суму зобов'язань у тій же самій валюті. Банк при такій позиції може понести збитки внаслідок падіння курсу іноземної валюти щодо національної й одержує доход у вигляді позитивної курсової різниці у випадку падіння курсу національної валюти щодо іноземної.

Коротка відкрита валютна позиція – це ситуація, коли сума зобов'язань у визначеній іноземній валюті перевищує суму активів у тій же самій валюті. Банк при такій позиції може понести збитки внаслідок падіння курсу національної валюти щодо іноземної валюти й одержує доход у вигляді позитивної курсової різниці у випадку знецінення іноземної валюти щодо національної [62].

У табл. 2.13 здійснені розрахунок фактичних значень індикаторів фінансової стійкості АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК», а також приведення фактичних значень до бальної оцінки, що дає можливість визначити

загальний бал, який і характеризує рівень фінансової стійкості банку.

Так, якщо фінансовий індикатор має зростати, як наприклад прибутковість, то найбільшому значенню присвоювалося значення в 3 бали, а найменшому – в 1 бал (якби мав місце збиток, то індикатор був би оцінений у 0 балів). Якщо ж індикатор має зменшуватися, як наприклад, питома вага недіючих кредитів у сукупних валових кредитах, то найменшому за три роки значенню присвоювалося значення в 3 бали, а найбільшому – в 1 бал. У разі коли індикатори мають значення, що знаходяться по за межами рекомендованих, то бал дорівнює 0, однак протягом усього періоду дослідження для АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» таких випадків не було.

Таблиця 2.13 – Оцінювання фінансової стійкості АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» за основними індикаторами НБУ

Індикатори фінансової стійкості	Фактичні значення індикаторів, %			Бальні оцінки за фактичними значеннями		
	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Співвідношення регулятивного капіталу до зважених за ризиком активів (I_1)	14,98	15,71	16,88	1	2	3
Регулятивного капіталу 1 рівня до зважених за ризиком активів (I_2)	7,52	9,80	11,58	1	2	3
Недіючих кредитів без урахування резервів до капіталу (I_3)	85,00	56,32	30,02	1	2	3
Недіючих кредитів до сукупних валових кредитів (I_4)	16,53	10,78	6,36	1	2	3
Норми прибутку на активи (I_5)	2,40	2,81	3,04	1	2	3
Норми прибутку на капітал (I_6)	24,25	26,75	25,01	1	3	2
Співвідношення процентної маржі до валового доходу (I_7)	69,38	72,37	73,60	1	2	3
Непроцентних витрат до валового доходу (I_8)	60,69	65,06	70,08	3	2	1
Ліквідних активів до сукупних активів (I_9)	59,40	59,85	58,34	2	3	1
Ліквідних активів до короткострокових зобов'язань (I_{10})	72,15	69,54	70,87	3	1	2
Чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу (I_{11})	136,77	116,63	125,02	1	3	2
Загальна бальна оцінка фінансової стійкості (I)	×	×	×	16	24	26

Поточну фінансову стійкість за 2019-2021 рр. відображає рис. 2.13, а саме площа відповідних багатокутників на пелюстковій діаграмі, де кожен вектор – це один із індикаторів фінансової стійкості, які в сукупності забезпечують ефективність АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК».

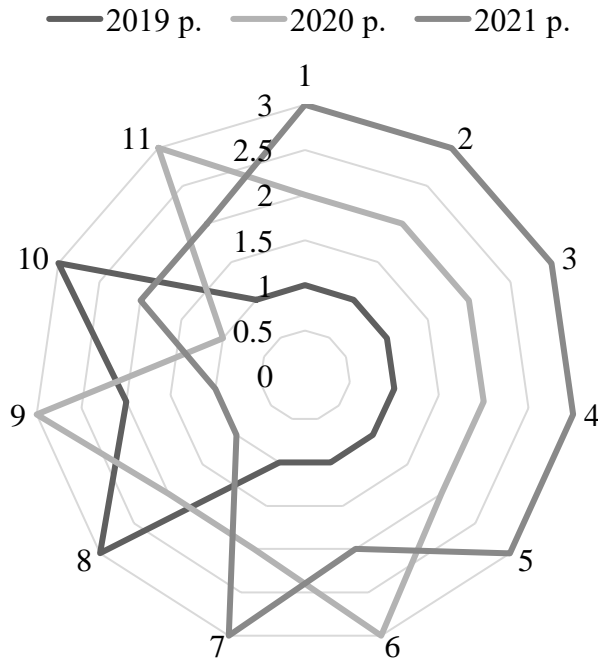

Рисунок 2.13 – Пелюсткова діаграма щодо індикаторів фінансової стійкості АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК», бали

Наступний рис. 2.14 відображає динамічну фінансову стійкість банку. Можна спостерігати, що в 2019 р. рівень фінансової стійкості банку був задовільним, однак наближеним упритул до належного, який був досягнутий АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» у 2020 р., а вже в 2021 р. банк підвищив свою фінансову стійкість до високого рівня.

Наприклад, у 2019 р. сильними позиціями банку були лише відносно невисокі непроцентні витрати, а також достатня ліквідність банківських активів, тоді як у 2020 р. індикатор ліквідних активів у співвідношенні до поточних зобов'язань банку знизився, а за результатами 2021 р. більшість індикаторів зросла.

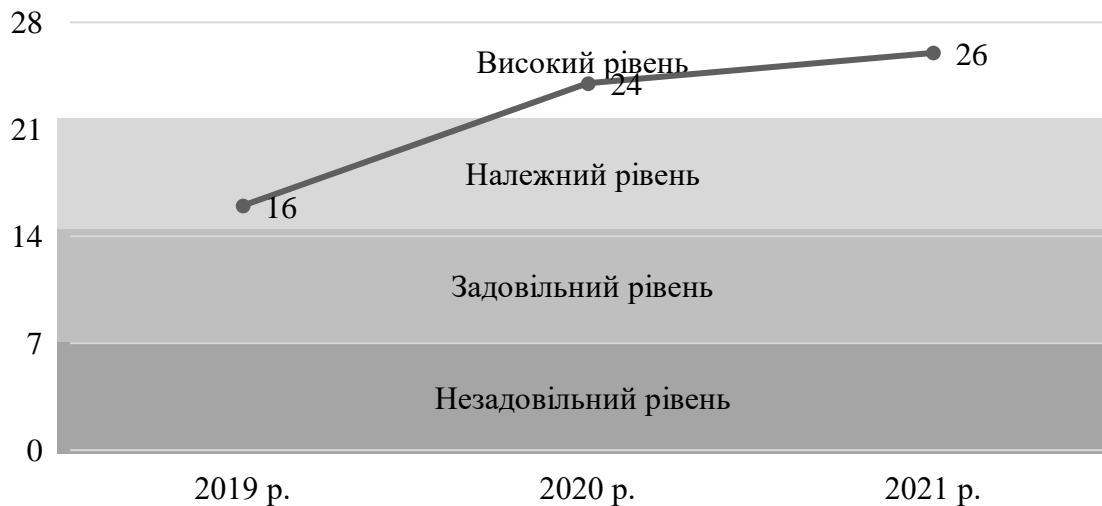

Рисунок 2.14 – Рівні динамічної фінансової стійкості банку протягом 2019-2021 рр., бали

Оскільки фінансова стійкість є основною умовою забезпечення ефективності АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК», то 2021 р. виявився для банку найкращим у цих аспектах за проаналізований період. Про це також свідчать звіти банку, а також опосередковано те, що в 2019 р. НБУ вніс до оновленого переліку системно важливих банків також і АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК».

Висновки до розділу 2

Отриманий у 2019 р. АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» рейтинг за національною шкалою (uaAAA) означає, що банківська установа характеризується найвищою кредитоспроможністю порівняно з іншими українськими позичальниками та відповідає інвестиційному рівню, а отже забезпечує дотримання вимог законодавчих актів України щодо розміщення коштів страхових резервів страховими компаніями й активів пенсійних фондів лише у банківських установах, кредитний рейтинг яких відповідає інвестиційному рівню за національною шкалою.

Кадрова програма АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» спрямована на покращення ефективності праці, підвищення кваліфікації та забезпечення

відповідного рівня кадрів для реалізації стратегічних цілей банку.

Висока динаміка розвитку бізнесу дала можливість АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» посилити свої рейтингові позиції в секторі. Банк міцно закріпився в ТОП-16 провідних українських банків за всіма основними бізнес-показниками (крім кредитів корпоративним клієнтам, за якими піднявся з 23-ї на 22-гу позицію). Зокрема, АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» займає 16-ту позицію за активами, 9-ту позицію за портфелем роздрібних кредитів (нетто), 13-ту позицію за роздрібними депозитами, 14-ту позицію за депозитами юридичних осіб, 16-ту позицію за операційним доходом та 13-ту позицію за чистим прибутком серед 77-ми банків в секторі.

Ключовим показником ефективності діяльності АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» для керівництва та акціонера банку є рівень віддачі на капітал (ROE), інвестований акціонером. За підсумками 2021 р. значення показника ROE згідно обраної методики підрахунку склало 25%, що та засвідчує високу ефективність діяльності.

За значенням показника віддачі на капітал займає 12-ту позицію серед 77-ми українських банків. Таким чином, АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» за підсумками 2021 р. забезпечив перевиконання основного цільового показника ефективності, передбаченого стратегією, – очікуваного акціонерами рівня віддачі на капітал на рівні понад 20%.

За адаптованим методичним підходом НБУ в 2019 р. рівень фінансової стійкості банку був задовільним, однак наближеним упритул до належного, який був досягнутий АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» у 2020 р., а вже в 2021 р. банк підвищив свою фінансову стійкість до високого рівня.

Оскільки фінансова стійкість є основною умовою забезпечення ефективності АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК», то 2021 р. виявився для банку найкращим у цих аспектах за проаналізований період. Про це свідчать звіти банку, а також опосередковано те, що в 2019 р. НБУ вніс до оновленого переліку системно важливих банків також і АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК».

3 ВИЯВЛЕННЯ ПРОБЛЕМ ТА ВИЗНАЧЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК»

3.1 Розробка механізму управління фінансовою стійкістю АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК»

У ситуації, що склалася сьогодні на фінансовому ринку України, перед банківською системою в цілому й окремими комерційними банками, зокрема АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК», постає актуальне завдання формування механізмів управління фінансовою стійкістю для забезпечення фінансових потреб реального сектора вітчизняної економіки, в тому числі шляхом залучення довгострокового фінансування. Для успішного вирішення цього завдання виникає необхідність в оцінці поточних можливостей і потенційної здатності банків забезпечити необхідні темпи економічного зростання за рахунок власних і залучених ресурсів та можливості адаптації їх до мінливих умов зовнішнього середовища. Тому питання управління фінансовою стійкістю банківських установ залишається досить актуальним, але недостатньо розкритим, що потребує подальшого дослідження для АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК».

Сьогодні на фінансову стійкість банків особливий вплив здійснюють як зовнішні фактори, що характеризують чинники економічної системи, так і внутрішні фактори, що зумовлені внутрішніми процесами, які відбуваються в конкретних банках і в банківській системі в цілому.

До факторів впливу макrorівня, як зазначалося, можна віднести: темпи зростання ВВП; курс національної валюти до основних резервних валют; темп інфляції; стан платіжного балансу; показники державного боргу країни; рівень політичної стабільності в країні; рівень конкуренції на фінансовому ринку; якість управління економікою; рівень корупції; тенденції розвитку ринку праці. Внутрішні фактори – це фактори, зумовлені специфікою

функціонування банківської системи, політикою центрального банку, рівнем банківського законодавства, а також специфікою функціонування окремих банків, особливостями внутрішньобанківської політики захисту від ризиків та досконалістю банківського менеджменту в цілому [63].

Різні підходи до проблеми забезпечення та управління фінансовою стійкістю банківських установ знайшли відображення у працях багатьох учених-економістів. Так, у наукових працях Ж. М. Довгань досліджувався вплив внутрішніх і зовнішніх факторів на фінансову стійкість з метою виявлення вузьких місць у діяльності банку та розробки політики щодо управління його фінансовою стійкістю [64].

Підходи до забезпечення фінансової стійкості як на макро-, так і на мікрорівнях розглянуто у працях С. П. Вольської, яка стверджує, що одним із найбільш ефективних засобів нарощування потенціалу фінансової стійкості банку є його капіталізація. Автор Н. В. Зачосова особливу увагу звертає на те, що головною умовою створення потенціалу фінансової стійкості банку є його економічна безпека. Рекомендації щодо розробки ефективного механізму управління фінансовою стійкістю банку сформульовані в наукових працях А. О. Золковера, який вказує на необхідність формування певних пропорцій між окремими елементами цього механізму. На залежність рівня фінансової стійкості банку від якості управління його активами та пасивами вказує у своїй монографії Л. А. Ключко. Необхідність удосконалення інформаційного та технічного забезпечення фінансової стійкості банків, що сприятиме систематизації методичного інструментарію її оцінки та підвищенню об'єктивності результатів, визначає у своїх працях Я. Ю. Лабай.

На сьогодні немає єдиного науково-методичного підходу щодо формування поняття «фінансова стійкість комерційного банку» та чіткого, системного механізму управління цією стійкістю. Виходячи з цього, важливими є дослідження як у теоретичному, так і в практичному плані основних елементів управління фінансовою стійкістю комерційних банків, розробка прикладних рекомендацій для АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК».

Фінансову стійкість банківської системи можна розуміти як внутрішню характеристику банківської системи щодо її здатності нівелювати внутрішні диспропорції та абсорбувати зовнішні шоки (збурення, які виводять систему зі стану рівноваги), виконуючи при цьому свої функції в повному обсязі та сприяючи підвищенню ефективності національної економіки [65].

Визначаючи фінансову стійкість, слід зауважити, що це стан, у якому банківський сектор здатний виконувати такі функції, як: ефективно сприяння руху фінансових ресурсів; оцінка майбутніх ризиків з прийнятною точністю та успішне управління ними; здатність вирішувати непередбачувані події фінансової системи та реальної економіки. Тобто, фінансова стійкість банківських установ визначається їх спроможністю максимально ефективно та з мінімальним ризиком трансформувати свої ресурси попри вплив внутрішніх та зовнішніх факторів.

Окрім цього, поняття «фінансова стійкість комерційного банку» можна розглядати як якісну характеристику його фінансового стану, що відзначається достатністю, збалансованістю та оптимальним співвідношенням фінансових ресурсів і активів за умов підтримання на достатньому рівні ліквідності й платоспроможності, зростання прибутку та мінімізації ризиків, і здатність витримати непередбачені втрати та зберегти стан ефективного функціонування [10]. Якісно оцінити діяльність банку з позицій усіх напрямків формування його активів і пасивів дають змогу такі класифікаційні характеристики, як: рівень капіталізації, якість активів, якість зобов'язань, рівень платоспроможності та ліквідності, рівень прибутковості, якість управління капіталом, активами, зобов'язаннями, платоспроможністю, ліквідністю та прибутковістю, рівень чутливості банку до ризиків та якість управління ними. Ці характеристики є об'єктами управління фінансовою стійкістю АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК».

Управління фінансовою стійкістю АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» вимагає створення дієвого механізму, який являє собою сукупність певних макро- та мікроекономічних інструментів та технологій їх застосування, що

можуть бути використані суб'єктами економічних відносин у сфері банківських послуг для зменшення негативного ефекту від несприятливих змін економічної кон'юнктури, які призвели або можуть призвести до суттєвого погіршення фінансових показників діяльності банківської системи в цілому.

Такий підхід до розуміння фінансової стійкості банківських установ дає можливість запропонувати нові шляхи розвитку механізмів управління фінансовою стійкістю окремих банків та розробити пропозиції щодо побудови дієвого адаптаційного механізму банківської системи з метою протидії загрозам економічної стабільності України.

Важливо розуміти, що механізм управління фінансовою стійкістю банків є цілісною системою взаємопов'язаних елементів, які відображають відповідні заходи банківського менеджменту. Цей механізм повинен включати як методи управління, так і функціональні обов'язки суб'єктів управління. Тому серед складових механізму управління фінансовою стійкістю комерційних банків Л. А. Зверук і С. К. Боева слушно виділяють: 1) суб'єкти управління; 2) об'єкти управління; 3) процес управління фінансовою стійкістю банків, який охоплює такі елементи: а) методи управління (планування, аналіз, оцінка, регулювання та контроль); б) інструменти управління [66].

Визначаючи методичні основи сутності механізму управління фінансовою стійкістю комерційних банків, слід зауважити, що управлінські суб'єкти розподіляються на зовнішні та внутрішні. Зокрема, зовнішні на макроекономічному рівні представлені законодавчими, фінансово-контрольними і державними органами регулювання, центральне місце серед яких належить НБУ. Внутрішні суб'єкти на мікроекономічному рівні представлені керівництвом комерційного банку та органами управління фінансовими ресурсами та ризиками.

Першим із методів механізму управління є планування, що передбачає постановку цілей і визначення стратегії й тактики досягнення основної мети

– забезпечення фінансової стійкості банку – та спрямоване на перетворення стратегічної мети в конкретні значення фінансових показників через використання відповідних інструментів.

Наступним методом механізму управління є аналіз основних складових стійкості фінансового стану комерційного банку, який дає змогу встановити причинно-наслідкові зв'язки різних аспектів діяльності банку. У банківській практиці застосовують такі методики аналізу фінансової стійкості та надійності фінансово-кредитної установ: експрес-метод на основі структурно-коефіцієнтного аналізу; експрес-метод на основі коефіцієнтного аналізу; рейтингову систему [65].

Більшість внутрішніх банківських методик, що застосовуються в Україні, побудовані на основі коефіцієнтного аналізу. Ці методики передбачають: 1) структурний аналіз для виявлення ризиків, викликаних особливостями структури активів, пасивів, позабалансовою позицією банку; 2) оцінку рентабельності діяльності банку в цілому та по окремих операціях; 3) оцінку достатності власного капіталу; 4) аналіз кредитного ризику, ринкового ризику, ризику ліквідності. На основі саме такого підходу побудовано коефіцієнтний аналіз економічних нормативів НБУ. Але дотримання економічних нормативів не завжди дає змогу зробити обґрунтований та достовірний висновок щодо належного рівня фінансової стійкості окремого комерційного банку. Методики, що базуються на коефіцієнтному аналізі, доцільно застосовувати як акумулятори тривожних сигналів для глибшого дослідження стійкості фінансового стану банку.

Сучасні банківські установи для оцінки своєї діяльності запроваджують рейтингові оцінки. Хоча для українських банків рейтинги є відносно новим інструментом, проте вони вже активно використовуються. Рейтингові оцінки здебільшого базуються на принципі визначення ймовірності банкрутства. Так, у зарубіжній науковій літературі підходи до діагностики стану банківських установ визначено як «контрольні оцінки ризиків і системи раннього сповіщення» [68]. Інформаційним джерелом для проведення аналізу

та побудови рейтингів є фінансова звітність банку.

Характерна особливість рейтингу полягає в тому, що він не лише відображає поточне становище банку, а й може бути своєрідним критерієм перспектив розвитку банківської установи. Визначення рейтингу банку передбачає розробку відповідної методики, визначення системи показників і присвоєння їм певних значень (оцінок). Кінцевим результатом процедури оцінки є віднесення кожного банку до тієї або іншої групи (категорії).

Системи рейтингового оцінювання повинна здійснюватись у трьох напрямках: 1) рейтингове оцінювання ресурсної стійкості банків, що передбачає комплексне оцінювання стану ресурсної бази з позицій: достатності капіталу, залежності від зовнішніх джерел фінансування, залежності банку від засновників, оцінювання ліквідності та платоспроможності банку, динаміки складових ресурсної бази; 2) оцінювання якості активів та ефективності діяльності банків: оцінювання активів з позицій ризику та диверсифікованості кредитно-інвестиційного портфеля, продуктивності використання активів, рентабельності діяльності банку; 3) комплексне оцінювання рівня фінансової стійкості банків [25].

Залежно від суб'єкта управління можна виділити такі напрями оцінки фінансової стійкості комерційних банків та регулювання: по-перше, пряме (зовнішнє) регулювання й обов'язкова оцінка; по-друге, саморегулювання (внутрішнє регулювання) та самостійна (ініціативна) оцінка.

Оцінка фінансової стійкості в сучасній банківській практиці здійснюється за такими напрямками: 1) оперативний моніторинг макроекономічної ситуації та тенденцій розвитку банківського сектора; 2) оперативний моніторинг діяльності конкретного банку, зокрема щодо зміни клієнтської бази, умов залучення грошових коштів та видачі кредитів, модернізації банківського обслуговування; 3) аналіз банківської звітності та вивчення динаміки зміни ключових показників діяльності банків (перевірка відповідності нормативам НБУ, побудова діаграм і моделей ліквідності, формування стратегій розвитку банку).

Необхідною умовою застосування моніторингу є широка доступність, достовірність і зрозумілість інформації щодо результатів діяльності банків, їх надійності та платоспроможності та, як наслідок, їх фінансової стійкості. Отже, інформаційна відкритість банку є ключовим чинником у процесі залучення клієнтів та інвесторів, від активності яких багато в чому і залежить фінансова стійкість банківської установи.

Контроль, як метод управління, полягає в перевірці відповідності отриманих результатів діяльності банку запланованим показникам, оптимальні значення яких сприяють підвищенню рівня фінансової стійкості. Для належного контролю за рівнем фінансової стійкості банків та ефективного управління слід дотримуватися проходження всіх стадій контролю з боку як органів нагляду, так і комерційних банків.

Окрім використання методів, що застосовують суб'єкти управління фінансовою стійкістю комерційних банків, у даному механізмі значне місце належить інструментам управління. До таких інструментів слід віднести економічні й адміністративні, що застосовують органи банківського нагляду, регулювання та контролю для забезпечення фінансової стійкості банків. Важливе місце належить впливу грошово-кредитної політики центрального банку, встановлення економічних нормативів діяльності банків, вимог щодо створення страхових і резервних фондів, ліцензування банківської діяльності, аудиту, підвищення прозорості фінансової звітності банків та вживання відповідних заходів щодо реорганізації та реструктуризації проблемних банків [67].

Важливу роль у процесі управління фінансовою стійкістю відіграють організаційна структура банку, а також рівень зв'язків як між елементами структури, так і з клієнтами та акціонерами АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК». Зокрема, від того, наскільки забезпечена єдність інтересів та взаємоузгодженість дій управлінців, залежатиме ефективність процесу управління фінансовою стійкістю.

Тобто робота даного механізму визначається також рівнем

організаційної стійкості банку. Механізм управління фінансовою стійкістю не є статичним утворенням, а постійно перебуває в динамічному розвитку. Необхідно враховувати конкретні економічні умови, в яких функціонує банк і відповідно до змін в економічному середовищі вносити корективи до механізму управління фінансовою стійкістю, здійснювати необхідні адаптаційні заходи. Результативність функціонування даного механізму як системи залежить також від ступеня впорядкованості його елементів, їх взаємодії та спрямованості щодо досягнення основної мети.

Ефективність функціонування механізму управління фінансовою стійкістю багато в чому залежить від дотримання банками комплексу принципів, а саме: 1) єдності дій і засобів у досягненні мети суб'єктами управління даного механізму; 2) комплексності підходу до процесу управління фінансовою стійкістю; 3) поєднання тактики й стратегії управління фінансовою стійкістю з метою забезпечення динамічності та безперервності цього процесу; 4) взаємозалежності елементів механізму управління; 5) адаптивності процесу управління фінансовою стійкістю банку до можливих змін на фінансовому ринку; 6) мінімізації ризиків, 7) гнучкості, 8) інноваційності. Принцип інноваційності передбачає, що управління фінансовою стійкістю банку має бути спрямоване на використання новітніх інструментів фінансового менеджменту [50].

На сьогодні для банківської системи України актуальним постає питання пошуку нових засобів забезпечення фінансової стійкості банків, зокрема через розробку та запровадження фінансових інновацій у банківську діяльність. Впровадження фінансових інновацій у діяльність банку відбувається в контексті фінансового інжинірингу, який являє собою процес розробки і застосування інноваційних механізмів, технологій, інструментів і рішень у галузі фінансів для вирішення проблем у системі фінансового управління для досягнення конкретних фінансових цілей, зокрема забезпечення його фінансової стійкості.

Процес управління фінансовою стійкістю АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК»

із використанням засобів фінансового інжинірингу доцільно здійснювати поетапно з включенням у загальну систему управління фінансовою стійкістю банку.

На першому етапі проводиться аналіз фактичних показників діяльності банку та фінансове планування; на другому етапі здійснюється визначення рівнів фінансової стійкості банку (як планових, так і фактичних); на третьому – окреслюються можливі джерела нарощування фінансової стійкості банку; на четвертому – здійснюється розроблення фінансових інновацій; на п'ятому етапі – впровадження фінансових інновацій, і на завершення проводиться аналіз результатів використання фінансових інновацій у діяльності банку.

Визначення можливих джерел нарощування фінансової стійкості банку передбачає виокремлення тих видів банківських операцій, які найбільше впливають на рівень фінансової стійкості банку з метою запровадження в них інновацій. Банківська інновація розглядається сьогодні як синтетичне поняття щодо діяльності банку у сфері інноваційних технологій, спрямована на отримання додаткових доходів у процесі створення сприятливих умов формування і розміщення ресурсного потенціалу за допомогою нововведень, що сприятиме посиленню фінансової стійкості банківських установ.

Важливо зауважити, що нововведення в банківському бізнесі включають в себе не тільки технічні чи технологічні розробки, впровадження нових послуг, нових фінансових інструментів, але й нових форм бізнесу та управління, нових методів роботи на ринку.

Отже, фінансова стійкість є фундаментальною характеристикою внутрішнього стану банку, який визначається здатністю витримувати максимальний рівень непередбачуваних втрат і зберігати стан ефективного функціонування. Це також і якісна характеристика фінансового стану банку, для якого характерна достатність, збалансованість та оптимальне співвідношення фінансових ресурсів за умов підтримання ліквідності й платоспроможності, зростання прибутку та мінімізації ризиків.

Схематично механізм управління фінансовою стійкістю банку наведено

на рис. 3.1.

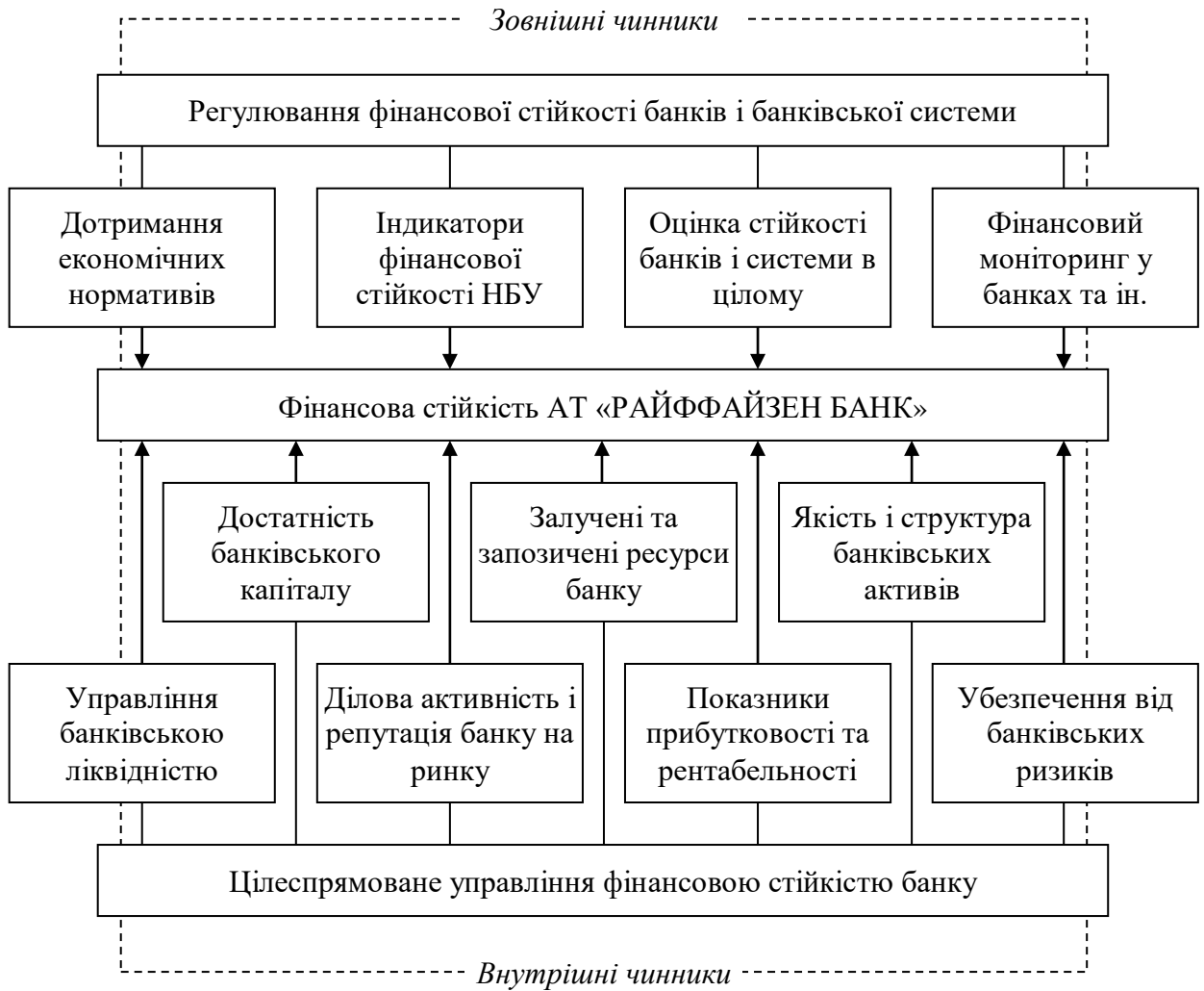

Рисунок 3.1 – Розроблений механізм управління фінансовою стійкістю АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК»

Механізм управління фінансовою стійкістю АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» є сукупністю методів та інструментів управління, які суб'єкти фінансового менеджменту застосовують і спрямовують на забезпечення фінансової стійкості банківської установи. При цьому відбувається цілеспрямований вплив на: достатність банківського капіталу; залучені та позикові фінансові ресурси; якість і структуру активів банку; банківську ліквідність та платоспроможність; ділову активність та позиціонування банку на фінансовому ринку; рентабельність банківського бізнесу; банківські ризики. Важливо зазначити регуляторний вплив ззовні, дію інших зовнішніх

чинників, а також вплив внутрішніх факторів на фінансову стійкість банку (цей вплив може бути як негативним, так і позитивним).

Такий підхід до формування механізму управління фінансовою стійкістю АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» дає змогу системно охопити комплекс заходів, спрямованих на ефективне виконання банком своїх функцій. Підтримка необхідного рівня фінансової стійкості забезпечує спроможність банку ефективно функціонувати, досягаючи своєї мети, динамічно розвиватися та протидіяти різноманітним ризикам, посилюючи свої позиції на ринку фінансових послуг.

3.2 Прогнозування фінансової стійкості АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» за базовим і несприятливим макроекономічними сценаріями

Зважаючи на існування великої кількості загроз для фінансової стійкості банків і фінансової стабільності банківської системи України, НБУ розробив і запровадив низку запобіжних процедур, які регламентовані зокрема Положенням про плани відновлення діяльності банків України та банківських груп [54].

Так, регулятор визначив алгоритм дій, спрямованих на забезпечення фінансової стійкості банків і банківських груп, мінімізації ризиків можливих втрат у разі настання стресових ситуацій та відповідно негативного впливу на банківську систему України в цілому.

Крім того, важливим нормативно-правовим актом НБУ є Положення про здійснення оцінки стійкості банків і банківської системи України [47].

Таким чином НБУ визначив порядок здійснення оцінки якості активних банківських операцій, достатності (адекватності) регулятивного капіталу, достатності основного капіталу та визначення необхідного рівня нормативів достатності капіталу з метою сприяння фінансовій стабільності, у тому числі стабільності банківської системи України шляхом оцінки

стійкості банків і банківської системи України до несприятливих змін в економіці.

Слід зазначити, що НБУ щороку станом на 1 січня року, наступного за звітним, здійснює оцінку стійкості банку на індивідуальній основі. Така оцінка стійкості банку складається з двох або трьох етапів:

1) перший етап – оцінка якості активів банку та прийнятності забезпечення за кредитними операціями, розрахунок нормативів достатності капіталу з урахуванням результатів оцінки якості активів банку та прийнятності забезпечення за кредитними операціями, а також з урахуванням коригувань фінансової звітності банку за звітний рік, здійснених згідно з вимогами банківського законодавства;

2) другий етап – екстраполяція результатів оцінки якості активів банку та прийнятності забезпечення за кредитними операціями, розрахунок нормативів достатності капіталу з урахуванням екстраполяції. Для банку, щодо якого Національний банк прийняв рішення про проведення оцінки стійкості із застосуванням двох етапів (першого та другого), – визначення необхідного рівня нормативів достатності капіталу банку згідно з Технічним завданням;

3) третій етап – здійснення стрес-тестування за базовим та несприятливим макроекономічними сценаріями, розрахунок нормативів достатності капіталу з урахуванням стрес-тестування, визначення згідно з Технічним завданням необхідного рівня нормативів достатності капіталу банку, щодо якого Національний банк прийняв рішення про проведення оцінки стійкості із застосуванням трьох етапів [67].

Національний банк розпорядчим актом визначає перелік банків, які підлягають оцінці стійкості, етапи такої оцінки та доводить це рішення до відома банків. Також Національний банк з урахуванням впливу банку на фінансову стабільність, у тому числі стабільність банківської системи України, має право прийняти рішення про проведення оцінки стійкості банку із застосуванням двох етапів (першого та другого) або із застосуванням трьох

етапів.

Банк забезпечує здійснення оцінки якості активів банку та прийнятності забезпечення за кредитними операціями із залученням аудитора в рамках проведення щорічної аудиторської перевірки річної фінансової звітності, консолідованої фінансової звітності та іншої інформації щодо фінансово-господарської діяльності банку.

Розрахунок основного капіталу, регулятивного капіталу, нормативу Н2 та нормативу Н3 під час першого етапу оцінки стійкості здійснюється відповідно до вимог Інструкції № 368, інших актів Національного банку, що визначають методику розрахунку економічних нормативів, з урахуванням результатів оцінки якості активів банку та прийнятності забезпечення за кредитними операціями, коригувань фінансової звітності.

Банк подає до Національного банку Звіт аудитора про результати оцінки якості активів банку та прийнятності забезпечення за кредитними операціями в складі аудиторського звіту. Національний банк установлює вимоги до формату Звіту аудитора про результати оцінки якості активів банку та прийнятності забезпечення за кредитними операціями в Технічному завданні.

Національний банк має право надіслати банку/аудитору вимогу щодо подання Національному банку інформації, пояснень і робочих документів аудитора з окремих питань проведення перевірки на паперових та/або електронних носіях.

Банк/аудитор зобов'язаний надати Національному банку інформацію, пояснення банку/аудитора, а також робочі документи аудитора протягом п'яти робочих днів із дня отримання звернення від Національного банку, якщо у зверненні не встановлений інший строк [68].

Регулятор має право здійснити перевірку дотримання банком/аудитором вимог Технічного завдання та перевірку висновків аудитора, наведених у Звіті аудитора про результати оцінки якості активів банку та прийнятності забезпечення за кредитними операціями, під час

проведення планової/позапланової інспекційної перевірки банку.

Національний банк у разі виявлення фактів недотримання банком/аудитором вимог Технічного завдання має право:

– вимагати від банку доопрацювання звіту залученим банком аудитором у визначений Національним банком термін або проведення банком за власний рахунок повторної оцінки якості активів банку та прийнятності забезпечення за кредитними операціями іншим аудитором та подання звіту у визначений Національним банком термін;

– провести позапланову інспекційну перевірку для оцінки якості активів банку та прийнятності забезпечення за кредитними операціями;

– здійснити повторне проведення інших етапів оцінки стійкості банку, передбачених законодавством.

Другий і третій етапи оцінки стійкості банку здійснює Національний банк. Національний банк під час другого етапу оцінки стійкості банку:

1) здійснює екстраполяцію результатів оцінки якості кредитів банку та прийнятності забезпечення за кредитними операціями на інші кредитні операції банку в порядку, визначеному в Технічному завданні;

2) здійснює коригування величини непокритого кредитного ризику банку на звітну дату з урахуванням екстраполяції;

3) здійснює розрахунок розміру основного та регулятивного капіталу банку на звітну дату з урахуванням екстраполяції;

4) здійснює розрахунок значення нормативу Н2 на звітну дату з урахуванням екстраполяції;

5) здійснює розрахунок значення нормативу Н3 на звітну дату з урахуванням екстраполяції;

6) визначає необхідний рівень нормативу Н2 на звітну дату для банку, щодо якого Національний банк прийняв рішення про проведення оцінки стійкості із застосуванням двох етапів (першого та другого);

7) визначає необхідний рівень нормативу Н3 на звітну дату для банку, щодо якого Національний банк прийняв рішення про проведення оцінки

стійкості із застосуванням двох етапів (першого та другого).

Національний банк під час третього етапу оцінки стійкості банку:

1) проводить стрес-тестування банку за базовим і несприятливим макроекономічними сценаріями;

2) визначає прогностні показники фінансової звітності банку (Звіту про фінансовий стан та Звіту про прибутки і збитки та інший сукупний дохід) протягом прогностного періоду за базовим та несприятливим макроекономічними сценаріями, ґрунтуючись на припущенні про статичний баланс банку;

3) визначає прогностний рівень кредитного ризику за активними банківськими операціями та прогностну величину непокритого кредитного ризику;

4) здійснює розрахунок розміру основного та регулятивного капіталу банку протягом прогностного періоду за базовим та несприятливим макроекономічними сценаріями;

5) здійснює розрахунок значення нормативу Н2 протягом прогностного періоду за базовим та несприятливим макроекономічними сценаріями;

6) здійснює розрахунок значення нормативу Н3 протягом прогностного періоду за базовим та несприятливим макроекономічними сценаріями;

7) визначає необхідний рівень нормативу Н2 на звітну дату для банку, щодо якого Національний банк прийняв рішення про проведення оцінки стійкості із застосуванням трьох етапів;

8) визначає необхідний рівень нормативу Н3 на звітну дату для банку, щодо якого Національний банк прийняв рішення про проведення оцінки стійкості із застосуванням трьох етапів [69].

Національний банк залежно від зміни тенденцій показників і ризиків діяльності банківської системи України, а також макроекономічних показників, має право переглядати Технічне завдання, актуалізувати моделі стрес-тестування, граничні значення нормативу Н2 та нормативу Н3, макроекономічні сценарії та порядок їх використання Національним банком

під час проведення стрес-тестування банків і доводить це рішення до відома банків та аудиторів.

Національний банк за результатами оцінки стійкості банку визначає необхідний рівень нормативів достатності капіталу банку.

Регулятор визначає необхідний рівень нормативів достатності капіталу банку, щодо якого Національний банк прийняв рішення про проведення оцінки стійкості із застосуванням:

– двох етапів (першого та другого), – на підставі даних Звіту аудитора про результати оцінки якості активів банку та прийнятності забезпечення за кредитними операціями з урахуванням екстраполяції результатів оцінки якості активів банку та прийнятності забезпечення за кредитними операціями на весь кредитний портфель банку;

– усіх трьох етапів, – на підставі даних Звіту аудитора про результати оцінки якості активів банку та прийнятності забезпечення за кредитними операціями з урахуванням екстраполяції результатів оцінки якості активів банку та прийнятності забезпечення за кредитними операціями на весь кредитний портфель банку та результатів стрес-тестування за базовим та несприятливим макроекономічними сценаріями.

Національний банк погоджує програму капіталізації/реструктуризації банку за умови її відповідності встановленим вимогам до 1 листопада поточного року [30].

Регулятор упродовж 30 календарних днів погоджує програму капіталізації/оновлену програму капіталізації/реструктуризації банку.

Банки, щодо яких за результатами стрес-тестування дотримання нормативу Н2 та нормативу Н3 забезпечується в тому числі за рахунок прибутку поточного року та/або прогнозних періодів, дотримуються таких обмежень щодо розподілу капіталу:

1) не здійснюють/обмежують виплату дивідендів акціонерам, крім виплати дивідендів за привілейованими акціями;

2) не здійснюють/обмежують розподіл капіталу в будь-якій формі, крім

спрямування прибутку на збільшення статутного капіталу, формування резервного фонду, покриття збитків минулих років.

Національний банк має право прийняти рішення про застосування до банку заходів впливу в разі невиконання банком вимог законодавства. Національний банк доводить до відома банку результати оцінки стійкості банку.

Банк опубліковує результати оцінки стійкості банку, необхідний рівень нормативів достатності капіталу, визначений за результатами оцінки стійкості банку на звітну дату та з урахуванням заходів, упроваджених банком після звітної дати.

Відповідно до чинних регуляторних процедур НБУ здійснив оцінку фінансової стійкості АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» за показниками його основного і регулятивного капіталу, а також їх достатності (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Фактичні та прогнозні показники фінансової стійкості за результатами оцінки АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» регулятором

Показники, що оцінювалися НБУ	Фактичні значення показників		Прогноз за базовим макроекономічним сценарієм			Прогноз за несприятливим сценарієм		
	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.
Основний капітал, тис. грн	879995	1238745	1769079	2305503	2895790	1490352	1957230	2575523
Регулятивний капітал, тис. грн	1410537	1806165	1878145	2414571	3004858	1602086	2068964	2687258
Достатність регулятивного капіталу (Н2), %	15,71	16,88	20,89	26,73	33,17	17,43	22,28	28,41
Достатність основного капіталу (Н3), %	9,80	11,65	19,68	25,53	31,97	16,21	21,08	27,23

НБУ дійшов висновку, що АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» не потребує додаткової капіталізації, а також немає потреби в реструктуризації банку, адже навіть за несприятливим макроекономічним прогнозом основний і регулятивний капітал збільшуватимуться, забезпечуючи фінансові потреби та

захищаючи банк від можливих негативних впливів фінансових ризиків.

За прогнозною оцінкою НБУ достатність як основного, так і в цілому регулятивного капіталу АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» зростатиме навіть за несприятливого макроекономічного сценарію, що підверджує досить високий рівень його фінансової стійкості. Проте, певні проблеми банк все одно має щодо фінансової стійкості, тому необхідно визначити можливості її підвищення.

3.3 Напрями вирішення проблем і визначення можливостей підвищення фінансової стійкості АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК»

Оскільки проведений аналіз фінансової стійкості АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» за різними методичними підходами виявив певні проблеми, що негативно впливають на діяльність банку, слід чітко окреслити напрями їх вирішення з урахуванням стратегічних цілей банківської установи.

Можна запропонувати основні напрями зростання доходів банку. Так, загальне зростання групи активів, що приносять процентний дохід, для чого банк повинен, по-перше, залучати більше позичальників і при цьому ретельно аналізувати їх фінансовий стан, по-друге, нарощувати свій кредитний потенціал за рахунок збільшення обсягу ресурсів, що залучаються. Це можливо при проведенні зваженої маркетингової та процентної політики.

Раціональне та ефективне розміщення коштів банку для забезпечення його фінансової стійкості. Виконання цієї умови дасть змогу позбавитися суперечностей між ліквідністю, надійністю та прибутковістю банку.

Фінансове планування, як один з резервів збільшення прибутку та раціонального його використання. Багато витрат несе банк унаслідок неузгоджених дій різних управлінь між собою. Фінансовий план дає можливість спрогнозувати доходи, витрати і прибуток банку. Й хоча в умовах, які склалися в нашій країні, через нестабільність, інфляцію реальні

дані можуть суттєво відрізнятись від запланованих, але пропорції залишаються практично незмінними. Банківська установа повинна реально бачити перспективи свого розвитку і цілі на перспективу.

Зміна загального рівня процентної ставки за активними операціями банку. Теоретично більш високий рівень процентної ставки повинен принести банку якомога більший дохід. Проте, в сучасних умовах банки рідко вдаються до таких дій. В умовах конкурентної боротьби вони найчастіше знижують ставку з метою залучення якомога більшої кількості позичальників. Працюючи в цьому напрямі банки намагаються збільшити рівень процентної ставки за активними операціями, тобто тут спрацьовує принцип будь-якого бізнесу: «дешевше купити, дорожче продати» [1].

Нарощення власних коштів банку, що сприятиме зростанню ресурсної бази АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» і відповідно його інвестиційного потенціалу. Це буде однією з передумов залучення іноземних інвестицій, стимулюватиме інтеграційні процеси, забезпечить незалежність банку.

Систематичне та всебічне вивчення кредитних ризиків та приймання заходів з їх мінімізації. З цією метою необхідно організувати відділи управління кредитними ризиками. Крім того, необхідним є формування достатніх страхових резервів та резервних фондів. Оскільки основна причина банківських банкрутств – неповернення раніше виданих кредитів, то формування цих фондів сприятиме зміцненню фінансової стійкості й стабільності банку, а отже, й банківської системи України, зменшенню можливих фінансових ризиків у кредитній діяльності. Створення цих резервів гарантуватиме покриття рахунків у діяльності банку, сприятиме підтримці його ліквідності на необхідному рівні [70].

Забезпечення зростання непроцентних доходів АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК», а саме приділення більшої уваги доходам від надання послуг «небанківського» характеру, оптимізація пасивів, зменшення загально адміністративних витрат, зменшення витрат на створення банківської послуги, що дасть змогу знизити її ціну.

Отже, для збільшення ефективності управління процесом формування та розподілом прибутку АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» можна запропонувати проведення заходів із збільшення процентних, комісійних та непроцентних доходів банку та зменшення рівня витрат банку за рахунок залучення більш дешевих ресурсів та підвищення частки доходних активів у загальних активах банку, збільшувати обсяг власного капіталу, наприклад за рахунок капіталізації дивідендів, а також ефективне управління співвідношенням «прибуток – ризик». Вдале дослідження та впровадження всіх цих заходів допоможе збільшити прибутковість банку та досягти підвищення його фінансової стійкості.

Доцільно виділити два основні способи підвищення рівня капіталізації:

- 1) нарощення обсягів банківського капіталу;
- 2) зниження ризикованості діяльності банку [26].

У свою чергу, джерела зростання банківського капіталу традиційно поділяють на дві групи: внутрішні (капіталізація прибутку, нарощення резервів переоцінки) та зовнішні (емісія акцій, залучення субординованого боргу, консолідація банківського капіталу шляхом злиття, приєднання банків). Одним із перспективних напрямків підвищення рівня капіталізації банку, який широко використовується в економічній практиці зарубіжних країн, також є також інтеграція банківських і небанковських фінансових інститутів [44].

Позитивний вплив на рівень капіталізації банку матиме зниження ризикованості його діяльності, зокрема – покращення якості активів. Цьому може сприяти законодавче забезпечення кредиторських прав банків, створення інфраструктури (кредитні бюро, рейтингові агенції, тощо), отримання від позичальників додаткової застави за кредитами, покращення роботи з повернення проблемної заборгованості (у т.ч. передача проблемних активів в управління третій особі, продаж проблемних активів непов'язаній фінансовій компанії на умовах факторингу, сек'юритизація активів) тощо.

Реалізація зазначених заходів із забезпечення достатності капіталу

допоможе не лише збільшити рівень капіталізації АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК», але й підвищити його фінансову стійкість.

Механізм управління ліквідністю АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» має передбачає існування таких складових: аналіз факторів негативного впливу на ліквідність банку; визначення потреби банку в ліквідних коштах; визначення джерел покриття потреби банку в ліквідних коштах; складання плану дій на випадок виникнення дефіциту або надлишку ліквідності; методи регулювання ліквідності.

Аналіз факторів негативного впливу на ліквідність банку повинен здійснюватись на основі глибокого аналізу зовнішньої кон'юнктури ринку та всередині банку, який комплексно оцінює вплив існуючих тенденцій на банківську ліквідність. Враховуючи загальну нестабільність фінансово-банківського сектору й української економіки загалом, передбачуваність поведінки грошових потоків банків помітно знижується. Це може призвести до великої кількості сценаріїв і підвищить складність розрахунків.

Проте, не варто розробляти надто багато варіантів, які мало чим відрізнятимуться. Якщо розбіжності невеликі, доцільно зупинитись на основних, оскільки надмірна деталізація потребує додаткових витрат і, що найгірше, відволікає фахівців від аналізу реальної ситуації з ліквідністю [71].

Метод структурування коштів полягає у встановленні відповідності між різними джерелами коштів та напрямками їх використання. Частину ресурсів, сформовану за рахунок мінливих джерел необхідно вкладати у короткострокові проекти, а більш стабільні джерела спрямовувати у довгострокові інвестиції.

Визначення потреби банку у ліквідних коштах за методом показників ліквідності здійснюється за допомогою розрахунку певних коефіцієнтів, які характеризують рівень забезпеченості банку ліквідними коштами.

Метод грошових потоків, як спосіб визначення потреби банку у ліквідних коштах, полягає у визначенні дисбалансу між очікуваними протягом певного періоду надходженнями і відповідними потенційними

напрямами використання коштів [24].

Оскільки у процесі оцінювання потреби в ліквідних коштах беруться до уваги не лише фактичні, але й очікувані грошові потоки, різниця між обсягами лагових надходжень та списань відображає очікуваний розрив ліквідності. Його негативне значення на пряму підриває фінансову стабільність АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК».

Невід'ємним елементом комплексної системи управління ліквідністю банку є визначення джерел покриття потреби банку в ліквідних коштах. Виходячи з проведеного аналізу доволі великої кількості підходів, можна стверджувати, що ці джерела включають накопичену та покупну ліквідність.

З метою якісного забезпечення фінансової стабільності банку, його система управління ліквідністю повинна містити також чіткий план дій на випадок виникнення дефіциту або надлишку ліквідності. Цей план дій, який дав би змогу реально підготуватись як до дефіциту, так і надлишку ліквідних коштів, повинен передбачати:

- аналіз періодів з найбільшим дефіцитом ліквідності з погляду можливості його погашення і визначення величини чистої нестачі ліквідності;
- вибір джерел погашення чистої нестачі ліквідності, у тім числі шляхом використання надлишків, що утворюються в попередніх часових інтервалах;
- визначення альтернативних напрямів вкладення коштів на випадок утворення надлишку ліквідності;
- складання плану залучення та розміщення коштів за строками і сумами за базовим та альтернативними варіантами;
- визначення потреби банку в накопиченій ліквідності у розбивці за строками та чіткий план роботи з розширення покупної ліквідності;
- оптимізацію рівня накопиченої і покупної ліквідності за її вартістю, строками і сумами.

На додачу до переліченого вище, в окремих часових інтервалах, які

призводять до найбільшого дефіциту ліквідності, дуже важливо ситуацію оцінити комплексно. У випадку, якщо проведений аналіз виявить нездатність банку погасити дефіцит ліквідних коштів за допомогою використовуваних ним інструментів, доцільно розробити, для екстрених випадків, план антикризового управління ліквідністю, який передбачає процедури, що дають змогу подолати сформовану ситуацію.

Чи не найважливішим елементом системи управління ліквідністю вважаються методи її регулювання. Сьогодні економічна наука і практика банківської діяльності виокремлюють три основні методи, кожен з яких має свої переваги і недоліки, а економічна доцільність їх застосування визначається особливостями банківської діяльності, станом фінансових ринків і тенденціями середовища функціонування. До цих трьох методів належать: метод накопичення ліквідності (регулювання ліквідності через активи); метод запозичення ліквідності (регулювання ліквідності через пасиви); метод збалансованого регулювання ліквідності (регулювання ліквідності через активи та пасиви) [72].

У зв'язку з високою вартістю методу накопичення ліквідності та значною ризикованістю методу запозичення, АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» доцільно обрати компромісний варіант регулювання ліквідності – метод збалансованого регулювання ліквідності. Він передбачає одночасне використання обох попередніх методів, тобто частину попиту на ліквідні кошти необхідно задовольняти за рахунок нагромадження високоліквідних активів, а решта – через запозичення коштів.

Таким чином, метод збалансованого регулювання ліквідності дає змогу регулювати ризик ліквідності шляхом координації рішень щодо джерел залучення та напрямків розміщення коштів за обсягами і термінами для забезпечення прибутковості банку.

Отже, управління ліквідністю АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» є невід'ємною складовою його діяльності, від якої залежить не лише прибутковість, розвиток та фінансова стабільність в цілому, але й здатність

банку підвищити свою стійкість.

У сучасній банківській практиці під управлінням активами та пасивами прийнято розуміти інтегрований підхід до управління балансом банку, який розглядається як єдине ціле і спрямовується на досягнення загальної мети підвищення прибутків за прийняттого рівня ризику [51].

Збалансоване управління активами і пасивами АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» дасть змогу фінансовому менеджменту банківської установи ефективно управляти ризиком відсоткових ставок та ризиком ліквідності координуванням рішень щодо джерел фінансування та напрямів розміщення коштів. У сучасних умовах нестабільності фінансових ринків та зростання ризикованості банківської діяльності саме збалансоване управління активами і пасивами розглядається як найефективніший підхід до управління банком, що дає змогу підвищувати його стійкість.

Узагальнення наукових розробок у сфері управління ризиком дає змогу виділити в межах системного підходу такі базові принципи ризик-менеджменту у банках: цілісності та системності; синергійності; ієрархічної структуризації; відкритості, адаптивності; узгодженості; ефективності та ін.

Більшість дослідників ризик-менеджменту в банках виділяють такі етапи управління ризиком: 1) ідентифікація ризику, тобто виявлення його специфіки, прогнозування можливостей і особливостей реалізації, зміни ризику в часі, ступеня взаємозв'язку з іншими ризиками, а також фіксація чинників, що визначають ризик; 2) оцінка наслідків настання ризику; 3) формування, обґрунтування та вибір методів та інструментів управління ризиком; 4) контроль (моніторинг і облік, звітність, відповідальність).

Таким чином, управління ризиками банківської діяльності – це процес, за допомогою якого банк виявляє (ідентифікує) ризики, проводить оцінку їх величини, здійснює моніторинг і контролює свої ризикові позиції, а також враховує взаємозв'язки між різними категоріями (видами) ризиків [40].

В сучасних умовах АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» доцільно спиратися на системний підхід в управлінні ризиками, який поєднує всі сутнісні аспекти

цієї проблеми на основі забезпечення виконання його стратегічних завдань щодо розвитку банку в короткостроковій та довгостроковій перспективі.

Основні завдання ризик-менеджменту АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» з огляду на необхідність підвищення фінансової стійкості банку є такими: зниження невизначеності при ухваленні управлінських рішень; зменшення початкового рівня ризику до прийняттого рівня; зниження витрат, пов'язаних із ризиком; визначення і контроль стану різних сфер діяльності або ситуацій, що виникають у результаті можливих небажаних змін; досягнення балансу між вигодами від зменшення ризику і необхідними для цього витратами; прогнозування настання ризикових ситуацій.

Для підвищення фінансової стійкості АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» має впроваджувати інновації в свою діяльність, а саме:

- продуктові інновації (онлайн-продукти, платіжні картки та сервіси для карток, способи і методи дистрибуції банківських продуктів; електронні платіжні інструменти, платіжні міні-термінали);
- канали обслуговування (багатоканальне обслуговування клієнтів, віддалений банкінг, соціальні мережі, філії як екосистеми для роботи з клієнтами, адаптивна архітектура каналів);
- технологічні інновації (цифрові технології, мережеві технології, CRM-технології, автоматизація та самообслуговування, багатофункціональні технології);
- платіжні системи (використання віртуальних валют, оверсайт, упередження шахрайства, системи прискорених переказів, клірингові системи);
- ринкові інновації (everyday banking; програми лояльності, лідерство на ринку, безпека банківської діяльності, маркетингові інновації та інші).

Посилення конкуренції, розширення ринку банківських послуг та інші зміни в банківській сфері визначають необхідність застосування маркетингу. Це підвищує ефективність діяльності банків і вдосконалює її, тому одним із основних факторів успішного розвитку та підвищення фінансової стійкості

АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» є впровадження ним та активне використання маркетингового інструментарію в своїй банківській діяльності.

Таблиця 3.2 – Обґрунтування позитивного впливу заходів на фінансову стійкість АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК»

Напрями підвищення фінансової стійкості банку	Позитивний вплив заходів у межах напряму на фінансову стійкість банківської установи
Забезпечення прибутковості банківської діяльності та сталого зростання чистого прибутку банку	Комплексні заходи з підвищення прибутковості банку сприятимуть поліпшенню всіх фінансових показників банківської установи, що стане поштовхом для забезпечення її сталого розвитку
Підвищення капіталізації банку й оптимізація власного та регулятивного капіталу з метою забезпечення достатності капіталу з урахуванням вимог НБУ і міжнародних стандартів	Висока капіталізація, створення додаткових буферів капіталу, збільшення частки резервів і нерозподіленого прибутку в структурі власного капіталу, підвищення питомої ваги основного капіталу порівняно з питомою вагою додаткового в складі регулятивного капіталу дасть змогу уникнути санкцій з боку регулятора та забезпечить захист інтересів клієнтів, партнерів і власників банку
Обґрунтоване підвищення ліквідності активів банку з огляду на пропорції «ліквідність – ризик – прибутковість»	Вирішення проблеми забезпечення достатньої ліквідності активів без створення так званої надлишкової банківської ліквідності сприятиме підвищенню платоспроможності банку без шкоди його прибутковості
Оптимізація структури активів і пасивів банку за рахунок удосконалення системи збалансованого управління банківськими активами та пасивами	Гармонізація та забезпечення зваженого управління активами та пасивами банку дасть змогу визначити найбільш прибуткові напрями активних операцій і можливості залучення фінансових ресурсів на вигідних для банку засадах з орієнтацією на підвищення економічної ефективності банківського бізнесу
Розвиток ризик-менеджменту банку з метою комплексного управління та мінімізації всіх фінансових ризиків банківської установи	Розвиток системи ризик-менеджменту з урахуванням міжнародних стандартів управління банківськими ризиками дасть можливість банку убезпечити свій бізнес і підвищити довіру клієнтів, що матиме позитивним наслідком зростання рівня фінансової стійкості банку
Впровадження сучасних інноваційних банківських технологій із метою більш повного та якісного обслуговування існуючих клієнтів і залучення нових	Банк має орієнтуватися на лідерські позиції та забезпечення конкурентних переваг, що за сучасних умов неможливо без розвитку ІТ-банкінгу, впровадження та вдосконалення дистанційних каналів обслуговування клієнтів, однак із одночасним забезпеченням високого рівня економічної безпеки
Розвиток банківського маркетингу з метою позиціонування банку як стійкої фінансової установи з доброю репутацією та позитивним іміджем	Розвиток усіх складових комплексу банківського маркетингу дасть змогу підвищити рівень конкурентоспроможності банку, розширити частку існуючого ринку та проникнути в нові ринкові ніші, зберігаючи при цьому добру репутацію та позитивний імідж стійкої банківської установи

Отже, всі зазначені в табл. 3.2 напрями підвищення фінансової стійкості АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК», розроблені з урахуванням його стратегічних пріоритетів, орієнтовані на забезпечення високої фінансової стійкості банківської установи, за умови виваженої підтримки розвитку банківської системи національним регулятором.

Висновки до розділу 3

Механізм управління фінансовою стійкістю АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» є сукупністю методів та інструментів управління, які суб'єкти фінансового менеджменту застосовують і спрямовують на забезпечення фінансової стійкості банківської установи.

При цьому відбувається цілеспрямований вплив на: достатність банківського капіталу; залучені та позикові фінансові ресурси; якість і структуру активів банку; банківську ліквідність та платоспроможність; ділову активність та позиціонування банку на фінансовому ринку; рентабельність банківського бізнесу; банківські ризики. Важливо зазначити регуляторний вплив ззовні, дію інших зовнішніх чинників, а також вплив внутрішніх факторів на фінансову стійкість банку (цей вплив може бути як негативним, так і позитивним).

АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» не потребує додаткової капіталізації, а також немає потреби в реструктуризації банку, адже навіть за несприятливим макроекономічним прогнозом основний і регулятивний капітал збільшуватимуться, забезпечуючи фінансові потреби та захищаючи банк від можливих негативних впливів фінансових ризиків.

За прогнозною оцінкою НБУ достатність як основного, так і в цілому регулятивного капіталу АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» зростатиме навіть за несприятливого макроекономічного сценарію, що підтверджує досить високий рівень його фінансової стійкості.

Напрямами вирішення проблем банку та підвищення фінансової

стійкості АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» визначені такі: забезпечення прибутковості банківської діяльності та сталого зростання чистого прибутку банку; підвищення капіталізації банку й оптимізація власного та регулятивного капіталу з метою забезпечення достатності капіталу з урахуванням вимог НБУ і міжнародних стандартів; обґрунтоване підвищення ліквідності активів банку з огляду на пропорції «ліквідність – ризик – прибутковість»; оптимізація структури активів і пасивів банку за рахунок удосконалення системи збалансованого управління банківськими активами та пасивами; розвиток ризик-менеджменту банку з метою комплексного управління та мінімізації всіх фінансових ризиків банківської установи; впровадження сучасних інноваційних банківських технологій із метою більш повного та якісного обслуговування існуючих клієнтів і залучення нових; розвиток банківського маркетингу з метою позиціонування банку як стійкої фінансової установи з доброю репутацією та позитивним іміджем.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного теоретичного дослідження з компаративним аналізом набуло подальшого розвитку визначення фінансової стійкості банку – це комплексна та динамічна характеристика, яка зумовлює ефективність банку та визначається достатністю банківського капіталу, високою якістю його активів, прибутковістю та ліквідністю, а також прийнятними фінансовими ризиками, що дає змогу банку стабільно функціонувати та конкурувати з іншими банківськими установами. Це поняття на відміну від існуючих характеризує фінансову стійкість як основну умову забезпечення ефективності банку.

При визначенні фінансової стійкості банку необхідно враховувати як внутрішні (ендогенні), так і зовнішні (екзогенні) чинники забезпечення фінансової стійкості банківської установи. Так, основними зовнішніми чинниками забезпечення фінансової стійкості банку є: стан фінансового ринку та банківської системи; політична стабільність та економічні умови в Україні; нормативно-правове поле банківської діяльності; застосування регулятором пруденційного нагляду; дієвість фінансового моніторингу НБУ; заходи регулятора з підтримки ліквідності банків; доступність фінансових ресурсів для банків; рівень довіри населення та бізнесу до банків.

Основними внутрішніми чинниками забезпечення фінансової стійкості банку є такі: розмір, склад і структура, динаміка та якість активів; достатність регулятивного капіталу банку; структура залучених і позикових коштів банку; ефективність системи управління ризиками; розвиток операцій із банківськими платіжними інструментами; дохідність (рентабельність) активних операцій банку; імідж і репутація банку як надійної фінансової установи; доступність і прозорість інформації про банк.

У сучасних умовах уже напрацьований досить потужний методичний інструментарій для оцінювання фінансової стійкості банківських установ,

тому його подальший розвиток можливий із ширшим використанням економіко-математичного моделювання та прогнозування. Крім того, як не дивно, для ужиткових цілей клієнтів банку варто запропонувати досить просту й зрозумілу методику, що давала б можливість робити висновки про його фінансову стійкість. Таким вимогам відповідає методичний підхід до оцінювання фінансової стійкості банку В. С. Кромонава, в основі якого лежить розрахунок інтегрального коефіцієнта фінансової стійкості. Відповідно до вказаної методики коефіцієнт фінансової стійкості банківської установи розраховується як сума шести показників, кожному з яких присвоєно власний ваговий коефіцієнт.

Отриманий у 2019 р. АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» рейтинг за національною шкалою (uaAAA) означає, що банківська установа характеризується найвищою кредитоспроможністю порівняно з іншими українськими позичальниками та відповідає інвестиційному рівню, а отже забезпечує дотримання вимог законодавчих актів України щодо розміщення коштів страхових резервів страховими компаніями й активів пенсійних фондів лише у банківських установах, кредитний рейтинг яких відповідає інвестиційному рівню за національною шкалою.

Кадрова програма АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» спрямована на покращення ефективності праці, підвищення кваліфікації та забезпечення відповідного рівня кадрів для реалізації стратегічних цілей банку.

Висока динаміка розвитку бізнесу дала можливість АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» посилити свої рейтингові позиції в секторі. Банк міцно закріпився в ТОП-16 провідних українських банків за всіма основними бізнес-показниками (крім кредитів корпоративним клієнтам, за якими піднявся з 23-ї на 22-гу позицію). Зокрема, АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» займає 16-ту позицію за активами, 9-ту позицію за портфелем роздрібних кредитів (нетто), 13-ту позицію за роздрібними депозитами, 14-ту позицію за депозитами юридичних осіб, 16-ту позицію за операційним доходом та 13-ту позицію за чистим прибутком серед 77-ми банків в секторі.

Ключовим показником ефективності діяльності АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» для керівництва та акціонера банку є рівень віддачі на капітал (ROE), інвестований акціонером. За підсумками 2021 р. значення показника ROE згідно обраної методики підрахунку склало 25%, що та засвідчує високу ефективність діяльності.

За значенням показника віддачі на капітал займає 12-ту позицію серед 77-ми українських банків. Таким чином, АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» за підсумками 2021 р. забезпечив перевиконання основного цільового показника ефективності, передбаченого стратегією, – очікуваного акціонерами рівня віддачі на капітал на рівні понад 20%.

За адаптованим методичним підходом НБУ в 2019 р. рівень фінансової стійкості банку був задовільним, однак наближеним упритул до належного, який був досягнутий АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» у 2020 р., а вже в 2021 р. банк підвищив свою фінансову стійкість до високого рівня.

Оскільки фінансова стійкість є основною умовою забезпечення ефективності АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК», то 2021 р. виявився для банку найкращим у цих аспектах за проаналізований період. Про це свідчать звіти банку, а також опосередковано те, що в 2019 р. НБУ вніс до оновленого переліку системно важливих банків також і АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК».

Механізм управління фінансовою стійкістю АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» є сукупністю методів та інструментів управління, які суб'єкти фінансового менеджменту застосовують і спрямовують на забезпечення фінансової стійкості банківської установи.

При цьому відбувається цілеспрямований вплив на: достатність банківського капіталу; залучені та позикові фінансові ресурси; якість і структуру активів банку; банківську ліквідність та платоспроможність; ділову активність та позиціонування банку на фінансовому ринку; рентабельність банківського бізнесу; банківські ризики. Важливо зазначити регуляторний вплив ззовні, дію інших зовнішніх чинників, а також вплив внутрішніх факторів на фінансову стійкість банку (цей вплив може бути як

негативним, так і позитивним).

АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» не потребує додаткової капіталізації, а також немає потреби в реструктуризації банку, адже навіть за несприятливим макроекономічним прогнозом основний і регулятивний капітал збільшуватимуться, забезпечуючи фінансові потреби та захищаючи банк від можливих негативних впливів фінансових ризиків.

За прогнозною оцінкою НБУ достатність як основного, так і в цілому регулятивного капіталу АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» зростатиме навіть за несприятливого макроекономічного сценарію, що підтверджує досить високий рівень його фінансової стійкості.

Напрямами вирішення проблем банку та підвищення фінансової стійкості АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» визначені такі: забезпечення прибутковості банківської діяльності та сталого зростання чистого прибутку банку; підвищення капіталізації банку й оптимізація власного та регулятивного капіталу з метою забезпечення достатності капіталу з урахуванням вимог НБУ і міжнародних стандартів; обґрунтоване підвищення ліквідності активів банку з огляду на пропорції «ліквідність – ризик – прибутковість»; оптимізація структури активів і пасивів банку за рахунок удосконалення системи збалансованого управління банківськими активами та пасивами; розвиток ризик-менеджменту банку з метою комплексного управління та мінімізації всіх фінансових ризиків банківської установи; впровадження сучасних інноваційних банківських технологій із метою більш повного та якісного обслуговування існуючих клієнтів і залучення нових; розвиток банківського маркетингу з метою позиціонування банку як стійкої фінансової установи з доброю репутацією та позитивним іміджем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сисоєва П. К., Линенко А. В. Фінансова стійкість банків України під час війни. *Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки* : зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. м. Рівне, 11-12 травня 2022 р. Рівне : НУВГП, 2022. С. 146–148.
2. Про затвердження Положення про плани відновлення діяльності банків України та банківських груп : Постанова Правління Національного банку України від 18.07.2019 р. № 95. Дата оновлення: 24.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0095500-19#Text> (дата звернення: 09.09.2022).
3. Kashyapa A., Siegertb C. Financial Stability Considerations and Monetary Policy. *International Journal of Central Banking*. February 2020. pp. 231–246.
4. Банківська система : підручник / за ред. М. І. Крупки. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені І. Франка, 2013. 556 с.
5. Банківський менеджмент: інноваційні концепції та моделі : монографія / Л. О. Примостка, О. О. Примостка, І. Я. Карчева та ін. ; за заг. та наук. ред. Л. О. Примостки. Київ : КНЕУ, 2017. 384 с.
6. Михайлюк Р. В. Концептуальні засади механізму управління фінансовою стійкістю комерційних банків. *Світ фінансів*. Тернопіль, 2017. Вип. 3-4 (4-5). С. 21–32.
7. Нікольчук Ю. М., Лопатовська О. О. Організаційно-економічний механізм управління фінансовою стійкістю комерційного банку. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2020. № 1. С. 217–221.
8. Біляєва В. Ю. Визначення рівня фінансової стійкості банків. *Бізнес Інформ*. Харків, 2015. № 9. С. 314–319.
9. Самородов Б. В. Методологія управління фінансовим розвитком банку : монографія. Київ : УБС НБУ, 2012. 307 с.

10. Банківська система : підручник / за ред. С. К. Реверчука. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2013. 497 с.
11. Chmutova I., Biliaieva V. Indicators of Financial Stability of the Ukrainian Banking System. *International Journal of Managerial Studies and Research*. Sheridan, 2015. Vol. 3, Iss. 7. pp. 95–103.
12. Геселева Н. В., Мельник Н. В., Клименко Ю. І. Фінансова стабільність та стійкість банківських установ в сучасних умовах. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія : Економічні науки*. Київ, 2015. № 2. С. 22–27.
13. Банківське регулювання і нагляд: методологія та практика : монографія / за ред. В. В. Коваленко. Одеса : Видавництво «Атлант», 2013. 492 с.
14. Шмиголь Н. М., Касянок М. А. Управління фінансово-економічною стійкістю комерційного банку в умовах економічної конкуренції. *Інфраструктура ринку*. Одеса, 2018. Вип. 19. С. 379–385.
15. Примак Ю. Р. Сучасні українські та міжнародні методи аналізу фінансової стійкості банківської установи. *Міжнародний науковий журнал*. Мукачєво, 2016. № 9. С. 115–122.
16. Банківський сектор України: як зберегти стійкість під час війни? URL: <https://ces.org.ua/banking-sector-outlook-and-challenges> (дата звернення: 08.10.2022).
17. Волкова В. В., Верницький Б. В. Методичні підходи до оцінки фінансової стійкості банку. *Фінанси, облік, банки*. Вінниця, 2018. № 1 (23). С. 48–56.
18. Волкова Н. І., Бойко В. М. Управління фінансовою стійкістю банківської системи в контексті волатильності фінансового ринку. *Modern Economics*. 2021. № 27. С. 21–28.
19. Барилюк М.-М. Р. Організаційно-економічний механізм забезпечення фінансової безпеки комерційного банку : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Київ, 2018. 264 с.

20. Офіційне Інтернет-представництво Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/control/uk/index> (дата звернення: 10.10.2022).
21. Довгань Ж. М. Менеджмент у банку : підручник. Тернопіль : Економічна думка, 2017. 512 с.
22. Індикатори фінансової стійкості банків України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/files/jgFCbFeKYGAFbUF> (дата звернення: 19.10.2022).
23. Музичка О. М., Журибіда Н. Р., Галько Є. О. Методичні підходи до оцінювання рівня фінансової безпеки банків. *Бізнес Інформ*. Харків, 2019. № 3. С. 322–327.
24. Стечишин Т. Б., Малахова О. Л. Банківська справа : навч. посіб. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 404 с.
25. Гребенюк Н. О. Фінансова безпека банків: система розпізнання загроз та усунення ризиків. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Економічна*. Харків, 2016. Вип. 91. С. 53–64.
26. Безродна О. С., Лесик В. О. Теоретико-методичні аспекти оцінювання фінансової стабільності банківської системи. *Проблеми економіки*. Харків, 2017. № 2. С. 251–262.
27. Ramskyi A., Budnichenko I. Financial stability of a bank – factor of stability of banking system. *European scientific journal of Economic and Financial innovation*. 2018. No. 2. pp. 5–11.
28. Гаркавенко В. І., Шаповал Ю. І. «Очищення» банківського сектору в Україні: ціна для суспільства та держави. *Український соціум*. Київ, 2017. № 1 (60). С. 108–123.
29. Бобиль В. В. Фінансові ризики банків: теорія та практика управління в умовах кризи : монографія. Дніпропетровськ : Дніпропетр. нац. ун-т залізн. трансп. ім. акад. В. Лазаряна, 2016. 300 с.
30. Офіційний сайт Національного рейтингового агентства «Рюрік». URL: <http://rurik.com.ua> (дата звернення: 20.10.2022).
31. Івасів І. Б., Тараленко О. О. Оцінка можливостей впровадження Базель III щодо відновлення діяльності неплатоспроможних банків. *Молодий*

вчений. Херсон, 2019. № 2 (66). С. 619–624.

32. Варцаба В. І., Заславська О. І. Сучасне банківництво: теорія і практика : навч. посіб. Ужгород : Видавництво УЖНУ «Говерла», 2018. 364 с.

33. Guidelines Corporate governance principles for banks : Guidelines. Basel : Bank for International Settlements, 2015. 40 p.

34. Гірман Ю. В. Ситуативне застосування елементів фінансового моніторингу в рамках забезпечення фінансової безпеки банку. *Агросвіт*. Київ, 2018. № 2. С. 71–76.

35. Довгаль Ю. С., Чамара Р. О. Сутність фінансової стійкості комерційного банку та ефективні шляхи її забезпечення. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. Київ, 2014. № 3. С. 104–107.

36. Ключко Л. А. Фінансова стійкість банків: теорія та методика оцінки : монографія. Ірпінь : НУ ДПС України, 2013. 246 с.

37. Долінський Л. Б., Першин Д. О. Оцінювання фінансової стійкості банківських установ в аспекті надійності депозитних вкладів. *Бізнес Інформ*. Харків, 2015. № 5. С. 233–239.

38. Копилук О. І., Музичка О. М. Аналіз банківської діяльності : навч. посіб. Львів : Видавництво Львівського торговельно-економічного університету, 2016. 416 с.

39. Зачосова Н. В. Формування системи економічної безпеки фінансових установ : монографія. Черкаси : ПП Чабаненко Ю. А., 2016. 375 с.

40. Зверук Л. А., Боева С. К. Концептуальні засади дослідження управління фінансовою стійкістю банківських установ. *Бізнес Інформ*. Харків, 2017. № 3. С. 288–293.

41. Сайт АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК». URL: <https://raiffeisen.ua> (дата звернення: 28.10.2022).

42. Незалежна асоціація банків України. URL: <https://nabu.ua> (дата звернення: 21.10.2022).

43. Рейтинг стійкості банків. URL: <https://minfin.com.ua/ua/banks/rating>

(дата звернення: 22.10.2022).

44. Золковер А. О., Гуменюк А. О. Методи забезпечення фінансової стійкості комерційних банків. *Міжнародний науковий журнал*. Мукачєво, 2015. № 2. С. 32–35.

45. Івасів І., Гарбар Є. Фінансова стійкість банків в умовах високої волатильності ринків. *Вісник КНТЕУ*. Київ, 2018. № 2. С. 47–55.

46. Іщенко О. О. Рейтингові системи моніторингу та оцінки фінансової стійкості банку. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. Херсон, 2014. № 6. С. 238–241.

47. Карась П. М., Приходько Н. В. Аналіз фінансової стійкості комерційних банків України. *Бізнес-навігатор*. Херсон, 2014. № 1 (33). С. 116–124.

48. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. Дата оновлення: 01.10.2022. URL: <https://cutt.ly/DNpnrfr> (дата звернення: 10.11.2022).

49. Карчева Г. Т. Проблеми забезпечення фінансової стійкості банківської системи України в умовах макроекономічної нестабільності. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка*. Одеса, 2016. Т. 21, Вип. 5. С. 146–150.

50. Родченко С. С. Дефініції фінансово-економічної безпеки банку. *Економічний аналіз*. Тернопіль, 2018. Т. 28, № 4. С. 155–166.

51. Катан Л. І., Демчук Н. І., Бабенко-Левада В. Г., Журавльова Т. О. Банківська система : навч. посіб. Дніпро : Пороги, 2017. 444 с.

52. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» : Постанова Правління НБУ від 15.03.2004 р. № 104. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0104500-04> (дата звернення: 29.10.2022).

53. Коваль Я. С. Вдосконалення інформаційно-аналітичної системи економічної безпеки банків на державному рівні. *Вчені записки Університету «КРОК»*. Київ, 2019. № 2 (54). С. 212–221.

54. Копилюк О. І., Ревич М. Я., Музичка О. М., Підлипна Р. П. Форми і

методи управління прибутком банків : монографія. Львів : СПОЛОМ, 2016. 254 с.

55. Неівестна О., Григоруk А., Литвин Л. Сучасні інструменти підтримки фінансової стійкості України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 39. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-62> (дата звернення: 02.11.2022).

56. Корченко А. О., Скачек Л. М., Хорошко В. О. Банківська безпека : підручник. Київ : ПВП «Задруга», 2014. 185 с.

57. Нестеренко Н. В. Систематизація індикаторів фінансової стійкості комерційного банку в Україні. *Вісник Київського інституту бізнесу та технологій*. Київ, 2015. № 3. С. 51–56.

58. Кузнецова С. А., Болгар Т. М., Пестовська З. С. Банківська система : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2014. 400 с.

59. Миронов Ю. Б. Стабілізація національної економіки на основі банківського рейтингування. *Економічний форум*. Луцьк, 2016. № 2. С. 67–77.

60. Лабай Я. Ю., Ольшевський Л. Б. Проблеми інформаційного та технічного забезпечення фінансової стійкості банків. *Молодий вчений*. Херсон, 2014. № 5 (1). С. 117–119.

61. Пантелєєва Н. М. Фінансові інновації в умовах цифровізації економіки: тенденції, виклики та загрози. *Приазовський економічний вісник*. Запоріжжя, 2017. № 3. С. 68–73.

62. Zéman Z., Gacsi R., Lukács J. Management control system in banks. *Bank controlling*. Bratislava, 6/2013. pp. 14–17.

63. Лесик В. О. Моніторинг фінансової стабільності банківської системи : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Харків, 2018. 267 с.

64. Литвин Н. Б. Фінансовий облік у банках (у контексті МСФЗ) : підручник. 2-ге вид., доп. і перероб. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 676 с.

65. Лінтур І. В., Кочік Т. В. Оцінка фінансової стійкості банківської системи на основі індикаторів та економічних нормативів НБУ. *Економіка і*

суспільство. Мукачєво, 2016. Вип. 7. С. 779–785.

66. Момот Т. В., Овчелупова О. М., Соловійова К. С. Оцінка рівня фінансово-економічної безпеки банківських установ в умовах кризи. *Комунальне господарство міст. Серія : Економічні науки*. Харків, 2015. Вип. 125. С. 32–36.

67. Павлюк О. О. Сучасні парадигми міжнародного банківського регулювання. *Причорноморські економічні студії*. Одеса, 2017. Вип. 17. С. 11–17.

68. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні : Постанова НБУ від 28.08.2001 р. № 368. Дата оновлення: 13.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text> (дата звернення: 22.10.2022).

69. Торяник Ж. І., Кулініч Є. П. Місце фінансової безпеки в системі економічної безпеки банку. *Інфраструктура ринку*. Одеса, 2017. Вип. 13. С. 321–327.

70. Чайковський Я. І. Організація платіжних операцій банків : навч. посіб. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 232 с.

71. Чмутова І. М., Біляєва В. Ю. Концептуальні положення управління фінансовою стійкістю банку з використанням засобів фінансового інжинірингу. *Управління розвитком*. Харків, 2015. № 4 (182). С. 6–13.

72. Шпаковська Н. І. Методичний підхід до оцінки фінансової стійкості банків. *Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції*. Сімферополь, 2013. № 3. С. 100–105.

ДОДАТОК А

Основні показники звітів про фінансовий стан

АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК», тис. грн

Показники	Станом на 31 грудня		
	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Грошові кошти та їх еквіваленти	1379352	2322054	2157346
Заборгованість інших банків	41934	15370	8436
Кредити та аванси клієнтам	5594596	7856641	9624870
Інвестиційні цінні папери	3148727	3109690	3783284
Передплата з поточного податку на прибуток	7509	1018	150
Відстрочений актив з податку на прибуток	26593	19734	30496
Інвестиційна нерухомість	10711	14592	22170
Нематеріальні активи	61329	84555	103281
Приміщення, вдосконалення орендованого майна та обладнання	599129	748956	871152
Інші фінансові активи	30111	34688	49384
Інші нефінансові активи	104601	100369	121281
Всього активів	11004592	14307667	16771850
Заборгованість перед іншими банками	1045976	1624499	2021544
Кошти клієнтів	8172964	10894390	11955187
Кошти інших фінансових організацій	0	102465	160511
Випущені боргові цінні папери	0	4759	304076
Зобов'язання з поточного податку на прибуток	0	20313	12900
Інші фінансові зобов'язання	44952	55101	141587
Інші нефінансові зобов'язання	94921	102645	137766
Субординований борг	557904	0	0
Всього зобов'язань	9916717	12804172	14733571
Власний капітал	1087875	1503495	2038279

ДОДАТОК Б

Основні показники звітів про прибутки, збитки та інший сукупний дохід
АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК», тис. грн

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Процентні доходи, розраховані з використанням методу ефективного відсотка	1265559	1494303	1768374
Інші процентні доходи	21017	29114	74363
Процентні витрати	-408511	-441964	-541203
Чистий процентний дохід	878065	1081453	1301534
Комісійні доходи	346126	479896	575511
Комісійні витрати	-62808	-91297	-139066
Результат від торгових операцій з іноземною валютою	59989	60119	25164
Результат від переоцінки іноземної валюти	-306	-8263	13987
Результат від припинення визнання інвестиційних цінних паперів, які оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	1513	1430	3713
Результат від припинення визнання фінансових активів, що оцінюються за амортизованою собівартістю	6572	0	-3840
Результат оцінки очікуваних кредитних збитків	-189953	-173018	-60770
Резерв за іншими нефінансовими активами	-5379	2522	-3833
Резерв за зобов'язаннями	-2739	-8520	-15819
Інші операційні доходи	13119	31231	23655
Витрати на виплати працівникам	-292267	-362844	-435560
Витрати на знос та амортизацію	-83907	-110465	-170027
Адміністративні та інші операційні витрати	-329121	-407601	-494673
Прибуток до оподаткування	338904	494643	619976
Витрати з податку на прибуток за рік	-75133	-92463	-110176
Прибуток за рік	263771	402180	509800
Інший сукупний дохід за рік	-5852	13440	28104
Всього сукупний дохід за рік	257919	415620	537904

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Сисоєва Поліна Костянтинівна, студентка 2 курсу магістратури, заочної форми навчання, економічного факультету, спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування, адреса електронної пошти polinasisoeva15@gmail.com,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Забезпечення фінансової стійкості АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК»» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (студент) _____
Дата _____ Підпис _____ ПІБ (науковий керівник) _____